

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ДНІПРОВСЬКА АКАДЕМІЯ
НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ» ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»
МІЖНАРОДНИЙ КЛАСИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПИЛИПА ОРЛИКА
(м. Миколаїв)
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
UNIVERSITY OF LJUBLJANA (SLOVENIJA) FILOZOFSKA FAKULTETA

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

**«РОЗВИТОК САМОЕФЕКТИВНОЇ
ОСОБИСТОСТІ: ІНТЕГРАЦІЯ ЗУСИЛЬ
СУСПІЛЬСТВА, ШКОЛИ, РОДИНИ»**

04 листопада 2021 р.

ДНІПРО

2021

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР» (протокол № 2 від 29.10.2021 р.)

Розвиток самоефективної особистості: інтеграція зусиль суспільства, школи, родини: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 04 лист. 2021 р.). / ред. колегія: В.В. Сиченко, Т.О. Гальцева, Г.М. Стояцька, О.Г. Хватова. Дніпро: КЗВО «ДАНО» ДОР», 2021. 136 с.

У збірнику представлені доповіді учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток самоефективної особистості: інтеграція зусиль суспільства, школи, родини». Висвітлюються актуальні питання створення відповідних умов для розвитку самоефективної особистості.

Науковий захід пройшов у рамках реалізації обласного науково-методичного проекту «Педагогічні стратегії розвитку самоефективності особистості в освітньому просторі Нової української школи» та науково-дослідної теми кафедри психології КЗВО «ДАНО» ДОР» «Психологічні аспекти соціалізації особистості в сучасному соціокультурному прострі» (державний реєстраційний номер 0118U004948).

Участь у конференції взяли науковці, аспіранти, студенти ЗВО та науково-дослідних установ, а також керівники, учителі, практичні психологи, психологи закладів освіти.

*Факти, судження й висновки, викладені авторами публікацій,
не завжди підтверджуються та поділяються редакційною колегією.*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

СИЧЕНКО Віктор	доктор наук з державного управління, професор, ректор Дніпровської академії неперервної освіти
ГАЛЬЦЕВА Тетяна	доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Дніпровської академії неперервної освіти
СТОЯЦЬКА Ганна	кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри психології Дніпровської академії неперервної освіти
ХВАТОВА Олена	ст.викладач кафедри психології Дніпровської академії неперервної освіти
KUHAR Roman	dekan, prof.dr., Filozofska fakulteta University of Ljubljana, Slovenia
SCHLAMBERGER Brezar Mojca	red. prof. Dr, Department of Translation Studies, FACULTY MANAGEMENT University of Ljubljana, Slovenia
KRAMBERGER Petra	doc. dr., Department Of German, Dutch And Swedish, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia
SAMIDE Irena	izr. prof. dr., Associate Dean of Faculty Management, Organisation and International Cooperation, University of Ljubljana, Slovenia

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	7
Гальцева Т.О.	
Теоретичний аналіз феномену «самоєфективність особистості»	7
Канівець А.Ю.	
Філософські засади формування успішної особистості здобувача освіти	11
Нортенко Є.В.	
Концепція самоєфективності в сучасній психологічній науці	14
Schlamberger Brezar M.	
Exploration des corpus littéraires à des fins linguistiques et traductionnels	18
Стояцька Г.М.	
Самоєфективність як мотиваційний конструкт: соціально-психологічні візії	20
Шульга Н.В.	
Філософські засади формування успішної особистості	24
СЕКЦІЯ 2. РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СТАНОВЛЕНІ САМОЕФЕКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	28
Главінська Е.С.	
Проблема соціально-психологічної адаптації особистості: актуальність проблеми	28
Кварцяний Р.Ю.	
Вплив процесу соціалізації на самоєфективність особистості.....	31
Кротенко В.М., Хомич О.Б.	
Допомога школярам в побудові життєвих планів	36
Nabochuk A.	
The actuality of studying a problem of psychology of creativity	41
Приходько Я.В.	
Комунікативна компетентність як психолого-педагогічна проблема	45
Сухомлин С.В.	
Професійна етика психолога: походження та складові поняття	48

Шевченко С.В., Дубовік Г.

Психологічні чинники формування статевої ролі ідентичності підлітків в умовах освітнього середовища 52

**СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ..... 57**

Білай І.В.

Чинники підвищення рівня самофактивності педагога ххї століття 57

Братусь А.С.

Наукове обґрунтування та зміст понять «педагогічні умови» та «сучасні технології навчання» в закладах загальної середньої освіти..... 61

Гасанова С.М.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами навчально-ігрової діяльності в умовах реформування шкільної освіти..... 65

Ivashkevych E.

Levels of the professional development of future translator 69

Причина І.А.

Розвиток самофактивної особистості на уроках української мови та літератури..... 74

Резніченко Д.В.

Сучасні тренінгові технології в освітньому процесі 77

Тарасова Л.О.

Інтеграція освітнього процесу у дошкільному закладі, як чинник розвитку сучасної дитини 80

Хватова О.Г.

Самоефактивність здобувачів освіти в освітньому процесі при змішаній формі навчання 85

Циганкова І.В.

Формування навичок самоовіти здобувачів освіти на уроках української мови та літератури 88

СЕКЦІЯ 4. МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ (УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ) 93

Береда Т.М.

Змішане навчання як інструмент розвитку самоєфективної особистості: управлінський аспект.....	93
Bondarenko S.Y., Vytomski Y.L.	
Conceptualism of education management: challenges of globalization.....	96
Вознюк Л.В.	
Нові підходи до управління закладами загальної середньої освіти.....	100
Кондратюк Н.О.	
Управління закладом позашкільної освіти.....	104
СЕКЦІЯ 5. ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	108
Братаніч Б.В., Кравченко Л.А., Струкова Т.А.	
Становлення комунікативної компетентності як інструмент формування самоєфективної особистості	108
Дуднік В.С., Дзіговський М.С., Тухтарова Т.К.	
Становлення самоєфективної особистості у сучасному медійно- інформаційному просторі.....	112
Кочерга Є.В.	
Безпечне освітнє середовище – вимога сьогодення	116
Кривошеїна Т.В.	
Формування соціальної та громадянської компетентності здобувачів освіти як умови становлення успішної особистості	119
Лаврова Л.В., Андрущенко Т.Г.	
Самоєфективність як складова мотивації до здорового способу життя	123
Савченко В.А., Світлич С.А., Куций А.М.	
Культура здоров'я у контексті завдань формування само ефективною особистості.....	127
Безпрозванна А.Ю.....	131
Педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти.....	131

СЕКЦІЯ 1. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Гальцева Т.О.

доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології
Дніпровської академії неперервної освіти

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ «САМОЕФЕКТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ»

Самоефективність особистості – це феномен самосвідомості особистості, який відображає суб'єктивне уявлення індивіда про власну здатність результативно виконувати діяльність. Самоефективність є предиктором соціальної успішності (рис.1.).

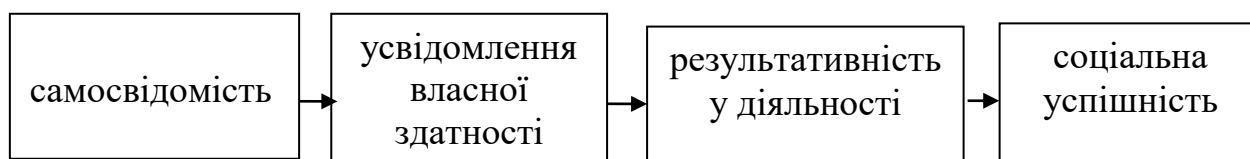

Рис. 1. Схема самоефективності особистості.

Самоефективність у суб'єктивному просторі особистості представлена такими компонентами як прагнення бути краще ніж є тепер (позитивний перфекціонізм), усвідомлення цілі самозмінення (для чого це мені необхідно), впевненість у власній здатності (рис.2).

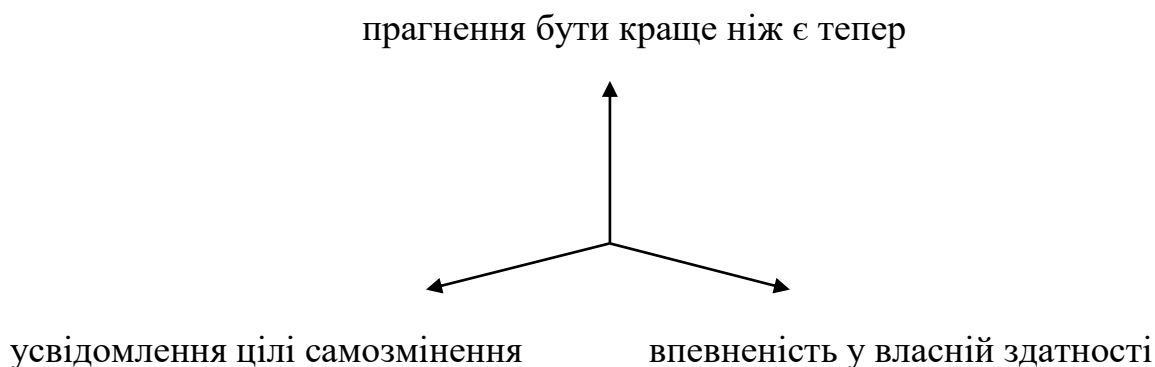

Рис.2. Самоефективність у суб'єктивному просторі особистості.

У структурі Я-концепції (рис 3.) самоефективність (тобто Я-ефективне) визначається зв'язками з: Я-минулим через уявлення про минулі успіхи та досвід; Я-актуальним через уявлення про наявні здібності та компетентності; Я-майбутнім через прагнення до самозмінення, самовдосконалення (конструктивний перфекціонізм). Самоефективність (Я-ефективне) виникає там, де у структурі самосвідомості в системі життєсенсових цінностей є прагнення до самозмінення та самовдосконалення.

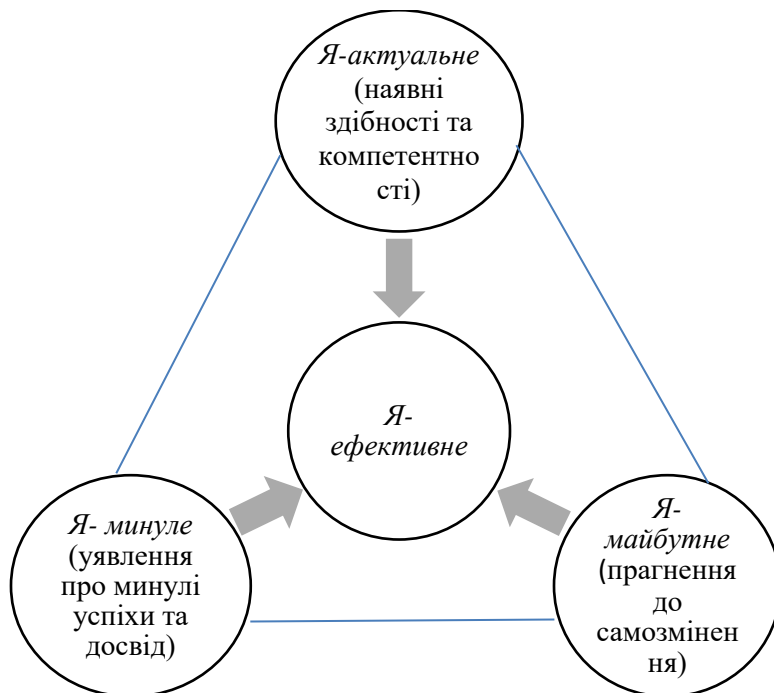

Рис. 3. Модель самоефективності у структурі Я-концепції особистості.

Феномен самоефективності не зводиться лише до самооцінки власних здібностей (можу – не можу), він має більш широке визначення, є ставленням особистості до власної здатності успішно співвідносити наявні ресурси з вимогами цілей, підвищувати резервні можливості власної психіки, спрямовані на самозмінення та саморух упродовж життя. Це настанова, психологічна готовність особистості до ризику заради прогнозованого успіху та прагнення до самозмінення.

Відчуття самоефективності виникає на основі досвіду виконання успішних практичних дій та прагнення досягти особистісно-значущої мети діяльності. Майерс Д. зазначає, що самоефективність навряд чи зросте від

одного тільки самонавіювання («Я можу, я можу, я можу ...») або від надмірного вихваляння, що підносить людину до небес, як повітряну кульку («Ти просто геній!»). Головне джерело її зростання – пережитий досвід успіху [1]. Індивід стає впевненим у власній самоефективності після пережитого успіху. Самоефективність виникає у процесі здійснення практичної діяльності, що спрямована на досягнення суб'єктивно важливого результату, і сприяє самозміненню і самореалізації особистості.

Отже, найбільш обґрунтованим нам представляється трактування самоефективності як сформованої, набутої у процесі діяльності здатності, що виникає на основі життєсенсових цінностей (прагнення до вдосконалення), досвіду успішних практичних дій, вміння підвищувати резервні можливості власної психіки і визначає готовність особистості до самозмінення та самореалізації.

Уявлення особистості про самоефективність формуються на основі механізмів рефлексії Я-образу та самоідентифікації. Психологічні механізми психологічного явища забезпечують його перебіг і регуляцію. Психологічний механізм може включати в себе інші механізми, а сам, в свою чергу, бути включений у більш загальний психологічний механізм [4].

Важливим механізмом навчальної самоефективності особистості, на наш погляд, є механізм рефлексії, завдяки якому відбувається самопізнання суб'єктом навчання внутрішніх психологічних актів, емоційних станів та набутого внутрішнього досвіду. На рефлексію, у якості «ядра» самоефективності, що здатна змінити поведінку суб'єкта на більш ефективну, вказує О. В. Селезньова [3]. З точки зору Л. Д. Дьоміної «рефлексія «повертає» свідомість до власного внутрішнього світу, сприяє не тільки усвідомленню своїх вчинків, відносин, конструктів, цінностей, але й за необхідністю, їх перебудові» [2, с.25]. Завдяки рефлексії суб'єкт навчання пізнає себе, констатує зміни, які відбулися в процесі навчання: «яким я був», «яким я став», співвідносить власні очікування, усвідомлює набутий навчальний досвід «яким хотів бути» та «як змінився». Рефлексія як механізм самоефективності надає

можливість особистості за необхідністю переглянути та скоректувати ціннісно-сміслові орієнтації у навчанні, спонукає суб'єкт навчання до внутрішнього діалогу в обговоренні наступних навчальних дій та готовності їх здійснити.

Механізм рефлексії тісно пов'язаний з механізмом самоідентифікації, завдяки якому формується уявлення особистості про себе як суб'єкта навчання. «Образ Я» стає основою, на яку людина спирається для побудови своєї поведінки.

Самоідентифікація, будучи процесом вироблення «Образа Я» як суб'єкта навчання, сприяє відбору нових особистісних та соціальних цінностей (наприклад, цінності освіти) у структуру ідентичності. Механізм самоідентифікації сприяє інтеграції певних цінностей у структуру особистості та є також виразом потреби в оволодінні певними знаннями і компетентностями. Перераховані психологічні механізми перебувають у безпосередньому зв'язку та взаємопроникненні.

Сутність феномену самоефективності особистості проявляється у регулюючій ролі психіки, спрямованій на підвищення самоактивності суб'єкту для досягнення поставленої мети.

Список використаних джерел:

1. Майерс Д. Социальная психология. Интенсивный курс / Д. Майерс – СПб: «Пройм-ЕВРОЗНАК», 2004. 512 с. (Проект «Метры психологии»)
2. Остапенко І. В. Соціально-психологічні особливості формування рефлексивної компетентності топ-менеджерів: дис. канд. псих н. 19.00.05/ І. В. Остапенко, Київ, 2014. 237 с.
3. Селезньова О. В. Самоэфективность как акмеологический инвариант профессионализма кадров управления / Е. В. Селезнёва // Акмеология. 2016. №1. С. 20–27.
4. Татенко В. А. Субъект психической активности в онтогенезе: дис. ... доктора психол. наук: 19.00.01 / Татенко Виталий Александрович. – К., 1997. 373 с.

Канівець А.Ю.
здобувач вищої освіти
аспірант кафедри професійної освіти
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Вступ. В наш час вища освіта є необхідною в житті кожної людини, адже завдяки їй формуються висококваліфіковані фахівці з різних професій.

Завдяки вищій освіті людина отримує не тільки необхідні знання й уміння, але й всебічно розвивається. Заклади вищої освіти повинні більш глибоко аналізувати ефективність своєї роботи, щоб у майбутньому студенти змогли без перешкод реалізувати себе в житті розкриваючи свої здібності, які отримали в стінах ЗВО. Важливу роль і підготовці успішного висококваліфікованого фахівця відіграють соціальні, психолого-педагогічні, особистісні чинники. Виховання та освіта студентської молоді – це процес духовно-культурних цінностей і завдяки цьому у ЗВО молодь отримує орієнтири для подальшого успіху у майбутньому при самореалізації.

Виклад основного матеріалу. При реформуванні освіти ми повинні отримувати педагога, який зможе виконувати й роль наставника й фасилітатора, володіти навичками менеджменту, вміти не тільки організувати навчання, але й розробляти навчально-методичні плани, бути індивідуальним знаходячи необхідну інформацію, використовувати методи й технології навчання, які матимуть потребу у наданні освіти іншим. Зростає потреба в підготовці таких фахівців, які б відповідали викликам сучасного світу і розвивались протягом свого життя за допомогою «існуючої» та «неіснуючої» освіти [1, с.8].

Базовою концепцією дослідження поняття успішної людини і є визначення понять успіху як явища і успішності як результат плідної праці. В педагогічній літературі на відміну від соціології, психології чи культурології поняття успіх має особливе значення. У вітчизняній педагогіці проблема успішності студентів ще мало досліджена. Успіх на даний час є складним

терміном через різні особливості, які мають вплив на особистість. Але можна виділити і те, що від успіху студентів і праці професорсько-викладацького складу завжди буде залежати і успішність закладу [2, с.40].

Через те, що успіх пов'язаний із соціальною природою людини і виявом її загального стану то особливе місце серед проблем розвитку особистості належить категорії успішності.

Головна мета успіху нині не достатньо вивчена, а тому це поняття і перетинається з філософськими, педагогічними і психологічними категоріями дослідження будуть надзвичайно актуальними, адже необхідністю успішності людини є індивідуально-соціальні й очікувані результати [3, с.1].

Із сучасними напрямками філософії освіти пов'язані три концепції, це:

- концепція гармонійної цілісності;
- релятивістсько-плюралістична;
- синтетична.

Перша концепція гармонійної цілісності виражається у створенні єдиної цілісної і гармонійної теорії систем управління освітою. Друга виражається в пріоритетності індивідуальних інтересів й необхідності принципів плюралізму, релятивізму та педоцентризму. Останній напрям об'єднує в собі два перших напрямках в освіті, а також відзначає, що в педагогічному процесі громадські інтереси повинні бути мінімальними. Для ефективного розв'язання проблем сучасної педагогіки і розв'язання нагальних проблем педагогічного процесу застосовують перший напрямок. Проблема пріоритету навчання учня, чи дорослим з учнем є дуже важливою і не вирішеною проблемою. Якщо при викладанні навчального матеріалу переважає монологічна форма, то учневі випадає пасивна роль, а його інтереси стоять на другому місці. До протилежного напрямку відноситься другий напрям – релятивістсько-плюралістичний.

У ньому, особистісні цінності переважають, тобто учень є основним суб'єктом педагогічного процесу і до нього особливе ставлення. При даному відношенні викладач повинен максимально розкрити здібності кожного учня.

Головним для другого напрямку філософії освіти, є виявлення унікальних особливостей, формування її інтересів і цінностей. Виникнення третього синтетичного напрямку в філософії освіти необхідним було для подолання вихідних принципів двох попередніх, а також для вирішення найважливіших проблем сучасної освіти. Завдяки цьому напрямку ні одна зі сторін суперечностей педагогічного процесу не має професійного значення одна до одної. Беручи до уваги те, що в сучасній освіті учитель і учень є суб'єктами освітньо-педагогічного процесу все одно головна роль залишається за учителем тому, що у нього вищий ступінь підготовки і він постійно займається своїм самовдосконаленням[4, с.195]

Різні філософські дисципліни повинні допомагати освіті в необхідному культурному та інтелектуальному розвитку особистості. Одним із напрямків дослідження є соціальна філософія, яка беручи за основу особистість формує теоретичний образ світу дії якої є соціальними, а також формуються головні суспільні процеси. До суспільного процесу також відноситься і сам освітній процес завдяки сукупності індивідів формує соціум. яке надалі можна буде віднести до більш розвиненого. Упродовж багатьох років люди мріяли, щоб їх життя стало кращим, справедливим і гідним, адже філософія це особливий спосіб осмислення проблем і вона тісно пов'язана з педагогікою. Філософія це наука яка допомагає тягнутися до знань і завжди залишатися людиною в різних життєвих ситуаціях [5, с.92].

Висновки. Тому головними педагогічними умовами за допомогою яких відбувається підготовка успішної особистості є:

- формування почуття приналежності студентів до університету;
- впевненості у навчанні у підтримці при досягненнях у закладах вищої освіти;
- всебічна підтримка тих хто її потребує, чітке визначення мети при підготовці, демократичне відношення до студентів при керуванні ЗВО.

До чинників успішної підготовки особистості відносяться:

– Академічні – це коли особистість пройшла попередню академічну підготовку;

– Педагогічні – містять в собі методи навчання та стратегії оцінювання;

– Психологічні – пов'язані з наявністю сприятливого клімату в родині, рівень освіти батьків, соціально-економічні умови.

Список використаних джерел:

1. Розвиток фахової компетентності педагогів у контексті модернізації змісту освіти: матеріали доповідей (статей, тез) учасників круглого столу онлайн (м. Луцьк, 18 червня 2020 року) / упоряд. Т. Й. Жалко, О. П. Муляр. Луцьк: Волинь-поліграф, 2020. 116 с.
2. Михайлишин Г. Й., Довга М. М. Успішність особистості: філософський та психолого-педагогічний контекст. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/39-dev-yatavseukrajinska-praktichno-piznavalna-konferentsiya/125-uspishnis>
3. Козьменко О. І. Підготовка успішної людини в закладах вищої освіти США (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : монографія / Олена Іванівна Козьменко ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020. 289 с.
4. Базалук О. О. Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання. *Філософські обрії*. 2010. Вип. 23. С. 187-200. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FiloFilo_2010_23_17.
5. Міщенко М. М. Філософські основи сучасної освіти (до проблеми гуманітаризації / гуманізації освітнього процесу). Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. Харків : НТУ «ХПІ». 2012. № 31. С. 89-94

Нортенко Є.В.

здобувачка вищої освіти

Дніпровської академії неперервної освіти

Науковий керівник:

Стояцька Г.М.

кандидат філософських наук, доцент

КОНЦЕПЦІЯ САМОЕФЕКТИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Сьогодення ставить перед людиною завдання використовувати усі її вміння та навички, постійно їх удосконалювати та розвивати, щоб бути

конкурентноспроможним та затребуваним у різних видах діяльності. Дані питання мають глобальний характер, бо на сьогодні проблема самоефективності, її структури, її особливостей, її розвитку перебуває у стадії вивчення.

У сучасному світі все частіше постає питання виховання розвиненої, культурної, успішної, мотивованої людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження самоефективності відіграє важливу роль для суспільства.

Практичні та теоретико-методологічні засади самоефективності активно досліджувалися такими вченими як А. Бандура, К. Барбаранеллі, Р. Шварцер, Б. Зіммерман, Д. Шанка, Дж. Капрара, Т. Гордєєва, Д. Леонтьєв, Дж. Меддукс, Ф. Паджарес, К. Пастореллі, Д. Сервон, М. Єрусалем, Т. Скрипкіна, М. Гайдар, Р. Кричевський та багатьма іншими.

Поняття «самоефективність» та її значення зацікавило таких російських дослідників як А. Лощакова, О. Шепелева та інших. Дані вчені змогли встановити прямий зв'язок між рівнем успішності у діяльності та самоефективністю.

У роботах С. Мадді, Р. Лазаруса, С. Фолкмана самоефективність є інструментом життєстійкості та умовою подолання стресів.

Самоефективність досліджували і українські вчені (Т. Титаренко, В. Ямницький, О. Даценко та інші). У своїй роботі вони пов'язують самоефективність із процесом самотворення та процесом самоорганізації [4, с. 36]. Т.О. Гальцева окремо вивчає психологічні механізми функціонування «навчальної самоефективності дорослого» як частини конструкту високоефективної особистості [4, с.9].

Та на нашу думку актуальність проблеми самоефективності тільки зростає з кожним днем, тому потребує більш детального та системного аналізу.

Концепція феномену самоефективності була розроблена вченим-психологом Альбертом Бандурою. У 1977 році науковець ввів поняття

«самоефективність» та з його допомогою дав оцінку здатності людини до усвідомлення власних здібностей та до ефективного їх використання.

А. Бандура відмічав, що при умілому використанні власних, хоч і невеликих здібностей, людина може досягти успіху у діяльності, а наявність високого потенціалу не є гарантом успіху, якщо людина не готова застосовувати свій потенціал на практиці [1].

А. Бандура вважав, що середовище, яке оточує людину безпосередньо впливає на самоефективність. В залежності від рівня сприятливості середовища самоефективність визначає чотири варіанти розвитку життєвої ситуації (рис 1) [1]:

Рис.1 Варіанти розвитку життєвої ситуації особистості за А. Бандурою.

Психолог А. Бандура, звертав увагу на те, що самоефективність людини розвивається протягом її життя. Він вважав, що люди дуже розрізняються вміннями контролювати своє життя у різні вікові періоди.

На первинному етапі, (період немовляти), розвитку самоефективності основним суб'єктивним утворенням у особистості є «довіра», яка безпосередньо залежить від дорослого (матері) [3]. А. Фламмер зазначав, що у

ранньому дитинстві формуються такі новоутворення, які впливають на становлення самоефективності. Серед яких таких новоутворень є:

- розуміння дитиною особистої участі у тих чи інших подіях;
- розуміння й емоційне реагування на успіх, неуспіх стосовно досяжності мети;
- відкриття, що дитина володіє певними здібностями, які дають змогу їй прогнозувати та впливати на події .

У дошкільному віці малюк вчиться адекватно оцінювати себе, власну успішність, вступати в комунікацію для досягнення поставленої мети, управляти своєю поведінкою, аналізувати свої досягнення, а все це відбувається в контексті відносин з іншими дітьми, дорослими, через гру, навчальні заняття та соціальну взаємодію.

У молодшому шкільному віці зароджується навчальна самоефективність. Розвиток відбувається на основі вже отриманого досвіду у сім'ї, продовжується вже у стосункам із однолітками та пов'язане з успіхами у шкільному навчанні.

Психолог Р. Грановська вважає, що непрямим показником уявлень дитини про свою ефективність може бути складність завдань, які вона обирає

У підлітковому віці людина прагне успішності, саморозвитку, самопізнання, бо для цього вікового періоду характерно відкриття унікальності власного «Я», самоствердження у групі ровесників, розвиток самосвідомості людини [5]. Все це має великий впливає на розвиток самоефективності людини підліткового віку.

Сенситивним віком для розвитку самоефективності є юнацький вік. Саме в цей віковий період інтенсивно розвиваються не тільки інтелектуальні здібності людини, а й прагнення до саморозвитку, професійного самовизначення, самоствердження [5].

Висновки. Отже, здійснивши огляд наукових доробків сучасних вчених, можна зробити висновки, що самоефективність розвивається протягом всього життя людини та формується під впливом середовища на основі власного досвіду. Становлення самоефективності особистості починається з сім'ї та

продовжує розвиватися у дошкільному, шкільному, підлітковому, юнацькому віці, а після завершення навчання і в дорослому житті. Для розвитку самоєфективності особистість повинна мати певні навички, досвід здобутий в процесі життя, пережити ситуації успіху та невдачі, навчитися адекватно на них реагувати, мати позитивний фізичний, психологічний та емоційний стан. В свою чергу суспільство, родина та школа повинні сприяти здобуттю такої інформації людиною.

Список використаних джерел:

1. Бандура А. Теория социального научения. Санкт-Петербург: Евразия. 2000. 318 с.
2. Даценко О.А. Теоретичні засади дослідження проблеми самоєфективності як психологічного феномена. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 1 (19). 41 с.
3. Гальцева Т.О. Особливості становлення навчальної самоєфективності в підлітковому та юнацькому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологія*. 2017. Вип.1. Т.2. С. 145-149.
4. Гальцева Т.О. Навчальна само ефективність дорослих: витоки, психологічні механізми, детермінанти. Монографія. К.: Хай-Тек Пресс, 2017. 384 с.
5. Даценко О.А. Теоретичні засади дослідження проблеми самоєфективності як психологічного феномена. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 1 (19). 41 с.

Schlamberger Brezar M.

red. prof. Dr, Department of Translation Studies,
University of Ljubljana, Slovenia

**EXPLORATION DES CORPUS LITTÉRAIRES À DES FINS
LINGUISTIQUES ET TRADUCTIONNELS**

Notre article propose un regard sur l'exploration de la littérature à des fins linguistiques à la base d'un corpus littéraire parallèle bilingue entre le français en tant que langue source et le slovène en tant que langue de traduction [1].

Depuis des années et surtout avant l'avènement de la linguistique des corpus, un grand nombre de dictionnaires (monolingues et bilingues) et de grammaires (voir par exemple la Grammaire méthodique: Riegel, Pellat, Rioul 1994) ont puisé leur

matériel dans la littérature, aussi bien en slovène qu'en français. En France et dans les pays francophones, on peut constater une émergence des corpus pour le français, accessibles sur l'internet, depuis les années 1990. Avant cette décennie, la seule exploration systématique de la littérature est Frantexte, corpus littéraire français monolingue, et le grand dictionnaire Trésor de la langue française informatisé qui en résulte (TLF dans la suite, [url=http://www.atilf.fr]http://www.atilf.fr[url]; Habert et al., 1997), qui est un des plus complexes pour la langue française.

En slovène, la tradition de puiser les données linguistiques dans les exemples littéraires pour produire des grammaires et des dictionnaires remonte au début de la tradition de description linguistique de cette langue et est encore valable au XXe siècle : toutes les grammaires sont faites de cette manière, comme le montrent par exemple Toporišič (1976, 2000) ou Vincenot (1975). Le dictionnaire classique de la langue slovène SSKJ était également basé sur des exemples littéraires [2]. Selon un de ses éditeurs, F. Jakopin [2] les corpus étaient écrits et triés manuellement sur cartes ou fiches – le SSKJ est basé sur 6 millions de fiches et 300 000 mots-clés issus de textes littéraires (en premier lieu !), scientifiques, techniques, journalistiques et autres. Il n'a été informatisé que vers la fin des années 1990.

Depuis toujours, la littérature a reflété la multiplicité des registres de la langue, en permettant également de rentrer ce qui n'est pas « standard » par le biais des dialogues littéraires qui miment l'oral.

Notre article se propose alors l'élaboration des points suivants : dans un premier temps, nous présenterons un regard sur les corpus monolingues et parallèles de la langue slovène, en consacrant une attention spéciale à l'inclusion de la production littéraire. Ensuite, nous donnerons un aperçu du corpus parallèle traductionnel FraSloK, compilé par Adriana Mezeg [3], et nous offrirons une analyse et comparaison des connecteurs de l'opposition dans les textes littéraires et journalistiques. Les connecteurs d'oppositions se déclinent, en slovène, sur toute une gamme de valeurs stylistiques, que nous voulons exposer sur deux parties du corpus avec l'hypothèse qu'ils vont différer selon les textes explorés.

Bibliographie:

1. Schlamberger Brezar M. Exploration des corpus littéraires à des fins linguistiques et traductionnels. in TRAlinea: journal of the Department of Interpreting and Translation (DIT) of the University of Bologna, Italy. 2017.
2. Bajec, Anton et al. : Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana : DZS. 1994.
3. Mezeg, Adriana. Korpusno podprta analiza francoskih polstavkov in njihovih prevedkov v slovenščini: thèse du doctorat. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. 2011.

Стояцька Г.М.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології
Дніпровської академії неперервної освіти

**САМОЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК МОТИВАЦІЙНИЙ КОНСТРУКТ:
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЗІЇ**

Концепт самоєфективності в тому вигляді, в якому він був сформульований А. Бандурою, передбачає розуміння цього явища як переконаності у здатності виконувати певні дії, здійснювати певну поведінку. Альберту Бандурі [1; 2; 3] приписують розвиток конструкту самоєфективності в рамках його соціальної когнітивної теорії. Концептуалізація самоєфективності ґрунтувалась на феномені віри в успішність виконання завдань.

З моменту введення в психологічну літературу [2; 4] самоєфективність знайшла широке застосування в різних сферах, включаючи терапевтичні, оздоровчі, бізнесові та освітні контексти. У сукупності ця емпірична база підтвердила теоретичне положення про те, що самоєфективність є ключовою мотиваційною конструкцією [4]. Кожен з набору факторів, що їх виділяв А. Бандура (особистісні, соціальні та поведінкові) впливає на інші і, у свою чергу, перебуває під їх впливом. Те, що люди думають, може вплинути на те, що вони роблять, а дії можуть змінити їхнє середовище. В такий спосіб

встановлення цілей та реалізація стратегії їх досягнення – це ознака самоефективної особистості.

Самоефективність, найперше, напряму пов'язана з вдосконаленням та розвитком майстерності. Це свідчить про існування прямої кореляції між самоефективністю та набутим досвідом. В певному сенсі самоефективність розглядається як частина когнітивних здібностей. По-друге, самоефективність розвивається у відповідь на позитивні соматичні та емоційні сигнали. По-третє, результати самоефективності здатні змінюватись під впливом прикладів високого рівня самоефективності. Четвертий фактор найбільше стосується відчуття власної спроможності під сугестивним впливом. Бандура [3] припустив, що інші здатні переконати нас у тому, що ми спроможні до здійснення певних дій та виконання певної діяльності. Такий вплив засвоюється і має тривалий і стійкий відгук у вигляді підвищення самоефективності. Лент і Лопес [8] відзначають, що люди, яких визнають за значні досягнення, часто згадують про підтримку важливих людей, які вірили у їхню спроможність на різних етапах їхнього життя.

Бандура також стверджував, що самоефективність може розвиватися в різних сферах (зокрема, академічна самоефективність, самоефективність саморегуляції), і коли самоефективність розвивається у того, хто знає, що він має значення для інших, у нього формується особливо сильне почуття соціальної самоефективності. Лент і Лопес [8] використовували термін «ефективність відносин» для конкретного позначення відчуття спроможності, яке корениться у прикладі, який інші бачать в нас. Підвищений рівень соціальної самоефективності пов'язаний з просоціальною поведінкою, а також з ефективною саморегуляцією [6].

Самоефективність є ключовим мотиваційним процесом у соціально-когнітивній теорії. Мотиваційними результатами самоефективності є вибір діяльності, зусилля, наполегливість і досягнення. Є джерела інформації, які люди використовують для оцінки своєї самоефективності. Такими джерелами є

результативні досягнення, сторонній досвід, форми соціального переконання та фізіологічні/емоційні показники [9].

Соціальні порівняння, спостереження за успішною роботою інших, можуть породити віру у власну успішність. Така віра може підвищити самоефективність і спонукати до вмотивованої поведінки. Люди, що спостерігають, як інші досягають успіху, можуть вірити, що вони теж можуть бути успішними, що сприяє мотиваційним результатам. І навпаки, невдача, яку спостерігають у інших, може знизити самоефективність та мотивацію спостерігачів.

Переконання людини щодо очікуваних результатів дій є ключовими мотиваційними процесами. Особистість мотивована до дій тоді, коли вірить, що ці дії призведуть до бажаних результатів. За умов наявності відповідних навичок і позитивного рівня інших мотиваційних процесів, самоефективність є критичним мотиваційним явищем, що веде до сильних мотиваційних результатів [10].

Всі описані ознаки самоефективності стосуються формування ідеологічного концепту ролі особистості в історії. В епоху Реформації виникнення конструкту успішної особистості, яка протистояла релігійним догматам, став основною ознакою переломної епохи. Успішність напряду пов'язувалась з вмотивованістю, а та, в свою чергу, з протестантським ідеологічним конструктом про угодність Богу. Буржуазна культура плекала таке ставлення до власного життя та соціальної ролі – на цій підставі було сформовано унікальну інноваційну модель протестантської етики, цехових соціальних стандартів, підвищення ролі особистості в житті соціуму.

Розділення соціальних ролей та здатність брати на себе відповідальність не лише за власну долю або долю власної родини, але й за соціум, що довіряє тобі свою безпеку, сформували протестантську ідеологію та етику успішної особистості. Зрештою, вона призвела до тектонічних зрушень в історії європейської цивілізації, масштабних соціальних перетворень, змін світоглядних парадигм, розширенню громадських, політичних та інших свобод,

виникнення ідей самоуправління, виборності міського і місцевого самоврядування та суду, секуляризації, рівності прав на приватну власність. Так проста ідеологічна ідея про особистість, успішну завдяки власній мотивації, змінила хід людської історії.

Сьогодні дослідники повертаються до ідеї мотивації як фактора самоефективності. Один з її новітніх проявів – розуміння самоефективної вмотивованої особистості як рушія соціальних змін та чинника формування нової ідеології, нової моделі соціальної поведінки та відповідальності. В умовах трансгресивного суспільства, що спорадично стикається з новими соціальними викликами та долає безліч історично невирішених соціальних проблем, звернення до проблеми ролі самоефективної особистості в історії видається таким, що є на часі.

Список використаних джерел:

1. Bandura A. Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1986.
2. Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 1977, pp. 191-215.
3. Bandura A. Self-efficacy: The exercise of control. Freeman, New York, 1997.
4. Bandura A., Adams N.E. Analysis of self-efficacy theory of behavioral change. *Cognitive Therapy and Research*, 1, 1977, pp. 287-308.
5. Bandura A., Schunk D.H. Cultivating competence, self-efficacy, and intrinsic interest through proximal self-motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 1981, pp. 586-598.
6. Bandura A., Caprara G. V., Barbaranelli C., Pastorelli C. & Regalia C. Sociocognitive self-regulatory mechanisms governing transgressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 2001. pp. 125-135.
7. Gordon L. Flett, The Psychology of Mattering, Chapter 7. *Mattering and Positive Psychology*, Academic Press, 2018, pp. 129-155.
8. Lent R.W., Lopez F.G. Cognitive ties that bind: A tripartite view of efficacy beliefs in growth-promoting relationships. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 21, 2002, pp. 256-286. <https://doi.org/10.1521/jscp.21.3.256.22535>
9. Schunk D.H. Social cognitive theory. K.R. Harris, S. Graham, T. Urdan (Eds.), Educational psychology handbook, Theories, constructs, and critical issues, Vol. 1, *American Psychological Association*, Washington, DC, 2012, pp. 101-123
10. Schunk D.H., DiBenedetto M.K. Motivation and social cognitive theory. *Contemporary Educational Psychology*, № 60, 2020.

11. Schunk Dale H., DiBenedetto Maria K. Self-efficacy and human motivation. *Advances in Motivation Science, Chapter Four*. Elsevier, Volume 8, 2021. pp. 153-179. <https://doi.org/10.1016/bs.adms.2020.10.001>.

Шульга Н.В.
здобувачка вищої освіти
Дніпровської академії неперервної освіти
Науковий керівник:
Гальцева Т.О.
доктор психологічних наук, доцент

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА

Виховання культурної людини у сучасному світі стає гострою проблемою в суспільстві. Ставлення людини до світу можна розглянути як входження у світ і повне злиття зі світом. У дослідниці Швиревої В.С. ця проблема розглядається як проблема раціональності. У своїх витоках це філософсько-світоглядна проблема. Раціональне ставлення людини до світу в філософсько-світоглядній проблематиці вирішується за допомогою різних прийомів та орієнтації в світі існування людини.

Раціональність – це частина нашого уявлення про успішність людини і її процвітання. Завдяки здатності людини уявляти собі ідеальні сутності, вона отримує ідеальні моделі діяльності і подальші орієнтири. Такі орієнтири дає освіта, а діяльність людини простежується в традиції її суспільного життя [6, с. 64].

У процесі освіти людина отримує певні знання. Згідно філософії Канта, знання мають цінність тільки у тому випадку, якщо вони допомагають стати людині людянішою, знайти основи моральності і реалізувати ідеї добра [5, с. 27]. У процесі отримання знань через діалог, відбувається визнання іншого, боротьба думок, взаємне визнання та повага. У цей момент кожен з діючих суб'єктів знаходить свій образ власного «Я». Однак визнання проривається через релігійність, марнославство, самолюбство, ревності. Ця боротьба за

«образ», який відображає людина, розгортається всередині культури людини [7, с. 139].

Питання про систему цінностей сучасної освіти зачіпає особистісні ідеали кожної людини. Отримуючи певну інформацію, ми повинні визнати, що система цінностей яка зародилася розумом володіє практичної силою, і вона вдосконалює вчинки людей [6, с. 598].

Освіта в житті суспільства є пріоритетною сферою та грає важливу роль у формуванні та розвитку людини. «Освіта – це цілеспрямований процес та результат придбання систематизованих знань, навичок та умінь, продукт формування розуму, характеру та почуттів, світогляду та духовності людини. Відповідно до педагогічних джерелам, освіта це постійно регульований суспільний процес передачі соціально прийнятного досвіду від старшого покоління молодому поколінню» [1, с. 16].

Освіта – частина процесу формування особистості. За допомогою цього процесу суспільство передає знання, навички від однієї людини іншим. Якщо в сучасній психології під особистістю зазвичай мається на увазі саме соціальна особа, яка забезпечує «імідж» і включеність у ті чи інші соціальні відносини, то в сфері освіти особистість – це сплав деяких якостей, які забезпечують соціалізацію та самовизначення. Відповідно, чим більш розвинена особистість, тим вона успішніша в плані соціальної адаптації та знаходження свого місця у житті, своєї соціальної ролі. Розвиток особистості включає розвиток різних її сторін. Це і фізичний, інтелектуальний, і політичний, і правовий, і моральний, і екологічний, і естетичний розвиток. Причому розвиток різних сторін її відбувається з неоднаковою швидкістю, нерівномірно. Одні сторони її протягом тих чи інших історичних періодів можуть розвиватися швидше, а інші повільніше [9, с. 176].

Що таке особистість? Як показує вивчення теоретичних джерел, особистість – одне з найскладніших психологічних утворень з точки зору визначення, структури, генези та функціонування. Існує безліч теорій особистості, різні автори по-своєму утрактують суть цього психологічного

феномена. Але, безсумнівно, що поняття «особистість» вживається нами лише стосовно людині, і лише починаючи з певного етапу її розвитку. «Особистістю не народжуються, особистістю стають. Особистість є відносно пізній продукт суспільно – історичного та онтогенетичного розвитку людини», – вказує О.М. Леонт'єв [8, с. 7].

Освіта особистості починається до школи, у школі та за межами школи, триває, і супроводжує протягом усього життя». Пріоритетним завданням школи є створення максимально сприятливих умов для розвитку та самоосвіти особистості учня [6, с. 98].

Розвиток особистості людини не є ланцюгом випадковостей, цей процес можна назвати закономірним та прогресуючим. Людина, як особистість формується від народження. Рушійними силами розвитку є багато факторів: спадковість, навколишнє середовище, виховання. У кожній людині від природи є схильність до емоційних сплесків, до успіху, до певного порядку психічного розвитку [6, с. 99].

Про процеси розвитку людини давно точаться суперечки в середовищі психологів та педагогів. Насамперед, про те, які мають бути основні цілі розвитку особистості. Деякі фахівці вважають, що людина з самого раннього дитинства не повинна піддаватися посиленню виховним процесам. У цьому випадку йому має бути дозволено з самого раннього дитинства бути егоїстом, обманювати, доки ці прояви самі не вичерпають себе. Тоді особистість буде яскравою, вона стане впевненою у власних силах і вільною від умовностей розвитку [2, с. 316].

Інші фахівці розглядають цілі розвитку особистості зовсім інакше. Багато психологів впевнені, що людина має постійно вдосконалюватися, пізнавати щось нове, вчитися. А цілі такого навчання та розвитку – це постійне вдосконалення, нескінченний розвиток людини, як особистості. І зовсім неважливо, в якій сфері людина отримає свій розвиток, чи це буде наука, будівництво або просто результат творчості домогосподарки. Найголовніше,

що людина не зупиняється у своєму розвитку та постійно рухається вперед [6, с. 256].

Вихідні посилки, ціль та завдання своїх педагогічних пошуків З.І. Гессен визначив так: «Як теоретика педагогіки мене приваблювало завдання показати, що навіть приватні та конкретні питання педагогіки зводяться в останніх своїх засадах до суто філософських проблем, і, що боротьба різних педагогічних течій, лише відображення глибших філософських протилежностей. Викласти філософські основи педагогіки – це означало для мене не обмежитися загальними положеннями, але, залишаючись в галузі суто педагогічних питань, розкрити закладений в них філософський зміст... Як філософа мене саме приваблювала можливість явити... практичну міцність філософії, показати, що найбільш абстрактні філософські питання мають практичне, життєве значення, що зневага філософськими знаннями мститься за себе за життя не менше, ніж ігнорування законів природи» [3, с. 118].

Висновок: у філософсько-педагогічній концепції С. І. Гессена необхідно відзначити філософську дидактику, що розглядає основу освітнього процесу. Її провідним компонентом стала теорія єдиної трудової школи, базовими принципами якої їм названо принципи рівності освіти, «демократичної загальності»; «конкретною цілісності та органічності»; творчої активності і сприятливості учня та вчителя [3, с. 121].

Список використаних джерел:

1. Гессен С. І. Основи педагогіки. Москва 1995. З. 380.
2. Гессен С. І. Світогляд та освіта. Прага, 1934. № 3. С. 20
3. Гутарьова Н. Ю. Навчання англійської мови у соціокультурній реальності. Сучасні дослідження соціальних проблем. Красноярськ: Науково-інноваційний центр. № 1 (21). 2015. 301 с.
4. Рікер П. Історія та істина. Пер. із фр. СПб.: Алетейя, 2002. 400 с.
5. Куликов Л.В. Психологія особистості працях вітчизняних психологів. 2-ге вид., перероб. та дод. СПб.: Пітер, 2009. С. 7.
6. Волкова П. Педагогіка, посіб. Київ, «Академія», 2001.

СЕКЦІЯ 2.

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СТАНОВЛЕНІ САМОЕФЕКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Главінська Е.С.
аспірантка Рівненського державного
гуманітарного університету
Науковий керівник:
Михальчук Н.О.
доктор психологічних наук, професор,

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ: АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

В психологічній науковій літературі процес адаптації традиційно розглядається як пристосування особистості до зовнішніх умов оточуючого середовища, що в силу багатьох несприятливих ситуацій актуалізує механізми психологічного захисту [3]. Такі соціальні причини, як, наприклад, стан психічної напруги, стреси, стани професійного та емоційного вигорання, як правило, нівелюють механізми психологічного захисту особистості, викликаючи дезадаптацію індивіда в соціальному середовищі.

Вивчення наукового концепту «адаптація» в психолого-педагогічній літературі дозволяє стверджувати, що «адаптація» вживається в різних значеннях стосовно відмінних теоретичних скриптів. Загальним у всіх теоріях та концепціях є те, що «процес адаптації до змінних умов соціального середовища» має на увазі здійснення взаємодії не менше, ніж двох суб'єктів. Якщо йдеться щодо особливостей адаптації, то, як правило, мається на увазі, що така взаємодія розгортається в умовах дисфункції, дисбалансу, когнітивного дисонансу між різними, в тому числі – глобальними системами. Як правило, домінуючою метою такої взаємодії є чітка, узгоджена координація між певними системами. При цьому ступінь і характер соціальної адаптації може варіюватися в досить широких парадигмах. Реалізація мети діяльності суб'єктами передбачає, як правило, виникнення досить суттєвих змін у різних

соціальних системах, що, в свою чергу, фасилітує адаптацію або дезадаптацію особистості у соціальному середовищі [6].

Отже, соціально-психологічна адаптація має на увазі, що особистість повинна взаємодіяти з навколишнім світом з такою основною умовою, як усвідомлення своїх актуальних і потенційних можливостей, готовність їхнього розвитку та експлікації [4]. В результаті цього, постає можливим розглядати особистість не тільки як суб'єкт деякого примусового, спеціального адаптивного впливу, а з урахуванням індивідуальних можливостей, властивостей та характеристик індивіда. Останнє наголошує на тому, що кожна особистість по-своєму усвідомлюватиме зміни, які відбуваються в навколишньому середовищі, а також «проживає» ці зміни через структурні компоненти своєї «Я-концепції», самостійно моделює певні адаптативні стратегії, які стосуються не тільки змінних умов соціального середовища, а й прийнятих суб'єктом ролей, виконаних сценаріїв та реалізованих життєвих планів.

Таким чином, соціально-психологічна адаптація є активним психологічним процесом, який зумовлюється як зовнішніми (об'єктивними), так і внутрішніми (суб'єктивними) чинниками. При цьому вплив цих чинників буде забезпечуватиме ефективну взаємодію особистості з оточуючими її людьми. Якщо відбувається порушення соціальної взаємодії, то це, в свою чергу, викликає неабияку дезадаптацію, нівелювання адаптативних механізмів соціальної взаємодії, розбалансування гармонійних зв'язків особистості з навколишнім світом [1]. Якщо взяти до уваги те, що у науковій психологічній літературі дезадаптація найчастіше розглядається як розлади домінуючих процесів адаптації [2], то показником дисбалансу особистісних якостей і властивостей, їх дисгармонії можна також вважати нездатність особистості до пристосування до умов оточуючого середовища, що, в свою чергу, заважає задоволенню індивідом своїх потреб поза умов когнітивного дисонансу та конфліктних взаємостосунків із близьким оточенням.

На думку багатьох вчених, процес адаптації досить чітко позначається дефініцією «адаптування». Останнє розглядається вченими як деякий стан організму, що виникає в результаті досить-таки успішного здійснення суб'єктом процесу адаптації, пристосування до умов зовнішнього середовища. При цьому відмінності в організмі до початку і після завершення адаптативних процесів можна вважати деяким пристосувальним ефектом, що сприяє становленню гармонійної структури особистості. У випадку, коли інтраіндивідуальні психічні властивості, якості та особливості особистості формуються під впливом досить різних психологічних механізмів, чинників та умов. Тому сформовані психічні якості особистості виявлятимуться або в адаптивній, або в дезадаптивній формах поведінки [5].

Аналіз теоретичних джерел дозволяє стверджувати, що у сучасній психології існують різні підходи, які по-своєму, своєрідно обґрунтовують причини дезадаптивної поведінки особистості. Перший підхід був названий нами *психосемантичним*, в парадигмі якого за причину дезадаптивності приймається механізм фрустрації, що виникає внаслідок конфліктної взаємодії особистості і соціального середовища. Другий підхід отримав назву *конативного підходу*, який аналізує дезадаптивну поведінку суб'єкта виключно як результат усвідомлення особистістю своєї та інших деструктивної поведінки. Наступним підходом є *емоційно-експресивний*, який пояснює механізми дезадаптивної поведінки певними емоційними проявами, що безпосередньо пов'язані з викривленою індивідом інтерпретацією тих чи інших подій, які відбувалися в соціальному середовищі. Наступним підходом є *раціогуманістичний*, в парадигмі якого за причину дезадаптивності приймається невідповідність «Реальної Я-концепції» і набутих фреймів життєвого досвіду, з однієї сторони, і «Реальної Я-концепції» й «Ідеального образу» – з іншої. Наступним підходом є *соціальний*, в парадигмі якого дезадаптивну поведінку слід пояснити неготовністю особистості до прийняття соціальних ролей як особистісно значущих, до знаходження виважених рішень щодо ціннісних орієнтацій і свого способу життя.

Список використаних джерел:

1. Максименко С., Ткач Б., Литвинчук Л. & Онуфрієва Л. Нейропсихолінгвістичне дослідження політичних гасел із зовнішньої реклами. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика*. 2019. Vol. 26 (1). Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. С. 246–264. DOI : 10.31470/2309-1797-2019-26-1-246-264. URL: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/715>
2. Хорни К. Память, импринтинг и мозг: Исслед. механизмов. Москва: Мир, 1988. 343 с.
3. Brédart S. Word interruption in self-repairing. *Journal of Psycholinguistic Research*. 1991. Vol. 20. P. 123–137. <https://doi.org/10.1007/bf01067879>.
4. Crookes G. Planning and interlanguage variation. *Studies in Second Language Acquisition*. 1989. Vol. 11. P. 367–383. <https://doi.org/10.1017/s0272263100008391>
5. Mykhalchuk N. & Ivashkevych E. Psycholinguistic Characteristics of Secondary Predication in Determining the Construction of a Peculiar Picture of the World of a Reader. *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика*. 2019. Vol. 25 (1). Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. P. 215–231. DOI: 10.31470/2309-1797-2019-25-1-215-231
6. Rahman A., Divan G. & Hamdani S.U. Effectiveness of the parent-mediated intervention for children with autism spectrum disorder in south Asia in India and Pakistan (PASS): a randomised controlled trial. *Lancet Psychiatry*. 2015. Vol. 3. № 2. P. 128–136.

Кварцяний Р.Ю.

здобувач вищої освіти

Дніпровської академії неперервної освіти

Науковий керівник:

Вознюк Л.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

ВПЛИВ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ НА САМОЕФЕКТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Проблема розвитку самоєфективності в умовах реформування сучасної освіти є актуальною. Адже випускник нової української школи має володіти не тільки програмними компетентностями, які можна виміряти зовнішнім незалежним оцінюванням, а й володіти загальними або ключовими компетентностями, які пов'язані в уміння ефективно жити та самореалізовуватися в швидкоплинних умовах сьогодення. Тому для того, щоб

бути ефективним в усіх сферах життєдіяльності, мати почуття власної компетентності необхідно насамперед бути соціально компетентним.

Соціалізація, як одиничний процес, вважає сучасні вчені, пов'язана з індивідуалізацією особистості, виробленням нею власного стилю спілкування, власної лінії поведінки, набуттям особистісного комунікативного досвіду; чинниками соціалізації є: очікування, зміна поведінки і прагнення відповідати цим очікуванням (оскільки під дією цих чинників індивід проявляє свою соціальну сутність, формує соціальні якості, набуває особистісного життєвого досвіду, комунікативних умінь та навичок, розвиває власне «Я» та набуває комунікативності).

Соціалізація розглядається як процес, умова, прояв і результат соціального формування особистості. Як процес вона означає соціальне становлення й розвиток особистості залежно від характеру взаємодії людини із середовищем проживання, адаптації до нього з урахуванням індивідуальних особливостей. А як певна умова – свідчить про наявність того соціуму, який необхідний людині для природного соціального розвитку як особистості. Як прояв – це соціальна реакція людини з урахуванням її віку й соціального розвитку в системі конкретних суспільних відносин. І як результат вона є основною характеристикою людини та її особливостей як соціальної одиниці суспільства відповідно до віку.

Тому, щоб набути навичок самоефективності здобувачі освіти мають набути соціальної компетентності: здатності до співробітництва, співпраці, мобільності, уміння визначати та оцінювати власні дії, прагнути до максимальної самореалізації.

Суттєвим для результатів нашого дослідження є визначення, в рамках яких етапів здійснюється соціалізація особистості.

Перший етап – дитинство (1-2 роки). Основний канал соціалізації на даному етапі – це спілкування. Воно починається з обміну усмішками з матір'ю, зі звернення до неї і до інших людей, які вступають з нею у контакт людьми і до домашніх тварин (кішки, собаки, папуги та ін.)

неартикульованими, але емоційно-виразними звуками, а також жестами, мімікою.

Поступово ці засоби спілкування доповнюються, багато в чому їх замінюють словесні форми спілкування і поведінки, де слово, якому дитину вчать дорослі, вже узагальнює не одне, а кілька почуттів, очікувань і т. ін., і є продуктом втілення соціального досвіду в нормах і цінностях культури.

У зв'язку з такою особливістю розгортання процесу соціалізації мислення, ціннісні орієнтації і продуктивна уява в дитячому віці розвиваються набагато повільніше і слабкіше, ніж товариськість, що виростає з глибокої прихильності дитини до матері, батька, бабусі, дідусеві, тобто до тих людей, з якими вона знаходиться в постійному спілкуванні.

Другий етап соціалізації – дитинство, що тягнеться приблизно від двох до шести років, тобто до вступу дитини до школи. У цей період провідним каналом соціалізації стає гра, в першу чергу рольова гра, яка представляє собою емоційно-образне відтворення поведінки і дій дорослих, але здійснюється в ігровій формі.

Основною формою діяльності в цьому віці стає освоєння різних ролей у грі в хованки, в ляльки і т. ін., а також спілкування її із світом казок, книжок з картинками, художньо-оформлених настільних ігор, мультфільмів, відеофільмів, дитячих пісень. У цьому віці розвиток уяви, фантазії і питливого ставлення до світу (горезвісні «чомучки») значно випереджають набуття знань і розвиток розумових здібностей.

Третій етап соціалізації починається з переломної для формування особистості події – переходу від «віку ігор» до «віку навчання» у школі, завершуючись іншою переломною подією – статевим дозріванням. Цей етап охоплює віковий етап від 6-7 до 13-14 років.

Тут знову ж таки змінюється домінанта процесу соціалізації – нею стає навчання і пізнання світу, що здійснюється за допомогою вчителів, підручників, активного залучення до художньої літератури, інших видів культури.

Така зміна спрямованості і засобів соціалізації призводить до активного, випереджального всі інші психічні процеси, розвитку абстрактного мислення, відтісняють на другий план художню фантазію, продуктивну уяву (у більшості учнів) одночасно з ослабленням емоційної чуйності і потреби спілкування. Остання стає більш вибірковою, але зате й більш стабільною, що знаходить своє втілення, передусім, в дружбі, яка, виникнувши в шкільні роки, зберігається нерідко на все життя.

Четвертий етап соціалізації починається ще в шкільні роки, має своєю нижньою межею статеве дозрівання, коли підлітки перетворюються на юнаків і дівчат, долучаючись до світу дорослих людей, а верхня межа – завершення навчання.

У цей період відбувається суттєва зміна у самосвідомості і самооцінці при формуванні особистості, виникає потреба у виробленні світоглядних установок, життєвих принципів, у самоповазі та повазі з боку оточуючих людей, в самостійному обмірковуванні та конструюванні системи цінностей, пов'язаних з ними ціннісних орієнтацій.

Зберігається соціалізуюча домінанта, яка втілена у потребі пізнання світу й оточуючих людей, але вона змінює свою дислокацію: юнак, який обмірковує життя, прагне отримати потрібні йому знання, цінності, систему оцінок і уявлень про добро і зло, чемність не з підручників та уроків, а з власного досвіду і спілкування з однолітками, з активного залучення до художньої літератури, музики, театру, дещо пізніше – до політичної, релігійної та іншої активної діяльності.

Саме в цей період відбувається формування життєвих позицій майбутніх музикантів, поетів, акторів, спортсменів, конструкторів, математиків та ін.

Придбання з різних джерел, а не тільки з підручників, знань, життєвих спостережень, оцінок, – в загалі, різноманітного життєвого досвіду, стає переважним засобом формування самосвідомості, світогляду, життєвої позиції.

Четвертим етапом завершується «до праці» стадія соціалізації і відкривається шлях до наступної її стадії – трудової. Вона починається п'ятим

етапом соціалізації, що являє собою перехід від систематичного навчання до продуктивної праці.

У цей етап людина входить в якості соціально і духовно сформованої особистості, яка має більш-менш різносторонньо розвинену свідомість і самосвідомість, з більш-менш міцним світоглядом, системою цінностей і соціальних навичок.

Той факт, що в процесі розгортання цього етапу особистість не тільки засвоює соціальний досвід, але й активно відтворює його, збагачує його новим змістом, надає особливого соціального значення саме цьому періоду.

На цьому етапі соціалізації важливу роль набуває спеціалізація, що має вираження в поділі праці, в силу чого вона, з одного боку, сприяє зростанню його продуктивності, а з іншого – професійно-кваліфікаційному розвитку особистості.

Таким чином, соціалізація особистості є важливою умовою формування здатності до само ефективності.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: монографія / В. П. Андрущенко, В. П. Бех, М. П. Лукашевич, І. І. Мигович. – К.: УДЦССМ, 2001. – Кн. 1. – С. 50–52. , с. 113].
2. Баранов В. В. Психолого-педагогічні умови формування соціальної компетентності виховання закладів соціальної реабілітації / В. В. Баранов // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. – 2011. – 13, Ч. 5. – С. 7-13. – Бібліогр.: 9 назв. – укр.
3. Бех І.Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті [Електронний ресурс] / І.Д. Бех. Режим доступу: <http://www.ipv.org.ua/component/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html>.– Назва з екрана.
4. Геєць В.М. Соціалізація. Соціальні інновації та соціальна взаємодія бізнесу й держави. Український соціум, 2020, № 3 (74): 9–23. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/9_23_No-374_2020_ukr.pdf
5. Кузьміч Т. О. Формування соціальної компетентності старшокласників засобами слов'янської культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : Київ, 2018.20 с.

Кротенко В.М.

старший викладач кафедри психології
Дніпровської академії неперервної освіти

Хомич О.Б.

старший викладач кафедри дошкільної
та початкової освіти
Дніпровської академії неперервної освіти

ДОПОМОГА ШКОЛЯРАМ В ПОБУДОВІ ЖИТТЄВИХ ПЛАНІВ

На сучасному етапі розвитку української держави, в умовах безперервних суспільних і соціально-економічних процесів актуалізується проблема становлення життєвих планів у молодого покоління.

Відповіддю на соціальні виклики і постійні зміни можуть бути тільки відповідні життєві стратегії, життєві плани молодої людини, яка вміє вбудовуватись в соціум у цей неспокійний час.

Проблема життєвого планування активно вивчається в соціології, філософії, педагогіці, психології, починаючи з 60-х років ХХ століття.

Різні аспекти проблеми становлення життєвих планів особистості були предметом наукового інтересу зарубіжних і вітчизняних психологів. Динаміка життєвого шляху особистості в індивідуальному вимірі цікавила Ш.Бюлер; само здійснення особистості у контексті її життєдіяльності – Г.Оллпорта; ієрархія потреб людини на шляху до само актуалізації – А.Маслоу; життєвий стиль особистості та пошуки нею смислу життя – А.Адлера, В.Франкла; детермінанти життєвих виборів особистості – Е.Берна, Е.Еріксона; розвиток особистості як суб'єкта здійснення свого життя – К.О.Абульханову-Славську, І.С.Булах, С.Л.Рубінштейна; становлення в особистості суб'єктивної картини власного життя – Б.Г.Ананьєва; емоційно-ціннісні виміри життєвого шляху особистості та її життєва творчість – І.Д.Беха, Ф.Ю.Василюка; усвідомленість, само активність особистості та суб'єктивність у виборі нею свого життєвого шляху і перспективи на майбутнє – Є.І.Головаху, Г.С.Костюка, О.О.Кроніка, С.Д.Максименка, В.О.Татенка; життєтворчість як здатність особистості до

осмислення власного призначення, вироблення концепції свого життя, постановка життєвих цілей у контексті життєвого шляху – В.Г.Панка, Л.В.Сохань, Т.М.Титаренко та ін.

Термін «життєві плани» означає попередні намітки людини на майбутнє, які формуються у зв'язку з вибором професії, навчального закладу, місця роботи, місця проживання, професійним самовдосконаленням, культурним зростанням... Життєві плани як певний «ідеальний конструкт» в свідомості особистості є свідомим структурним утворенням. Вони залежать від потреб, інтересів, цінностей і продуктом його інтелектуальної діяльності, моделлю майбутніх процесів, показником рівня розвитку і руху.

Сьогодні положення з планування майбутнього молоддю ускладнюється тим, що стрімка диференціація суспільства призвела до того, що певні соціальні прошарки створюють «власні» стилі життя, цінності, орієнтири далекі від пересічного старшокласника. На свідомість сучасної молодої людини впливають і західні стандарти життя, а типові стратегії власних батьків застарілі, нові не сформувались. І тому саме школа може допомогти старшокласникам зрозуміти існуючі соціальні протиріччя, реальні умови розвитку суспільства, навчити спів ставляти потреби суспільства з власними планами, можливостями, здібностями, потенціалом і природними даними.

Життєвий план – складне явище, яке поєднує в собі соціальне і етичне. Життєвий план передбачає знаходження своєї власної позиції в різних сферах життєдіяльності. Щоб спланувати своє майбутнє підліток повинен поставити перед собою як мінімум наступні питання:

1. В яких сферах життя я маю сконцентрувати свої зусилля?
2. Що і в які періоди життя я маю досягти і здійснити?
3. Якими засобами і в які конкретні терміни можуть бути реалізовані мої цілі?

В процесі планування свого майбутнього підліток проходить ряд етапів:

1. Формування образу бажаного (мрія).

2. Оцінка засобів досягнення мети і співвіднесення засобів з власними ресурсами і можливостями, а також врахування існуючих перешкод. Це уява, що я хочу і яку «ціну» я маю за це заплатити.

3. Чітка уява і знання про конкретні власні дії для досягнення бажаного.

На процес планування особистістю власного життя впливають цілий ряд факторів. Умовно їх можна поділити на фізіологічні (стан здоров'я, наявність спеціальних здібностей...), психологічні (локус контроль, рівень оптимізму, особливості самооцінки, Я-концепція, когнітивні процеси), соціально-психологічні (ціннісні орієнтації, направленість особистості), соціальні (соціально-економічна ситуація, культура суспільства...), вікові, гендерні характеристики, особливості сімейного виховання...

Вітчизняні психологи виділяють три типи планування життя або життєвих стратегій:

- стратегія життєвого благополуччя (мати гроші, бути забезпеченим);
- стратегія життєвого успіху (досягати);
- стратегія життєвої самореалізації (бути).

Американські психологи виділяють дві групи стратегій, орієнтованих на зовнішні і внутрішні прагнення. Зовнішні прагнення – матеріальне благополуччя, соціальне визнання, фізична привабливість. Внутрішнє прагнення – особистісне зростання, міцне здоров'я, кохання, служіння людям.

Відомий психолог О.Е.Сазонов на основі типології життєвих стратегій Є.Фромма виділяє наступні типи, характерні для сучасної молоді:

1-й тип – «мати» – багатство, репутацію, соціальне визнання, компетентність, насолоду від життя;

2-й тип – «не мати і не бути» – пристосування до оточуючих умов; цінності, сім'я, здоров'я, соціальний порядок;

3-й тип – «бути» – творчість, самореалізація, допитливість, життєрадісність;

4-й тип – «мати проти бути» – соціальний успіх, забезпеченість, розвиток власної індивідуальності;

5-й тип – «мати, щоби бути» – забезпеченість і творча реалізація.

Дослідження цінностей, цілей, планів молодого покоління проводяться постійно з 90-х років ХХ ст. Вчені відстежують динаміку змін. Загальні висновки наступні:

- деформація життєвих цінностей, орієнтація на масову культуру;
- інфантильність молоді, її гедоністична направленість, прагнення легкого та безтурботного життя;
- перевага матеріальних цінностей над духовними, орієнтація на матеріальне благополуччя;
- відсутність чітких цілей і цінностей (все в житті з'явиться само собою...);
- вплив на цілі і цінності засобів масової інформації, Інтернету.

Всі сучасні дослідження цілей і планів підлітків свідчать про їх наявність, але конкретні вони тільки на найближчий час:

- вчитися у ВНЗ – 83%;
- вчитися у коледжі – 6,2%;
- працювати – 5,4%;
- не визначились – 5,4%.

Подальші цілі стереотипні: буду працювати, заробляти багато грошей, мати власний будинок, сім'ю, дітей.

Розмитість цілей і планів, необґрунтовані мрії і фантазії старшокласників свідчать про недостатню увагу педагогів до майбутнього підлітків, загальне нерозуміння проблеми планування майбутнього. Необхідно пам'ятати, що наявність цілей і планів забезпечує певну незалежність людей від впливів навколишнього середовища. В кризові часи особистість повинна мати в своєму арсеналі навіть декілька варіантів цілей і планів, бо, як відомо з теорії систем, природні системи більш стійкі, чим вища їх різноманітність. В реальному житті це означає застосування різних стратегій, в різних умовах з метою більш ефективного досягнення поставлених цілей.

Тож завдання школи полягає в психолого-педагогічній підтримці школярів в формуванні життєвих планів, соціальної адаптації, особистісного розвитку, самовизначенні. Сьогодні науковцями доведено, що значний вплив на проєктування старшокласниками власного майбутнього має освітнє середовище школи: висока якість навчання сприяє підвищенню чіткості життєвого планування, свідомого самовизначення. Психолого-педагогічна підтримка включає також і забезпечення кожного учня різними видами діяльності, просвітою, діагностикою, консультуванням. Допомогою в цій роботі будуть тренінги самооцінки, ціле покладання, рефлексії, власних ресурсів; активна участь в різних проєктах, конкурсах, змаганнях, волонтерському русі...

Академік С.Д.Максименко визначає: «Повнота, ступінь виконуваності себе залежить від здатності індивіда ставити такі цілі, які адекватні його внутрішній сутності, самому собі. Така здатність називається самовизначенням. Чим зрозуміліше людині її призначення, тобто чим чіткіше виражене самовизначення, тим вірогідніше самоздійснення. Побудова цілі є визначальною в індивідуальному розвитку. Володіння життєвими цілями – умова збереження психічного здоров'я особистості. Причиною неврозів виступають не стільки сексуальні проблеми (як це розуміє З.Фрейд) або почуття неповноцінності (по Адлеру), скільки нестача направленості, самовизначення. Набуття цілі життя призводить до інтеграції особистості в доросле життя, в суспільство» [2].

Життєвий план, життєвий шлях – це вибір майбутньої професії, це зіставлення своїх якостей і можливостей з вимогами, які необхідні для оволодіння професією, це відповідальність особистості за свій вибір.

Список використаних джерел:

1. Левенець А.Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в юнацькому віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна і вікова психологія» / А.Є.Левенець. Київ, 2006. 23 с.
2. Максименко С.Д. Особистість людини та регулятори її життєдіяльності. *Безпека життєдіяльності*. № 3. 2006. с.26-27.

3. Рева М.М. Особливості життєвої перспективи в підлітковому та юнацькому віці. *Психологія і особистість*. Київ-Полтава, 2015. Вип. 2 (8). Ч. 1. С. 126-139.
4. Титаренко Т.М. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості: моногр. /Т.М.Титаренко: Нац. акад. пед. наук України. Київ, 2012. 512 с.
5. Тодорів Л.Д. Психологічні умови формування життєвих перспектив у ранній юності (когнітивний аспект): автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук.: спец. 19.00.07 «Педагогічна і вікова психологія» /Л.Д.Тодорів. Київ, 2000. 19 с.

Nabochuk A.

PhD in Psychology, Doctoral student
of State Higher Educational Institution
«Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical
University named after Hryhoriy Skovoroda»

THE ACTUALITY OF STUDYING A PROBLEM OF PSYCHOLOGY OF CREATIVITY

The study of the problem of Psychology of creativity nowadays acquires a complex paradigmatic and even – planetary nature. It is the subject of the analysis of various psychological, pedagogical and social subjects, and it is also the most important area of practical researches, influenced by other areas of human knowledge – Philosophy, Philology, Sociology, Pedagogy, Valeology, etc. Determining the essence of creativity and the formation of creative abilities of the person, human capabilities, his/her creative potential some scientists propose the most relevant modern issues for the Psychology of the person's development.

Scientists [4; 6] focus not on the productive side of creativity, but on the culmination of a creative process – on the state of creative enlightenment, ecstasy, stageness, the phases of which show the creation of a creative product. Creativity consists not so much from the point of view of the design in the paradigm of a harmonious, complete creative product, as in the paradigm of disclosure of the infinite subject; creativity is a kind of a great flight to infinity [3]. Philosophers often note the paradox of the duality of creativity. In this case, the creative act is seen as a

kind of breakthrough into infinity, and the products of creativity are quite finite, limited in theoretical and practical terms, having been given their complex characteristics and the systems which were created these characteristics. Also, scientists [2] often emphasized that creativity seemed to be «directed» to culture, to the Earth, having been localized in time and spatial boundaries and different contexts.

The Psychology of the creativity is directly related to the philosophy of freedom. Thus, some scientists noted that the creative act could not be completely explained by means of a material (we mean by informational technologies) which already exist in the world. So, novelty is a product which was created sooner. Novelty by itself is an element of freedom. The «secret» of creativity lies in the content of creativity. In this sense, creativity is like a creative act generated «out of nothing». It is not determined or substantiated by any external factors. Beyond this sense, creativity appears only as a redistribution of the elements of the world.

Creative abilities, according to N.O. Berdyaev, are given to a Man by God, but how he uses these abilities, the ways of using them depend primarily on the man himself [3]. Some other scientists [4] suggest that creativity is the opposite characteristic of egocentrism, when the person forgets about him/her. In such a case we emphasize on the desire of doing something. The absorption of the individual by himself/herself often depresses the individual, presupposes his/her «exit» from himself/herself, and thus is led to liberate ideas. Creativity is like the focus of the individual by a way the transformation of the world, the «elevation» of a man «to a new heaven and a new Earth».

Scientists also identify psychotherapeutic and developmental functions of the creativity. Creativity in the researches of the scientists is one of the ways to heal the «painful essence» of a man. By creativity bifurcation is overcome and, at the same time, the personality is «hardened» in this process of creative self-determination, self-realization, development, that has a purpose to form the personality.

The cognitive function of creativity is directly related to the development of the cognitive sphere of the person, so in our empirical study we have the aim to find out

how the ability of managers to managerial creativity depends on the formation of their intellectual sphere of the person.

According to the philosophical and linguistic conception of G.L. Parsons and his followers, the essence of creativity was connected with the laws that govern the universe. Thus, creativity was interpreted as a special kind of compression of thoughts [5]. In the articles of F. Post it was presented a peculiar position of understanding creativity in terms of its reflexological concept. The scientist defines creativity as the creation of something new in situations where the problem, which is assessed as a kind of «stimulus», causes a certain dominant, around which it was concentrated the necessary items to assess the individual's personal and professional experience [7].

According to the most modern researchers of creative activity, the main advantage of creativity is compared with other activities. In such a way it is possible to directly consider the mechanisms of formation of creative thoughts, to determine its stages, features of explication, transition to other forms and frame structures. Some scientists, for example, I.M. Bila & N.I. Nasikan [6], believe that the procedural approach to a greater extent illuminates the harmonious vision of creative activity compared to the productive approach, because due to the first one the main there are not the results of human creativity, and feelings, experiences, emotions that are arisen in the personal sphere of the individual during the creative act.

Another researcher, N.I. Antyukhova [1], identifies the following basic approaches to the study of creativity in foreign psychology, such as: 1) Psychodynamic Approach, which describes creativity through the interaction of structures of individuality, such as «It», «Me», «Super-Me»; 2) Behavioral Approach, which considers creativity as a result of individual behavior with strict adherence to the scheme «a stimulus – a reaction»; 3) Pragmatic Approach, which emphasizes the possibilities of practical use of a creative product and, as a result, – provides the allocation of other resources for the creative use of this product; 4) Psychopathological Approach, which allows us to analyze creativity as a by-product of mental disorders; 5) Productive Approach, which evaluates creativity in a view of

the novelty of a final product; 6) Procedural Approach, which considers creativity as a long-term process; 7) Humanistic Approach, which focuses our attention on the actual self-expression of the creator. However, in our opinion, such understandings of creativity significantly is narrower of this concept. Firstly, we believe that the separation of different approaches is not enough to highlight the essence of such a complex phenomenon as creativity, so in terms of the latter we should not talk about approaches, but also about theories to determine the essence of creativity. Secondly, these approaches can be found much more in the scientific literature, and the content being outlined, frankly speaking, is not enough to analyze such a complex phenomenon as creative activity.

We'd like to note that in the most theoretical definitions the essence of creativity was quite expressive, presentable and explicit in the focus of procedural, productive and personal aspects of creativity.

Referenses:

1. Антюхова Н.І. Аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення творчості в психології. Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. За ред. С.Д. Максименка. 2015. Т. 10, вип. 27. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агенство». С. 8–22.
2. Батищев Г.С. Философия творчества. Москва, 1998. 156 с.
3. Бердяев Н.А. Самосознание: монография. Москва, Берлин: Директ-Медиа, 2016. https://biblioclub.ru/index.php?page=book_red&id=42279
4. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. Ростов-на-Дону: Изд-во РГУ, 1983. 173 с.
5. Парсонс Г.Л. Человек в современном мире. Москва, 1985. 428 с.
6. Bila I.M. & Nasikan N.I. Business environment in Ukraine. Global and National problems of the economy. 2017. № 17. P. 127–131.
7. Post F. Creativity and Psychopathology: A study of 291 world-famous men. British Journal of Psychiatry. 1994. Vol. 165. P. 22–34.

Приходько Я.В.
здобувачка вищої освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник:
Переворська О.І.
кандидат філологічних наук, доцент

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

На сьогодні різним аспектам комунікації присвячено близько двохсот теорій, що розглядають її з лінгвістичної, соціологічної, управлінської, психологічної, філософської, етичної точок зору. Проблеми комунікативної компетентності та окремих її складників перебувають у центрі уваги таких науковців, як А. Богуш, М. Вашуленко, М. Пентилюк, С. Макаренко, А. Хом'як, В. Черевко та ін. [1].

У процесі підготовки у закладі вищої освіти фахівця педагогічної сфери повинен відбуватися розвиток його професійних умінь, у тому числі комунікативних. У діяльності педагога комунікативна компетентність обумовлює ефективність спілкування з учнями, їх батьками, колегами тощо. Це така комунікативна взаємодія, яка сприяє успішному вирішенню проблем учасниками комунікації; забезпечує досягнення цілей спілкування з оптимальними витратами і призводить до досягнення взаєморозуміння між партнерами по спілкуванню. Професійні комунікативні вміння визначаються як зумовлена знаннями і навичками готовність особистості успішно досягати свідомо поставленої мети професійної комунікативної діяльності у мінливих умовах її протікання.

Поняття «комунікативна компетентність» одним із перших використав А. Бодальов і трактував його як здатність встановлювати й підтримувати ефективні контакти з іншими людьми за наявності внутрішніх ресурсів – знань і умінь [1]. Найчастіше комунікативну компетентність розглядають як здатність установлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми. До її складу

включають певну сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне здійснення комунікативного процесу. Д. Ізаренков трактує цю компетентність як здатність людини до спілкування в одному чи декількох видах мовної діяльності, що являє собою придбану в процесі природної комунікації або спеціально організованого навчання особливу якість особи [5].

До основних умінь, якими повинен володіти фахівець зі сформованою комунікативною компетентністю, Р. Петрух відносить уміння ставити і досягати бажаної мети під час взаємодії, встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, слухати і здійснювати перцепцію, впливати на іншу людину, використовувати вербальні й невербальні засоби спілкування, здійснювати контроль за власним спілкуванням, запобігати, аналізувати та вирішувати професійні конфлікти, взаємодіяти з аудиторією слухачів різного віку, соціального стану, оперувати смисловою інформацією, рефлексивні вміння тощо.

Комунікативну компетентність розглядаємо як сукупність комунікативних, перцептивних та інтерактивних знань і умінь, які визначають спроможність суб'єкта орієнтуватися у ситуаціях спільної діяльності й міжособистісної взаємодії, приймати конструктивні рішення та дотримуватися принципу цілепокладання. Емпіричні дослідження свідчать, що розвинуті «контактовстановлюючі вміння» (за Л. Орловою) в юнацькому віці сприяють глибокому усвідомленню й реалізації власних життєвих потреб, задоволенню прагнень й інтересів в оволодінні фаховими знаннями й уміннями, є засобом організації ділового життя [4].

Комунікативна компетентність передбачає широку соціалізацію індивіда, збагачення соціально-культурного досвіду, знань, норм, цінностей, традицій. Формування комунікативної компетентності з цих позицій дає можливість скоротити відрив навчання від практичних життєвих ситуацій, з якими матиме справу випускник закладу вищої освіти після отримання диплому та прийняття на роботу, а також зробити навчання відкритим для різних цілей з урахуванням індивідуальних потреб особистості.

Характеристиками комунікативної компетентності є: по-перше, відповідність поведінки контексту стосунків, в яких вона виявляється; по-друге, комунікативна компетентність означає, що знання правил спілкування, адаптаційні навички та гнучкість у втіленні цього знання є необхідними для досягнення ефективних відносин; по-третє, комунікативна компетентність визначається тим, що вона пов'язана з відносинами, а не з індивідами [3].

Комунікативна компетентність може бути визначеною у двох аспектах: як орієнтованість особистості в різних ситуаціях спілкування, що базується на знаннях і чуттєвому досвіді, і як здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми завдяки розумінню себе та інших в умовах постійної зміни психічних станів, міжособистісних стосунків і соціальної ситуації (В. Москаленко) [3]. Комунікативну компетентність не можна вважати константною особистісною характеристикою і уявляти її як замкнений індивідуальний досвід. Її рівень змінюється в залежності від засвоєння особистістю культури суспільства, а також від розвитку і зміни самого суспільства.

Таким чином, формування комунікативної компетентності розглядається як спосіб актуалізації особистісних і професійних якостей майбутнього фахівця. Цей процес характеризується, перш за все, цілеспрямованою педагогічною взаємодією суб'єктів освітнього процесу в умовах особистісно орієнтованого освітнього середовища в контексті компетентнісного підходу.

Список використаних джерел:

1. Абрамович С. Д., Чікарьова М. Ю. Мовленнєва комунікація : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 472 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : підр. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
3. Заброцький М. М. Технологія розвитку комунікативної компетентності вчителя. Практична психологія та соціальна робота. 2007. № 1. С. 28–32.
4. Захаров В. П., Хрящева Н. Ю. Социально-психологический тренинг : учебн. пособие. Л. : Изд-во ЛГУ, 1999. 43 с.

Сухомлин С.В.

психолог, Ph.D., викладач кафедри психології
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПСИХОЛОГА: ПОХОДЖЕННЯ ТА СКЛАДОВІ ПОНЯТТЯ

На відміну від робочих професій, у професійному психологічному консультуванні дуже важко оцінити, виміряти результат роботи. Власне, психологічна послуга, з точки зору юриспруденції, є послугою, яка не існує до моменту надання – відповідно, відсутні чіткі критерії роботи з клієнтом. Коли людина приходить із запитом, то висловлюється загальними фразами у які можна вкласти дуже суб'єктивний сенс. Клієнт не є до кінця інформованим, у чому саме причина його стану або що з цими емоціями робити, тому відповідальність за екологічність процесу терапії або консультування цілком лежить на консультанті. І тут виникає первинне протиріччя: з одного боку це якісне та глибоке спілкування, а з іншого – таке спілкування є роботою для терапевта і має чіткі обмеження часу (сетинг кожного окремого підходу) в залежності від типу консультування. Терапевт та клієнт не спілкуються у звичайному житті і як би довго не відбувався процес консультування – він добігає кінця.

Загалом у етичних кодексах можна виділити такі аспекти:

1. Відповідальність – як було зазначено вище, терапевт несе відповідальність перед клієнтом та суспільством. Коли людина знаходиться у процесі консультування, її старі психологічні травми та нинішні відносини переживаються нею емоційно гостріше. І терапевт може з легкістю вплинути на них. Але важливо зазначити, що професійність – це не вплив, а надання можливості людині обрати те, що вона хоче і може зробити зі своїми стосунками.

2. Компетентність – знов таки як клієнт може визначити компетентного спеціаліста, якщо він сам у цій сфері не розбирається? На жаль, через це в суспільстві є недовіра до психологів, а також плутанина психології із

парапсихологією, астрологією та магією. Оскільки в нашій країні відсутнє ліцензування професії та діяльності, якість залишається на совісті професійної спільноти та гарантується постійним підвищенням кваліфікації. Щодо клієнтів то є загальні положення саме психологічні – зустрічаємося один раз на тиждень або два у крайніх випадках, психолог не має права давати прямі поради, ставити діагноз, або призначати препарати. Крім того є питання з якими фахівець працює, а є такі що не є його спеціалізацією. Якщо людина знає все, це викликає питання.

3. Захист інтересів клієнта – у першу чергу мається на увазі, що клієнт сам висловлює бажання, як і з чого розпочати терапію, коли і на чому завершити, коли вважатиме за потрібне. Окрім того, є правило «стоп» тобто клієнт може не розповідати, не відповідати, якщо не хоче. Це психологічна безпека клієнта. Ще один аспект – не давати прямих порад та опосередкованих рекомендацій – це також про безпеку. Розуміння «добре» чи «погано» є суб'єктивним, тому прямі поради можуть не тільки не допомогти, але й нашкодити клієнту. Психолог не змінює реальність, а дає можливість людині адаптуватися до реальності, або змінити її але так як він (клієнт) це бачить, навіть якщо психолог вважає інакше.

4. Конфіденційність – перше що лякає людину яка замислюється над тим, щоб звернутися до психолога це «мабуть зі мною щось не так» і як можна розповідати, по суті, незнайомій людині особисті переживання. Професійний психолог не має права розголошувати інформацію яку надавав клієнт ані в особистому, ані в професійному житті. Однак виключенням є супервізія та інтервізія. Збереження кодексу у цьому випадку буде те, що психолог не розголошує ім'я клієнта та група не дає оцінку клієнтові та його вчинкам. Зустріч суто професійна та присвячена можливостям наступного етапу консультування, як допомогти клієнту досягти мети, або бажаного стану. Таким чином деякі навчальні проекти які запрошують на демонстративні сесії польових клієнтів порушують правило конфіденційності, оскільки ми не можемо заздалегідь знати як глибоко зайде така «навчальна» консультація.

Даний пункт також має свої особливості у разі консультування залежних, та дітей. У цьому випадку є замовник – який сплачує консультації. У такому разі психолог також не має права розповідати про суть розмов та емоційний стан клієнта. Та зобов'язаний проводити додаткову зустріч із замовником та давати загальне уявлення про психологічний стан клієнта. Але головним усе одно залишається клієнт.

5. Етичні правила психологічних досліджень – психологія така ж наука як і багато інших. Існує багато методик які допомагають дізнатися про психоемоційні вольову та інші сфери особистості. Але чистоту експерименту легко порушити. Якщо методик забагато – людина просто втомлюється і відповідає абияк, якщо замало – картина неповна. Слід також враховувати емоційний стан та динаміку. Що стосується проєктивних методик, то вони достатньо інформативні, але є свої особливості. По-перше інтерпретація багато в чому залежить від досвіду терапевта, по-друге ці результати частіше за все ситуативні. Тому етика тут буде у інтерпретації з приміткою на даний час або на особисту думку. З анкетними методиками дещо простіше: вони дають більш об'єктивну картину, та коли ми працюємо з групою краще виконувати їх робити їх з шифром або анонімно. Наше суспільство схильне до надавання ярликів.

6. Професійна кооперація – тут мається на увазі приналежність до професійного середовища, тобто – належність до певної психотерапевтичної школи, у рамках якої спеціаліст може професійно розвиватися. На жаль, зараз важко сказати, яка організація більше чи менше дотримується кодексу оскільки методи дуже різні то і поведінка психолога нестандартна. Якщо терапевт-психоаналітик не має права багато говорити з клієнтом та виказувати емоції, щоб уникнути переносу, то для клієнт-центрованого, або тілесно-орієнтованого терапевта демонструвати емоції дуже важливо. Крім того, дуже важливий зв'язок із іншими спеціалістами. Зараз дуже популярна вульгарна психосоматика і альтернативні методи корекції станів. Професійний психолог має знати свою сферу впливу та допомоги і мати чітку інфраструктуру фахівців

інших спеціальностей. Так, часто людина приходить з проблемою порушення сну та млявістю, а у процесі розмови стає зрозуміло що це вже депресивний стан різного рівня складності. Професіонал з цим не працює, бо це психіатричний діагноз і потребує медикаментозного втручання. Також дратівливість та неконтрольований емоційний стан може бути спровокований проблемами із щитовидною залозою. Тобто психолог має працювати в команді з лікарями-психіатрами та фахівцями вузької кваліфікації.

7.Кваліфікована пропаганда психології – у пострадянському просторі багато про що не говорять багато емоцій не сприймається. Часто консультація – це пояснення того, що людині властиво гніватися та розчаровуватися і т.д. Тому було б дуже корисно розповідати про психологічні явища людям починаючи зі школи і далі.

Зараз усе більше людей цікавляться психологією, нажаль частіше це питання як змінити когось поряд, але це теж крок уперед до розуміння власних переживань, а найперше – формування навколо себе гармонійного середовища через побудову системи психоедукації та пропаганди здорового способу ментального життя, одним з пунктів профілактики якого є систематичне звернення до фахівців душевного здоров'я різних рівней кваліфікації, які мають бути безпечними для клієнта, а відповідно – доносити до його відома і власноруч суворо дотримуватися норм етики та професійної спільноти.

Список використаних джерел:

1. Етичний кодекс психолога//Практична психологія та соціальна робота. 1998. №4.
2. Колтунович.Т. А. Етичний кодекс психолога. К., 2007.

Шевченко С.В.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

Дубовік Г.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Навчально-наукового інституту
соціальної педагогіки та мистецької освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОРОЛЬОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Актуальність теми дослідження обумовлюються трансформаційними змінами в Україні, що стосуються процесу становлення творчої, активної, самодостатньої, незалежної від статі, андрогенної особистості. Вибраний для дослідження підлітковий вік – це час, коли суб'єкт прагне розширити й уточнити зміст свого «Я». Цей віковий період є важливим етапом становлення статево-рольової ідентичності, бо саме у цьому віці відбувається активне усвідомлення суті своїх ставлень до інших людей та самого себе, розширюється й уточнюється статево самовизначення. Саме у підлітковому віці, як підкреслюється науковцями, відбувається становлення статево-рольової ідентичності, яка є внутрішнім переживанням своєї статевої належності, набуттям гендерної ролі й уподібненням до неї, своєрідною єдністю статевого самоусвідомлення і поведінки. Підлітковий вік визначає подальший розвиток особистості, орієнтацію на справжні зразки Я-чоловіка і Я-жінки в нових змінних умовах, наповнення їх егалітарними цінностями, якими передбачено формування гендерної самосвідомості, статевої «Я-концепції» та статево-рольової ідентичності. Традиційна система освіти цінностей характеризується дихотомічним баченням, а нова, егалітарна, – поєднанням взаємозамінних якостей. У зв'язку з цим, особливого значення набуває вивчення ролі соціального оточення (сім'ї, однолітків, педагогів), змісту профільного навчання, змісту засобів навчання, зокрема шкільних підручників,

та внутрішніх спонукань як чинників статевої ідентичності особистості. Цим обумовлена актуальність означеної проблеми.

У вітчизняній науці розглядаються різні аспекти статі. Так, формуванню статевої свідомості та самосвідомості особистості на різних вікових етапах присвячені праці Т.Л. Бессонової, М.Й. Боришевського, О.Л. Кононко, Г.С. Костюка, О.Г. Сухоленої. Питання розвитку психологічної статі відображені у працях В.В. Авраменкової, Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді, А.А. Палія, Т.І. Юферової. Міжстатеві стосунки висвітлено у роботі В.Є. Каган, Л.І. Мороз. У дослідженнях Ю.Е. Альшиної, В.О. Васютинського, А.С. Воловича, Т.С. Гурлевої, І.В. Романова, В.Г. Романової вивчались проблеми статевої ідентичності підлітків. Разом із тим, проблема чинників формування статевої ідентичності підлітків висвітлена недостатньо

Мета роботи полягає у теоретичному визначенні психологічних чинників формування статевої ідентичності підлітків.

Поняття «ідентичність», «статева ідентичність» вперше детально було представлено Е. Еріксоном. За визначенням науковця ідентичність базується на відчутті тотожності самому собі і неперервності власного існування в часі й просторі, а також на усвідомленні факту, що дану тотожність й неперервність визнає оточення. Е. Еріксон розумів розвиток ідентичності як взаємодію трьох процесів: біологічних, соціальних і Его-процесів. Зазначимо, що Его відповідає за інтеграцію як біологічних, так і соціальних процесів. Результатом інтегративної роботи Его є утворення конфігурації елементів ідентичності [8, с. 59].

До основних чинників, що впливають на статевою ідентичність відносять сім'ю, школу, однолітків, які в свою чергу є основними інститутами соціалізації. Таким чином, інститути соціалізації виступають соціально-психологічними чинниками, що безпосередньо впливають на формування та становлення статевої ідентичності [3].

Крім соціальних чинників на формування статевої ідентичності особистості в підлітковому віці впливають етнокультурні чинники [4]. Культура впливає на всі сфери людського життя, зокрема на гендерні ролі. Гендер в психології – це соціально-біологічна характеристика, за допомогою якої люди дають визначення поняттям «чоловік» і «жінка». Оскільки «стать» є біологічною категорією, соціальні психологи часто посилаються на біологічно обумовлені гендерні відмінності як на «статеві відмінності» [5].

Формуюча сила культурних очікувань проявляється в наших уявленнях про те, як повинні себе поводити чоловіки і жінки. В різних етнічних групах по-різному відбувається статева ідентичність, бо кожна з цих груп має свою історично сформовану модель родини, свої усталені звичаї та норми, своє бачення жіночих та чоловічих ролей, а також власну позицію стосовно місця жінки та чоловіка в суспільстві [1].

Освіта накопичує, зберігає та передає соціальний досвід, цінності, норми та гендерні стереотипи щодо призначення чоловіка і жінки. Під гендерними стереотипами розуміються схематизовані, емоційно забарвлені, стійкі загальноприйняті образи чоловіків і жінок, що поширюються на всіх представників соціальних груп (І.В. Грошев, Ч. Кулі, Д. Мід, Н. Смелзер, Т. Шибутані). Особлива увага приділяється процесу навчання та виховання в умовах школи, де формуються найбільш розповсюджені, сталі гендерні стереотипи особистості, які проявляються в соціальній діяльності, що регулюється рольовою структурою суспільства. На основі здійсненого аналізу доробку науковців встановлено, що учениці та учні є суб'єктами різних статевої очікувань, вони набувають різного досвіду, розвивають різні здібності, інтереси, образ «Я» у цьому контексті [2].

Проте, у розглянутих психолого-педагогічних працях увага приділяється передусім проблемам гендерного становлення особистості взагалі, практично не дослідженим є вплив профільного навчання та гендерного змісту шкільних підручників як важливих чинників становлення статевої ідентичності підлітків. Слугуючи насамперед носієм знань з певної галузі,

підручник водночас є опредмеченою формою світосприйняття його розробника, що опосередковано впливає на формування статевої свідомості та самосвідомості учня або учениці. Гендерні стереотипи нерівності статей, які представлені в текстах та ілюстраціях підручників, де, зокрема, він (хлопець, чоловік) діє, а вона (дівчина, жінка) обслуговує, формують психологічну основу закріплення гендерної нерівності у свідомості та самосвідомості підлітків [6].

Отже, процес розвитку гендерних ролей, як соціально зумовлених моделей статевої ролі та статево-рольової поведінки, відбувається в контексті досить важливого для життя особистості процесу, який називається соціалізацією, одним із найістотніших складників якої є рольова, зокрема й гендерно-рольова (чи гендерна) соціалізація. У процесі статево-рольової соціалізації підліткової стадії належить особливе місце, тому що саме на цей період припадає формування зрілої гендерної ідентичності. В механізм гендерної ідентичності у умовах підліткової гендерної субкультури включаються такі фактори, завдяки яким гендерна поведінка стає одним із головних параметрів оцінки підлітка. Це стає вирішальною умовою досягнення зрілості гендерної ідентичності [7].

Принципи особистісно-гендерного підходу забезпечують адекватні можливості для подальшого експериментального дослідження теоретично виокремлених психологічних чинників становлення статево-рольової ідентичності підлітків: а) розвиток образу «Я» у статевої самосвідомості підлітків та система їх уявлень про сучасного чоловіка і жінку; б) психологічні особливості сімейного виховання та батьківські статево-рольові установки.

У формуванні статево-рольової ідентичності підлітків значна роль належить психологічним чинникам, серед яких провідну роль відіграє найближче оточення (сім'я, школа, однолітки), а також особливості та зміст навчально-виховного процесу. Формування гендерної (статево-рольової) ідентичності – одне із головних завдань розвитку особистості у підлітковому віці, а її зміст залежить від соціальних очікувань соціуму. Становлення

гендерної ідентичності підлітка проходить в умовах соціалізації із акцентом на відтворення домінуючої гендерної культури – це свідчить про її соціокультурне формування.

Список використаних джерел:

1. Авдеева Н.Н. Понятие идентификации и его применение к проблеме понимания человека человеком. *Теоретические и прикладные проблемы психологии познания людьми друг друга*. Краснодар, 1995. С. 73-92.
2. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие. СПб.: Питер, 2005. 431 с.
3. Боришевський М.Й. Психологічні питання статевого виховання учнів. Проблеми викладання курсу етика і психологія сімейного життя. К., 1990. С. 13-29.
4. Выготский Л.С. Педология подростка. Собр. Соч.: В 6 т. М.: Педагогика, 1984. Т.4.: Детская психология. С.5-242.
5. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. СПб.: Питер, 2002. 544 с.
6. Клецина И.С. От психологии пола – к гендерным исследованиям в психологии. *Вопросы психологии*. 2003. №1. С. 61-78.
7. Психологія статі: Навч. посіб. / Т.В. Данильченко; Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т.Г.Шевченка. Ніжин: Аспект- Поліграф, 2006. 208 с.
8. Шикирава Н. Формування статевої моралі учнівської молоді. *Психолог*. 2004. № 23-24. С. 45-48

СЕКЦІЯ 3.

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Білай І.В.

здобувачка вищої освіти

Дніпровської академії неперервної освіти

Науковий керівник:

Гальцева Т.О.

доктор психологічних наук, доцент

ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ САМОФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГА XXI СТОЛІТТЯ

Далеко неоднозначною виявляється ситуація із суспільним значенням сучасного педагога. Питання становлення особистості нового вчителя постає все більш актуально з огляду глобальні трансформації суспільства, пов'язаними із цифровізацією, реформами економічної, політичної, соціокультурної, освітньої, а останнім часом і екологічної та медичної галузей.

Історично успішними вважалися ті соціальні спільноти, які в пріоритети свого розвитку ставили освіту й виховання. Досягнення успіху й визнання народів і націй перш за все залежить від рівня освіченості педагогів, їх ролі, статусу і значення в суспільстві. [1, с. 7]

Сьогодні однією із задач психологічної служби вбачаємо винайдення й пропонування конструктивних підходів у забезпеченні сучасного педагога усвідомленого ставлення до мотивації та само ефективності. Оскільки в свою чергу від нього в значній мірі залежить формування мислячої Людини, здатної не тільки споживати інформацію, матеріальні блага, а й самостійно створювати їх, виявляти свій творчий, інтелектуальний потенціал. Людини, яка відчуватиме і задовольнятиме в цьому власну потребу.

Живучи у смисловому полі, що тримає її на цьому світі, людина глибоко вірить у себе, власні сили й інтелект, завдяки яким творить свою реальність і прагне наблизити краще майбутнє.

Психологічний аспект у становленні нового вчителя як високодуховного, інтелектуального суб'єкта має вирішальну роль. Педагога в особистості треба зрозуміти, вивчаючи і застосовуючи закони психіки, відчувати потяг і цікавість до феномена людини.

Сучасність висуває серед інших вимог до вчителя і такі як: науковість і новаторство в професійній діяльності, володіння цифровими технологіями, мовними стратегіями тощо [1, с.6-10].

Психологічна служба може сприяти досягненню мети: підвищенню самостійності, впевненості у власній значущості, вмотивованості до творчості і впровадженню освітніх інновацій, до втілення природного поклику ділитись знаннями, оберігати і плекати Людину, відчувати власну перспективу.

Психолог може допомогти сформуванню переконання для успішної діяльності педагога:

«Я створюю приємні враження і викликаю довіру у своїх колег і учнів»;

«Я легко досягаю взаєморозуміння у комунікації»;

«Мої співрозмовники завжди відчувають підтримку з мого боку і виявляють готовність до співпраці»;

«Я відчуваю впевненість в ефективності моїх методів і прийомів»;

«Моїм учням і колегам цікаво і комфортно зі мною»...

Педагог завжди демонструє поведінку, на яку він сам очікує, в тому числі і від себе. Активність завжди пробуджує активність і цікавість; будучи переконаним у чомусь, прагнучи переконати інших; так само як і сумнівами лише викликати недовіру, що ніяк не сприятиме самоефективності.

Варто зазначити, що поняттю «самоефективність» як вірі в здатність людини організувати і виконувати дії, потрібні для управління можливими ситуаціями у А. Бандури [2] синонімічні поняття Е.Еріксона «компетентність» і «вправність», яким передують (за оптимальних умов в 6-11 років) пробудження інтересу до праці, прагнення пристосовувати вже існуючі речі для нових функцій, наявність змагального духу [3]. Відчуття компетентності

(самоефективності) буде настільки сформованим у дорослого, наскільки він у змозі буде вірити в те, що він «може все, а якщо не все, то може навчитись» ().

Важко переоцінити роль компетентності працівника будь-якої сфери людської діяльності, а особливо в галузі освіти, де діяльність пов'язана з нестандартністю, розмаїттям напрямків. Педагогічна діяльність передбачає здатність до кардинальних змін у своїй сфері, опанування все нових і нових навичок та їх практичне ефективне застосування – від цього та багатьох інших чинників залежить успіх в самореалізації педагога. Його прагнення підвищувати рівень самоефективності може бути природним: через саморозвиток, або набути: через зовнішні впливи, внаслідок переконань чи примусу зі сторони. У будь-якому разі значення роботи психолога очевидне: від його вміння сфокусувати увагу педагога на позитивних аспектах дійсності, поведінки чи ставлення; від зміни очікування – часто залежатиме результативність освітнього процесу в цілому .

На відчуття самоефективності (компетентності) впливають такі чинники як: наявність досвіду успіху й невдач; досвід через спостереження за іншими як в реальності, так і уявлення (завдяки читанню якісної літератури); стани: емоційний (спокій, збудження, хвилювання, страх), психічний і фізичний стани також відіграють важливу роль у самооцінці особистості.

Підвищенню рівня самоефективності у значній мірі сприятимуть само організованість, власний таймменеджмінг у досягненні цілі.

Ціль являє собою усвідомлений запланований результат діяльності, модель майбутнього продукту діяльності. Ціль має організовуючу, спонукальну до діяльності та активності людини властивість. Кінцева мета диференційовано проходить етапи досягнення цілі та проміжні цілі. Досягнення кожної проміжної цілі посилює мотивацію через створення ситуації успіху, надання емоційного запалу, спонукання до досягнення кінцевої цілі. В. Шаповалова [5] визначає три етапи розвитку мотивації: – ситуативний – мотивація сприяє задоволенню потреб людини (соціальних і особистісних); – ситуативно-

ціннісний – ціль реалізується не залежно від потреб, а від бажань людини; – суб'єктно-ціннісний – незалежно від ситуації людина може досягати цілі.

Серед дієвих способів самомотивації можна назвати такі: чітке і детальне планування цілей; усвідомлення почуття задоволення від реалізації справ протягом дня; візуалізація – створення уявних образів бажаної дійсності за допомогою свідомої і несвідомої функції свідомості (як приклад, створення колажів); робота зі страхами та негативними установками, що стають на заваді досягненню задуманого, підвищенню самооцінки, впевненості та ін. (наприклад, через застосування афірмацій, які сприяють підвищенню самооцінки, позитивному сприйняттю дійсності).

Таким чином, на продуктивність та успішність професійної діяльності педагога мають вплив рушійні сили саморозвитку і самовдосконалення; сформовані професійні чинники: цінності як еталони [1, 4] – усе це має бути спрямоване на досягнення значущої для суспільства мети: плекання в молодому поколінні самодостатньої і щасливої особистості.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. Вчитель XXI століття. Нова стратегія національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32224/Andrushchenko.pdf>
2. Bandura A. *Moral Disengagement: How People Do Harm and Live with Themselves*, by Albert Bandura. New York: Macmillan, 2016. 544 pp. Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/307529383>
3. Эриксон Э. Детство и общество. – Изд. 2-е, перераб. и доп./ Пер. с англ. – СПб.: Ленато, АСТ, Фонд «Университетская книга», 1996. – 592 с.
4. Мирончук Н.М. Самомотивація як складова самоорганізації викладача у професійній діяльності // Проблеми освіти: зб. наук. праць / ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. – Вип. 88 (частина 2). – С. 65-74.
5. Шаповалова В.С. Самомотивація, или как заставит себя действовать. – Режим доступу: <http://modern-pharmacy.com.ua/samomotivatsiya-ili-kak-zastavit-sebya-dejstvovat>

Братусь А.С.
здобувачка вищої освіти
Дніпровської академії неперервної освіти
Науковий керівник:
Вознюк Л.В.
кандидат педагогічних наук, доцент

НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЗМІСТ ПОНЯТЬ «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ» ТА «СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ» В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що на сьогоднішній день єдиного підходу до поняття «педагогічні умови» не існує. Відомо, що термін «педагогічні умови» розвивався і змінювався протягом часу, набуваючи і втрачаючи певні риси. У межах розділу спробуємо дослідити суть даного поняття, зробити аналіз його складових

Вивчення та аналіз результатів науково-педагогічних досліджень показує, що в теорії і практиці педагогічної науки мають місце різні типи педагогічних умов:

- організаційно-педагогічні (їх виділяють такі вчені, як В. А. Беліков, Е.И Козирева, С. Н . Павлов, А. В. Цвіркунів і ряд інших.),
- психолого-педагогічні (позначені в працях Н. В. Журавської, А. В. Круглий, А. В. Лисенко, А. О. Малихіна та інших),
- дидактичні умови (їх розглядає М. В. Рутковська і ін.) тощо.

Усі перераховані типи логічним чином розширюють і доповнюють поняття терміна «педагогічні умови», а також дозволяють зробити педагогічний процес більш комфортним і продуктивним.

У періоди становлення і розвитку науки в цілому і педагогічної науки зокрема відбувалася трансформація даного поняття і його складових. Неоднозначно трактувалися педагогічні умови і в працях вітчизняних педагогів. Так, ряд фахівців, розвиваючи і конкретизуючи уявлення про організаційно-педагогічні умови розвитку і функціонування освітніх процесів, представляли дані умови не тільки і не стільки у вигляді сукупності певних

можливостей, які сприяють ефективному вирішенню освітніх завдань, але також і вважали за необхідне включити в визначення даного поняття його спрямованість на необхідність і важливість розвитку процесуального аспекту педагогічного процесу з позиції управління.

У цьому ключі розвивали свої трактування такі фахівці:

– Є.Ю Клепцова визнає необхідність включення в поняття «педагогічні умови» сукупності об'єктивних можливостей навчання та виховання людей, організаційних форм і матеріальних можливостей [3, с. 14];

– М.А. Мкртчян визнає педагогічними умовами принципові підстави для зв'язування процесів діяльності з управління процесом формування професійної педагогічної культури особистості [4, с. 279-282].

Вивчення досліджень і підходів до визначення поняття «педагогічні умови» дозволяє зробити висновок, що даний термін володіє наступними характерними ознаками:

1) Педагогічні умови вчені розглядають як сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, використання яких сприяє підвищенню ефективності цілісного педагогічного процесу.

2) Сукупність заходів чиниться впливу, що характеризуються як психолого-педагогічні умови, що спрямовані, в першу чергу, на розвиток особистості суб'єктів педагогічної системи (педагога, вихованця і інших учасників), що забезпечує успішне вирішення завдань цілісного педагогічного процесу;

3) Основною функцією психолого-педагогічних умов є організація таких заходів педагогічної взаємодії, які забезпечують перетворення конкретних характеристик розвитку, виховання і навчання особистості, тобто впливають на особистісний аспект педагогічної системи.

На наш погляд, сьогодні визначення терміна «педагогічні умови» необхідно розширити з урахуванням сучасних досягнень в сфері інформаційних технологій. Тому в структуру визначення терміна «педагогічні умови», окрім організаційних форм і матеріальних можливостей, повинні наступні

КОМПОНЕНТИ:

– можливість доступу до новітніх освітніх та педагогічних технологій і ресурсів;

– можливості навчання та виховання в сучасних реаліях обов'язково повинні включати необхідні інформаційні та технічні ресурси.

Присутність перерахованих елементів у визначенні поняття «педагогічні умови» можна пояснити по ряду причин. По-перше, наповнення дефініції і його зміна в часі відбувається в міру розвитку науки, в тому числі і педагогічної. По-друге, бурхливе зростання і стрибкоподібний розвиток інформаційних і комунікаційних технологій протягом останніх десятиліть визначило необхідність вбудовування даних елементів в визначення.

Таким чином, підбиваючи підсумки аналізу позицій різних дослідників щодо визначення поняття «педагогічні умови», можна виділити ряд положень, важливих для розуміння даного терміну і максимально повного його визначення:

– умови виступають як складовий елемент педагогічної системи, в тому числі і цілісного педагогічного процесу;

– педагогічні умови повинні відображати всю сукупність можливостей освітнього середовища: цілеспрямовано конструюються заходи впливу і взаємодії суб'єктів освіти. Вони повинні включати: зміст, методи, прийоми і форми навчання і виховання;

– повноцінне оснащення педагогічного процесу сьогодні немислимо без активного використання навчальний ІКТ-устаткування;

У структурі педагогічних умов незмінно присутні як внутрішні елементи, що забезпечують вплив на розвиток особистісної сфери суб'єктів освітнього процесу, так і зовнішні елементи, які покликані сприяти формуванню процесуальної складової всієї педагогічної системи. Таким чином, можна з упевненістю стверджувати, що педагогічні умови є основним компонентом педагогічної системи; вони повинні відображати сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища; для них характерна зміна і

розвиток з плином часу.

Поступово впровадження в навчальний процес технічних засобів навчання сприяло появі так званого технічного підходу до побудови навчання в цілому. Таким чином, з'являється технологія самого побудови навчального процесу або технологія навчання. Сучасна технологія навчання, на думку Тализіна Н.В., є найбільш раціональним способом організації освітнього процесу. При цьому освітній процес розглядається комплексно. Інтерація не допускає переважання одного з партнерів, однієї думки над іншим. Вона передбачає рівність, доброзичливість і активність всіх у взаємній пізнавальній діяльності. У діалоговому навчанні партнер починає усвідомлюватися як цінність, оскільки завдяки цій людині розвивається інша людина. Особливо активно це відбувається в процесі дискусії, опонування, що спонукає заявника позиції глибше вникати, побачити іншу сторону обговорюваного питання. Саме це і є відмінними рисами діалогового навчання, затребуваного в даний час у всіх системах освіти розвинених країн.

Список використаних джерел:

1. Концепція Нової української школи. URL: [http://mon.gov.ua /Новини 2016/12/05/konczepczyia.pdf](http://mon.gov.ua/Новини/2016/12/05/konczepczyia.pdf). (дата звернення:20.08.21).
2. Бех І.Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. URL: [http://www. ipv.org.ua/component/article/ 8-beh /56-2012-09-04-22-32-01 html](http://www.ipv.org.ua/component/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html) (дата звернення:20.08.21).
3. Винничук О. Т. Педагогічний менеджмент як теорія і практика управління освітнім процесом. URL: [URL:http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17173/1/2_ Vynnychuk.pdf](http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17173/1/2_Vynnychuk.pdf) (дата звернення:30.08.21).
4. Ляшенко О. І. На шляху до нової української школи: концептуальні засади і виклики . *Педагогіка і психологія*. 2017. № 3. С. 5 –1 2.

Гасанова С.М.

здобувачка вищої освіти

Дніпровської академії неперервної освіти

Науковий керівник:

Вознюк Л.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

РОЗВИТКОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Реформування вітчизняної освіти характеризується змінами в усіх її складових: від дошкільної, початкової, базової, передпрофільної до вищої освіти. Це пов'язано насамперед з євроінтеграційними процесами в Україні, швидкими змінами в усіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства, новими соціально-економічними відносинами, глобальною інформаційною революцією. Особливого значення в таких умовах набуває якість шкільної освіти, зокрема початкової, яка закладає основи інтелектуального розвитку особистості, задовольняє пізнавальні інтереси дитини, забезпечує умови для повноцінного її виховання.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що «метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості». Відповідно до цього формування творчих здібностей молодших школярів відіграє важливу у розвитку творчого потенціалу особистості, яку вчені трактують як «інтегральну властивість у вигляді здібностей, що дає змогу людині здійснювати предметну діяльність». Окрім того, в Державному стандарті початкової освіти передбачено організацію освітнього процесу на засадах діяльнісного та компетентнісного підходів з пріоритетом ігрових методів у першому циклі початкової освіти. Тому розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами навчально-ігрової діяльності є важливим завданням у системі сучасної початкової освіти.

Проблемі розвитку творчих здібностей молодших школярів присвячено праці як вітчизняних (І.Волощук, С.Гончаренко, Г.Костюк, О.Кочерга, В.Моляко, В.Роменець), так і зарубіжних наукових шкіл (Л.Богоявленська, Ф.Вернон, Дж.Гілфорд, О.Матюшкін, Я.Пономарьов, Е.Торранс).

У дослідженнях В.А. Роменця обґрунтовується вчення про природу й механізми творчості. Вчений досліджує проблеми психологічного механізму творчості, її складові, створює модель розвитку творчих можливостей особистості від раннього дитинства до зрілості.

Питання загальних теоретичних проблем психології творчості, розвитку творчих здібностей у різних видах діяльності знайшли своє відображення у працях відомих вчених Г. Костюка, Б. Теплова, С. Рубінштейна, К. Платонова та ін. Дослідники розглядали творчість як людську діяльність вищого рівня і трактували її як процес створення чогось нового, оригінального. Однак, на думку вчених, нове слід трактувати як нове для даного суб'єкта, а не в загальнолюдському сенсі.

Дослідження творчого процесу особистості ґрунтовно вивчено у працях В. Андрєєва, В. Моляко, В. Николко та ін. Вчені вивчають і досліджують різні аспекти творчості: її природу, складові, характер прояву, критерії та показники рівня розвитку, методи розвитку творчих здібностей. Зокрема у працях О. Большакової, С. Рябової, Т. Зотової, О. Гемзюк висвітлено засоби розвитку творчої особистості в системі шкільної освіти. Різноманітні сторони розвитку творчого потенціалу учнів розглянуто у працях відомих педагогів і психологів: Г. Альтшуллера, В. Андрєєва, В. Дружиніна та ін..

Також проблему розвитку творчих здібностей молодших школярів через ігрову діяльність присвячено дослідження Л.В. Артемової, Л.С. Виготського, О.М. Леонтєєва, Д.Б. Ельконіна, Н.В. Кудикіної, С.Л. Рубінштейна, О.І. Шкільної та ін. Досліджуючи ігрову діяльність молодших школярів, вчені акцентують увагу на розвивально-виховному потенціалі гри та чинниках, які впливають на якість ігрової діяльності, серед яких: врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів, наявність педагогічного досвіду вчителя інше.

Класики педагогіки розглядали гру як засіб «проникнення дитини у дійсне життя». Так, К.Д. Ушинський трактував гру як необхідну умову виховання дитини, П.П. Блонський акцентував увагу на виховних функціях гри, а вітчизняний психолог І.О. Сікорський у грі вбачав основу розвитку дитини.

До поняття «ігрові педагогічні технології» відносять групу методів і засобів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор. З'ясовано, що на відміну від ігор взагалі, педагогічна гра має істотну ознаку «чітко поставлену мету навчання й відповідні їй педагогічні результати, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному вигляді й характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю. Ігрова форма занять створюється на уроках за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, що виступають як засіб спонукання, стимулювання до навчальної діяльності.

Таким чином, «ігрові технології в початковій освіті» можна трактувати як технології, що відображають процес формування предметних та ключових компетентностей засобами навчально-ігрової діяльності. Основними принципами реалізації ігрових технологій є системність, функціональна доцільність, універсальність, перспективність інше. Ігрові технології дозволяють учителю будь-який урок в початковій школі зробити розвивальним, цікавим і захоплюючим дитини. Ефективне використання засобів навчально-ігрової діяльності сприяє розвитку творчих здібностей молодших школярів. А систематичне використання різноманітного арсеналу ігор забезпечує повноцінний розвиток творчих здібностей та обдарувань

Розвиток творчих здібностей у процесі ігрової діяльності в новій українській школі здійснюється і «як самостійний елемент в технології для засвоєння поняття, теми та навіть розділу навчального предмета»; і як елемент більш загальної технології; і як технологія позакласної роботи; і як урок в цілому». Вивчення педагогічної теорії та практики засвідчило, що розвивати творчий потенціал учня потрібно з початкової освіти, оскільки молодший шкільний вік є сенситивним періодом для цілісного розвитку дитини. Формується соціальний досвід через взаємодію з учасниками освітнього

процесу, відбувається розвиток когнітивної, афективної та психомоторної сфер через активізацію пізнавальної діяльності з пріоритетом ігрових методів у першому циклі початкової освіти. Тому проблема розвитку творчих здібностей учнів початкових класів набуває особливого значення. Адже саме в початковій школі формуються вміння працювати нестандартно та творчо.

на відміну від ігор в цілому, гра як педагогічний метод має суттєву ознаку: чітко визначений цільовий, змістовий, технологічний та рефлексивно-оцінний компоненти, очікуні результати. Навчально-ігрова діяльність реалізується за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, які виступають як засоби стимулювання до пізнавальної діяльності, формування загальних компетентностей на наскрізних умінь, як-от: творче мислення, розв'язання проблем, ефективне спілкування, керування емоціями, виявлення ініціативи тощо.

Розвитку творчих здібностей засобами ігрової діяльності сприяють притаманні учням даної вікової категорії: відкритість до всього нового, допитливість, емоційність, цілісність сприйняття, яскрава уява, образність мислення, активне ставлення до довкілля, підвищена реактивність, а також біологічна потреба у руховій активності.

Сучасна дидактика особливу увагу у процесі ігрової діяльності надає розвитку творчих здібностей через зацікавленість, безпосередність дітей у грі. Тому дуже важливо, щоб учитель грамотно розкрив зміст навчально-дидактичної гри, викликав інтерес під час демонстрації навчально-методичного забезпечення: ілюстрацій, роздаткових матеріалів, іграшок тощо. Під час знайомства з правилами гри визначив очікувані результати, способи їх досягнення.

Отже, на основі вищезазначеного можна зробити висновок, що без системного, цілеспрямованого використання навчально-ігрових технологій у сучасних умовах неможливо досягнути високих результатів щодо розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Концепція Нової української школи. URL: [http://mon.gov.ua /Новини 2016/12/05/konczepczya.pdf](http://mon.gov.ua/Новини/2016/12/05/konczepczya.pdf). (дата звернення:20.08.21).
2. Бех І.Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. URL: [http://www. ipv.org.ua/component/article/ 8-beh /56-2012-09-04-22-32-01 html](http://www.ipv.org.ua/component/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html) (дата звернення:20.08.21).
3. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : [навчально-методичний посібник] / [упор. Т. В Войцях]. Черкаси : Черкаський ОІПОП, 2014. 92 с.
4. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: Монографія. К.: КМПУ, 2003. 272 с.

Ivashkevych E.

PhD in Psychology, Professor's assistant of the Department of English Language Practice and Teaching Methodology of Rivne State University of the Humanities, the translator

LEVELS OF THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE TRANSLATOR

The professional development of a person is the most important component of the formation of his/her personality. We've to emphasize that the basis of a truly deep understanding of the individual is the study of the process of generation and transformation of professional abilities and skills to perform professional activities carried out in specific social conditions. Also we've to note that the main is what is the process of person's understanding about whom a person was at one age stage of his/her development, and whom he/she will become at the next stage, and it depends on what he/she has done, achieved, including the professional sphere of the person.

The essence of «professional formation» of a specialist can be described in the comparison of its content with the categories of «development» and «formation». Development is defined as a fairly objective process of personal (quantitative and qualitative) changes. Simultaneous explication of these characteristics distinguishes the development from other procedural changes. It should be noted that the reverse changes are characteristic of the processes of functioning (that is, it refers to the cyclic reproduction of a permanent system of relationships and interactions); in the

absence of personal orientation changes will be synthesized, which deprives the process of personal development of the internal integrity and interdependence of its individual components. In turn, any formation is the basis of all further development of the person, the initial link of the origin, generation and functioning of things and phenomena. Unlike formation, development is more continuous process, which does not have constantly given final result.

Most scholars believe that professional development is something like endless process that is not completed. This process, according to V.S. Bibler [1], can suddenly end and suddenly continue (at different periods of time, in different spaces and cultures). The latter emphasizes the professional development of a specialist as a rather global process of professional development of the person, the formation of skills and characteristics that are too important for providing professional activities, which, however, are extremely important for the existence of a global multicultural world.

Professional development of the person takes place through qualitative changes that facilitate the emergence of a completely new level of its integrity. The latter involves qualitative changes in the characteristics of the person, the transformation personal characteristics which have already been formed, fairly consistent guidelines, values orientations, motives of behavior under the influence of constantly changing social relations. Also, the professional development of the person is carried out as a result of restructuring its orientation. At the same time, the professional orientation of the person is the result of a contradictory combination of socialization, that is emphasized on the mastery of a person with socially significant experience and culture and provide individualization (the process of the development of intelligence, will, aesthetic taste, creative abilities of the person, etc.). In the process of professional development of the person occurs the formation of the subject's integrity. According to some researches [2], this integrity consists of: 1) subordination of all elements of the structure of the personality, the subject's orientation, which ensures the continuity, the length of all periods of person's

professional development; 2) to acquire the necessary professionally significant qualities, properties and characteristics.

Analyzing the process of professional development of the person, many researchers identify the stages, levels of professional growth. In such a way, a professional approach to the problems of professional formation involves updating the basic characteristics of the personal-motivational and operational-technical aspects of professional activity. Mastering professional skills involves the development of knowledge, skills and abilities of a specialist, which are formed on the basis of professionally significant abilities, which are mastered at the University (operational side of professional formation). The abilities of the person, which are developed in the process of professional activity, form a complex of professionally important qualities, providing prerequisites for the further personal development of a specialist, achievement of his/her professional skills. Professional ability is one of the most important components of a professional development; the last «pushes» a person to choose a certain professional field, further ensuring the successful mastery of a specialist in a future profession [3].

Understanding the peculiarities of professional formation, it becomes impossible without studying the content and the structure of personal motives, which are the main facilitative power of choosing a profession and the desire to achieve meaningful results in it. The course of the professional development is also directly related to the development of personal consciousness. Adequate knowledge of themselves, their capabilities, abilities, value orientations allow a future specialist to choose the most appropriate way for the structure of his/her personal sphere of the professional activity. Successes or failures achieved in the profession, in turn, correct a person's perception of themselves, affect their self-esteem, the level of aspirations and self-awareness in general.

Professional formation also involves the active inclusion of a person into a new social environment for him/her, characterized by standards of communication, behavior, values, stereotypes, moral rules and imperatives, etc. Interpersonal relationships that are formed in a professional team largely determine the course of

the person's professional adaptation, formation of his/her social status. Therefore, the structure of professional formation may include social and psychological characteristics of a person, determining his/her place in a professional group, social status, etc.

To a large extent, significant features of the professional formation are found in the process of finding the person's individual ways of performing professional activity, which is accompanied by the formation of individual personally meaningful (including creative experience), professional self-consciousness, a system of professional motives, personal meanings, values and senses. The analysis of scientific researches, which in one way or another one deals with the problem of professional formation, shows the unity of researchers' opinions that professional formation is a dynamic process of transformation (or restructuring) personal and professional qualities, characterized by self-determination, self-improvement, self-education, self-actualization, self-realization, actually shaping one's consciousness. Thus, professional development can be showed as a long process of mastering the profession.

We identified the main stages of the professional development of a specialist: a preparatory (pre-university) stage, associated purely with the choice of profession; the initial (university) stage, during which professionally important skills, characteristics and personal traits are formed; the main (postgraduate) stage as a period of the development of personal qualities of the man facilitating his/her full self-realization in the professional activity. At this stage the formation of the professional as a person takes place.

So, we have to admit that the problem of the development of the person of translator is a dynamic process that constantly unfolds in time and space, proceeds from the moments of formation of professional intentions to full realization of oneself in the process of creative professional activity, the main contradiction of which is the contradiction between unique personality traits and objective requirements of the leading professional activities the significance of which is that it should be led to further development of the person.

Adaptive level of the professional development. This level is so-called stage of adaptation, which indicates the entry of the person into educational and professional activity. This stage is characterized by rather unstable attitudes to the perception of the content of the professional activity, adaptation to new socio-cultural realities of our life, unstable creative activity. At this stage, the process of professional formation requires the following: stimulation of various forms of explication of independence and activity into a professionally meaningful environment; development of special, creative, empathic abilities; formation of skills of self-realization, self-knowledge, emotional self-regulation; acceptance as personally meaningful subject-subject relations, interactions in the professional environment; finding direct and alternative ways to solve life and professional problems; developing the ability to interpret life circumstances professionally.

The professional and reproductive levels of professional formation are inherent in: the development of the need of a person for professional activity; actualization of cognitive reflection; mastering values and meanings of educational and professional activity; forming the ability to create projects of the future life path (we mean one person and other people); creation of methodological background of mastering a specialist in his/her own profession; development of professional thinking, abilities to realize professional knowledge and practical skill. The third level of the professional development is personal and productive one – it is characterized by the fact that the specialist acquires a personal sense of realization of educational professional activity. It is reflected in: the development of regulatory mechanisms for providing professional activity, communication, creativity, self-expression of a future specialist in the educational process; seeking and stimulating the future professional of individual style of professional activity; readiness for professional solution of theoretical and applied, special-performing educational and practical problems into higher educational establishments and into future professional activity; finding individual ways of adapting to future professional activity; the development of adequate communicative behavior of a future specialist in their professional activity and throughout their way of life.

Referenses:

1. Библер В.С. На гранях логики культуры. Книга избранных очерков: Русское феноменологическое общество. Москва: Политиздат, 1997. 440 с.
2. Гончарук Н. & Онуфрієва Л. Психологічний аналіз рівнів побудови комунікативних дій. Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика. 2018. № 24(1). С. 97–117. <https://doi: 10.31470/2309-1797-2018-24-1-97-117>.
3. Михальчук Н. & Онуєфрієва Л. Психологічний аналіз різних типів дискурсу. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». 2020. № 50. С. 188–210. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-50.188-210>.

Причина І.А.

КЗО «Середня загальноосвітня школа №58» ДМР,
вчитель української мови та літератури

РОЗВИТОК САМОЕФЕКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Дана методична розробка висвітлює теоретичні питання методики й організації уроків з української мови та літератури за технологією формування і розвитку критичного мислення, а також практичні поради щодо організації на уроці найефективніших прийомів і форм роботи на уроці. До теоретичних питань та практичних порад додаються методичні розробки уроків української літератури за технологією розвитку критичного мислення. Методична розробка складена на основі власного педагогічного досвіду, що опирається на педагогічні спостереження і педагогічну практику.

Самоефективність – це властивість особистості самостійно вибирати з поміж інших оптимальні для себе завдання й успішно їх вирішувати, досягаючи намічених цілей. Як когнітивне утворення самоефективність поєднує у мисленнєвому процесі ряд важливих особистісних властивостей, процесів і характеристик діяльності. Це й аналіз результатів спостереження за іншими людьми та аналіз власного досвіду, критерії самоповаги й особливості самооцінки, зовнішні вимоги та особисті стандарти діяльності тощо.

У нових умовах важливою ланкою системи освіти стає всебічний розвиток дитини: вміння знайти правильне вирішення різних міжособистісних та міжкультурних ситуацій, творчий розвиток, здоровий спосіб життя, знання правової бази та самоорганізації [1, с.32-34]. Тому на уроках української мови і літератури намагаюся не лише дати дітям знання, а й бачити головне, робити висновки, самостійно здобувати знання, відкривати для себе щось нове, щоб потім адаптуватися в суспільстві та творчо працювати. Формування комунікативної компетентності – одне з головних завдань формування адаптованої до сучасних умов людини. Ця компетенція формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування.

Для формування комунікативної компетентності учнів на уроках використовую різні види мовленнєвої діяльності: аудіювання, письмо, говоріння, читання. Пропоную дітям ситуацію: уявіть собі, що одна людина робить іншій певну послугу, а та висловлює вдячність. Можна розіграти діалог як розмову двох осіб або моделюємо випадок, який найчастіше трапляється у нашому житті, наприклад: «У громадському транспорті», «У магазині»... Ефективним засобом формування комунікативної компетентності вважаю ситуативні завдання, які використовую у певній послідовності з урахуванням теми, змісту, етапу уроку, підготовленості класу. Так, наприклад, на уроці за темою «Усна відповідь на лінгвістичну тему» пропоную учням наступну ситуацію: «Уявіть, що ваші батьки зацікавилися, для чого вам вчити словосполучення, речення?». Діти дають усну відповідь на поставлене запитання.

Уроки української літератури є плідотворним ґрунтом для формування умінь вести бесіду, вирішувати проблемні завдання. У кожному творі є художня деталь, яка збудить уяву читачів, змусить задуматися, провести аналогії з сучасним життям. Проводимо опитування: учні уявляють себе журналістами, беруть інтерв'ю у батьків, знайомих на теми, пов'язані з вивченням того чи іншого художнього твору. Наприклад, як би вчинили ваші

батьки, уявляючи себе на місці матері й батька героїні поеми Т. Шевченка «Катерина».

Для формування творчої компетентності учнів застосовую методи продуктивного навчання, креативні методи, які дозволяють пізнавати світ, створити власну освітню продукцію.

Одним із найголовніших завдань викладання української мови та літератури є підвищення полікультурної компетентності учнів і виховання любові до рідного слова, поваги до історії народу, його звичаїв, традицій. На уроках використовую різноманітний матеріал краєзнавчого та літературознавчого характеру. Добираю тексти про видатних людей, про досягнення культури, про соборність України, її історичне минуле.

Кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. «Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло», – писав Василь Сухомлинський.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя: підручник. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
2. Виноградова Т. Учніське самоврядування: історія питання: посібник з управлінської компетентності. Київ: Либідь, 2010. 65-72 с.
3. Жученко Л. П. Проект: учнівське самоврядування «Нове тисячоліття»: підручник. Харків: Основа, 2012. 25-38 с.
4. Миронюк С. Компетентнісний підхід у навчанні української мови і літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2007. №29. 11-16 с.

Резніченко Д.В.

методист Навчально-методичного центру
забезпечення якості освіти
Дніпровської академії неперервної освіти

Науковий керівник:

Кобзева Ірина Миколаївна,
директор Навчально-методичного центру
забезпечення якості освіти
Дніпровської академії неперервної освіти

СУЧАСНІ ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Глобальні зміни, що відбуваються в суспільстві, потребують істотних змін у системі освіти, перегляду принципів її організації, форм і методів освітнього процесу, зокрема розробки і впровадження сучасних освітніх технологій навчання.

Нині серед інновацій сучасних закладів освіти зростає популярність використання тренінгових технологій. Експериментальне використання тренінгових технологій з метою фахової підготовки й професійного самовдосконалення викладено в працях Л. Козлової, Г. Кошонько, Л. Мітіної, В. Павловського, Т. Цюман та ін. [1].

Поняття «тренінгові технології» розглядається в педагогічній площині як здобуття та засвоєння знань, формування і розвиток умінь, навичок, важливих якостей, ціннісних орієнтацій, компетентностей тощо. Це створює підґрунтя вважати тренінг педагогічною технологією навчання (оскільки тренінг відповідає всім основним ознакам технології й охоплює у своїй структурі велику кількість окремих форм і методів) [2].

Тренінг як форма навчання здобувачів освіти має суттєві переваги над іншими та вимагає від фахівців не тільки знань, а й уміння застосовувати свої знання у практичній діяльності, що постійно змінюється. Під тренінговими формами навчання розуміють створення системи фахових тренінгів, які проводяться поряд із традиційними формами професійної підготовки.

На думку Л. Шепелевої, тренінг – це інтенсивні короткотривалі навчальні заняття, спрямовані на створення, розвиток і систематизацію певних навичок,

необхідних для виконання конкретних особистісних, навчальних або професійних завдань, у поєднанні з посиленням мотивації особистості стосовно вдосконалення роботи.

В широкому змісті, під тренінгом розуміють [1]:

- спеціальну форму організації діяльності, що переслідує конкретні і прогнозовані цілі, котрі можуть бути досягнуті у відносно короткий термін;
- спосіб навчання учасників та розвиток у них необхідних здібностей та якостей, що дозволяють досягти успіху в певному виді діяльності;
- інтенсивне навчання, що досягається спеціальними інтерактивними методами.

Головна особливість тренінгу – відчуття на власному досвіді нових ідей, одна з умов розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців. Навчання у формі тренінгових занять є незвичною, нетрадиційною формою і досить складною технологічною структурою, реалізація якої педагогом–тренером створює умови для багаторівневої комунікації між усіма учасниками. Це відбувається за умови побудови освітнього процесу на основі навчання шляхом використання конкретного досвіду, розробленого американським дослідником Д. Колбом. Він розглядав процес взаємодії в навчанні як послідовну зміну чотирьох фаз:

- конкретного досвіду – передбачається, що ведучий групи створює умови для набуття чи актуалізації учасниками конкретного досвіду на основі вже існуючого;
- рефлексивного спостереження – створюються умови для аналізу набутого досвіду, обговорення спостережень, пов'язаних з його отриманням;
- абстрактної концептуалізації – здійснюється співвідношення власних висновків та умовиводів, зроблених на попередньому етапі, з науковими теоріями, які мають відношення до основного змісту навчальної програми. Важливо, щоб ці теорії доповнювали чи по-своєму трактували результати, отримані учасниками;

– активне експериментування – відбувається перевірка на практиці сформульованих гіпотез, використання отриманої раніше інформації.

Тренінг і традиційні форми навчання мають суттєві відмінності. Традиційне навчання більш орієнтоване на правильну відповідь і за своєю суттю є формою передачі інформації та засвоєння знань. Натомість тренінг, насамперед, орієнтований на запитання та пошук. Під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку та розв'язання проблеми, заради якої вона зібралася. На відміну від традиційних, тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал: рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, взаємодії тощо.

Тренінг має свої «атрибути»: тренінгова група, тренінгове коло, спеціальне обладнання для роботи, тренер, правила групи, атмосфера взаємодії та спілкування, інтерактивні методи навчання, структура тренінгового заняття, оцінювання ефективності тренінгу

Проводячи тренінги, потрібно дотримуватися принципів активності, творчої позиції, усвідомлення своєї поведінки, партнерського спілкування. Здобувачам освіти потрібно пояснити, щоб робота була цікавою та ефективною необхідно бути активним, відвертим, толерантним, говорити лише від свого імені і дотримуватися відведеного часу.

Отже, сучасні тренінгові технології ефективно допомагають в опануванні нових знань, стимулюють та активізують інтерес до пізнання, можливість відкриття нових умінь та навичок, розвивають гнучкість, оригінальність мислення, толерантність, здатність вирішувати проблемні завдання та ситуації;

Список використаних джерел:

1. Безпалько О.В. Тренінг як інноваційна форма соціально-педагогічної роботи. Соціальна педагогіка : теорія та практика. 2004. № 1. С. 22–28.
2. Новікова Л. М. Тренінг як засіб активізації навчання у вищій школі : науково-методичний посібник. Павлоград : ЗДІЕУ, 2008. 110 с

Тарасова Л.О.
здобувачка вищої освіти
Дніпровської академії неперервної освіти

ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ, ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДИТИНИ

«Всі знання виростають з одного коріння –
навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки,
а тому повинні вивчатися у зв'язках»
Я.А. Коменський

У сучасному суспільстві освітня діяльність набуває абсолютно нових відтінків, відбувається багато змін у структурі та організації освіти, впроваджуються тенденції, що засвідчують її нове якісне становище. Варіативність дошкільної освіти, гуманізація її змісту, особистісна орієнтованість в педагогічному процесі закладів дошкільної освіти – це далеко не повний перелік позитивних рис, що характеризують сучасну дошкільну освіту. Оновлення змісту освіти в цілому у 21 столітті вимагає розв'язання такого завдання, як перетворення напрацьованих знань в індивідуальні надбання та знаряддя кожної особистості.

Головним завданням дошкільної освіти є підготовка дитини до сучасного життя, тобто формування в неї необхідних знань, умінь і навичок. Педагог має володіти різноманітними засобами формування особистості дитини . Інтеграція навчальних предметів є одним із дієвих засобів формування особистості . Вона може вирішити основні суперечності освіти – протиріччя між обмеженими людськими ресурсами і безмежністю знань .

У процесі впровадження проекту «Нова українська школа» питання інтеграції стають надзвичайно актуальними. Досвід дошкільників може стати вагомим чинником реалізації наступності між дошкільною та початковою освітою.

Що ж таке інтеграція, і чи допоможе вона дати відповіді на чисельні питання освітянської системи?

Опираючись на визначення педагогічної інтеграції В.С. Безрукова [1], з огляду на розуміння сучасного процесу навчання як формування таких знань, умінь і навичок, які спрямовані на формування різних якостей особистості, можна сформулювати визначення для дошкільної освіти. *Інтеграція в дошкільній освіті* – це шляхи і способи формування у дитини цілісного сприйняття світу, спрямовані на розвиток і виховання особистості дитини за допомогою формування знань, умінь і навичок.

Отже, інтеграція – це складний структурний процес, що вимагає навчання дітей розглядати будь-які явища з різних точок зору; розвиток уміння застосовувати знання з різних галузей у розв'язанні конкретного творчого завдання; формування у дітей здатності самостійно проводити творчі дослідження; розвиток у них бажання активно виражати себе у будь-якому виді творчості.

Система інтегрованого навчання ще недостатньо опрацьована, а тому неоднозначно сприймається багатьма педагогами. Але вже багато вихователів використовують у своїй практиці саме інтегровані заняття, що дають змогу здобувачам освіти сприймати й усвідомлювати навколишній світ цілісно, бачити будь – який предмет чи подію з різних точок зору, у різноманітному проявленні. Повне теоретичне обґрунтування та запровадження у практику навчання цієї системи – справа майбутнього. Та вже сьогодні стало очевидним, що інтегроване навчання, безумовно, створює новий простір для діяльності педагогів та здобувачів освіти, сприяє активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання. Саме інтеграція спонукає до використання різноманітних форм викладання, поєднання навчальних предметів та наскрізного подання навчального матеріалу – це безумовно впливає на ефективність сприйняття дитиною навчального матеріалу. Вона стає для всіх учасників освітнього процесу – педагогів, і здобувачів освіти, і батьків, і адміністрації – справжньою школою співпраці та взаємодії, що допомагає йти до спільної мети. Сучасна педагогічна наука вважає інтеграцію одним з головних дидактичних принципів.

Педагоги у закладах дошкільної освіти відчують актуальність впровадження інтегрованих тенденцій – це зумовлено суттєвими змінами у сфері науки та виробництва, новими соціальними запитами.

Оскільки перевагами інтегрованого навчання є:

- поживлення процесу навчання;
- раціональне використання часу освітньої діяльності;
- позбавлення від перевтоми,

воно є саме тою знахідкою, що може активувати і поживити процес пізнання світу та його складових дітьми дошкільного віку.

Саме тому вихователі різних вікових груп самостійно розробляють конспекти занять і впроваджують їх у своїй роботі, активно використовуючи інтегрування змісту, форм і методів освітньої діяльності в цілому. Слід пам'ятати, що інтеграція – це не просто поєднання частин, а об'єднання їх у єдине ціле на основі спільного підходу, взаємопроникнення двох або більше предметів. Інтегроване заняття (від лат. integer – повний, цілісний), є органічне поєднання відомостей різних навчальних предметів навколо однієї теми, що дає змогу збагаченню сприйняття, мислення і почуттів завдяки залученню цікавого матеріалу, яке дає змогу з різних сторін пізнати будь – яке явище, поняття, досягти цілісності знань.

«Інтегроване заняття – це форма навчально-виховної роботи, що об'єднує блоки знань з різних галузей навколо однієї теми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів дітей, що дає змогу пізнавати певне явище з різних сторін, досягати цілісності знань. Результатом системного впровадження таких занять є формування системного мислення, збудження уваги, позитивно-емоційного ставлення до процесу пізнання» [4, с. 17].

Важливо використовувати блочно-тематичне планування, принцип якого полягає у тому, що зміст освітньої роботи об'єднується в блочно-тематичні цикли, а їх проживання забезпечує дитині ціннісне сприйняття світу.

Форми та методи роботи з дошкільнятами визначаються, з одного боку, особливостями сприйняття світу дитини, а з іншого – завданнями програмового характеру. Але і тема заняття, і методи роботи, і організація процесу сприйняття завжди передбачає активне спілкування вихователя з дитиною, враховується особиста думка вихованця, його готовність долучатися до справи і приймати участь у творчій роботі [3, с. 8].

Найважливіше на цих заняттях – це єдність мети розуміння завдань, методів, прийомів, що визначають гармонійний розвиток особистості дошкільника; це вміння непомітно «входити» в педагогічний процес, не створюючи стресу для дитини, фізично знижуючись до рівня її очей. Вміння діяти «за ситуацією», найголовніша з вимог до якісної характеристики професіоналізму педагога, що працює в «режимі інтеграції».

У проведенні інтегрованих занять враховуються такі етапи :

- організаційний (створення емоційного настрою, рухова розминка або психогімнастика, елемент зацікавленості);
- інформаційно-чуттєвий (подавання інформації на чуттєвому рівні);
- проблемно-мотиваційний (стимулювання активності за рахунок вдалого штучного загострювання проблемної ситуації);
- діяльнісна основа (створення умов для аналізу художніх образів та їх відтворення в інших видах діяльності);
- прикладне значення (використання продуктів дитячої творчої діяльності в інтер'єрі групи або в колективних іграх);
- спільна діяльність (створення можливості гармонійного розвитку дитини, набування досвіду «разом думати», «разом робити», «разом до успіху»).

На інтегрованих заняттях формуються наступні компетенції:

- ціннісно-сміслові (розуміння мети, важливості вивчення теми);
- загальнокультурні (культура мовлення, почуття патріотизму, історичні дані про рідне місто);

- комунікативні (вміння працювати в групах, вислуховувати, спілкуватися, позитивне ставлення до себе та до інших);
- розвиваючі (творчість, критичне мислення, гнучкість, ініціативність);
- психологічні (вміння розрізняти й розуміти емоції, здатність висловлювати свої почуття).

Інтегроване навчання – це нова модель навчання, що спрямована на розвиток, навчання і виховання дошкільників, з урахуванням їх здібностей, нахилів, та індивідуальних психологічних особливостей.

Така модель навчання вказує на важливість не тільки інтеграції змісту дошкільної освіти, а й організаційних форм (занять, освітніх ситуацій та подорожей, гри), у яких тією чи іншою мірою будуть інтегруватись і різні види дитячої діяльності.

Інтеграція, будучи дидактичним принципом, вимагає навмисного і послідовного включення взаємозв'язків освітніх напрямів (ліній) в освітній процес закладу дошкільної освіти [3, с. 15].

У практиці дошкільної освіти принцип інтеграції реалізується шляхом:

- інтеграції в змісті пропонованого дітям матеріалу з метою розкриття сутності понять (освітні напрями, лінії, специфічні види дитячої діяльності з освоєння освітніх галузей тощо);
- інтеграції методів навчання з метою всебічного розгляду понять і явищ;
- інтеграції теорії і практики з метою практичного використання набутих знань, умінь і навичок;
- розвитку інтегративних якостей особистості дитини як результату дошкільної освіти, а також основи базової культури дитини дошкільного віку.

К. Крутій у своїй роботі приводить модель інтеграції змісту, видів діяльності та освітніх напрямів, яка найбільш суттєво розкриває можливості інтегрованого підходу у закладах дошкільної освіти [2].

«У кожному закладі дошкільної освіти доцільно проводити роботу над створенням системи інтегрованих занять, оскільки вони вирішують не безліч

окремих завдань, а їхню сукупність. Форми проведення заняття можуть бути різні, але в кожному має бути достатньо матеріалу для вправління «діяльних сил» дитини, отриманих нею від природи» [2, с. 17]

Таким чином, враховуючи надбання вітчизняних та зарубіжних педагогів кожен заклад дошкільної освіти може розробляти власну лінію впровадження інтеграційного навчання, використовуючи індивідуальні особливості закладу, якісний склад педагогів та матеріальну базу закладу освіти. Адже, побудова освітнього процесу в дошкільному закладі на засадах інтеграції забезпечує підвищення рівня ефективності діяльності колективу у створенні середовища особистісного розвитку дитини і формування зрілості випускника дошкільного навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Безрукова В.С. Интеграционные процессы в педагогической теории и практике. Екатеринбург, 1994. С.15-33.
2. К. Крутій Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? URL: <http://ukrdeti.com/inte%D2%91raciya-v-doshkilnij-osviti-yak-innovacijne-yavishhe-abo-shho-treba-znati-pro-inte%D2%91raciyu/> (дата звернення: 09.03.2021).
3. Інтегровані заняття із пріоритетом мовленнєвої діяльності. Молодший дошкільний вік.: навч.-метод. посіб. / за ред. О.Б. Полєвікової. Харків: «Основа», 2018. 123 с.
4. Сучасне заняття в дошкільному закладі: навч.-метод. посіб. / за ред. Н.В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2007. с. 496.

Хватова О.Г.

ст. викладач кафедри психології,
аспірантка Дніпровської академії неперервної освіти

САМОЕФЕКТИВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРИ ЗМІШАНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ

Навесні 2020 р. пандемія COVID-19 та карантин у школах призвели до того, що всі школи у різних країнах світу були змушені навчатися дистанційно або у різних гібридних та змішаних форматах. З погляду освітніх технологій відбулося тектонічний зсув: формати навчання, які були екзотикою, стали

нормою життя для мільйонів вчителів та школярів, а також їхніх батьків. Найчастіше це були не ретельно продумані і сплановані формати, але форми навчальної діяльності, що стихійно виникли. Багато вчителів вели уроки прямо з дому, учні також навчалися вдома. У цій ситуації нормою освітнього процесу стало онлайн-навчання, «освітній підхід, що поєднує синхронне та асинхронне навчання», а саме «навчання за участю вчителя віч-на-віч (синхронно онлайн); самостійне навчання в онлайн-середовищі або в офлайн-просторі, коли учень хоча б частково сам контролює свій шлях, час, місце та темп навчання (асинхронно); інтеграція досвіду самостійного навчання та навчання з учителем – у групових форматах». Для більшості шкіл це було важке випробування, але окремі вчителі та школи гідно впоралися з викликами пандемії: учні зберегли мотивацію, успішно навчалися самостійно та у змішаному онлайн-форматі, зберегли групову взаємодію. Схожі результати досягаються школами, які працюють у ефективному змішаному навчанні.

В основі сучасного розуміння самоефективності в освітньому процесі лежить концепція А. Бандури, яка була розроблена в рамках соціально-когнітивної теорії навчання. Поняття самоефективності було запроваджено А. Бандурою 1977 р. (США). Під самоефективністю у сенсі розуміється переконання чи віра людини у те, що він здатний виконати поставлені перед ним задачі [1,2].

Відповідно до теорії Бандури існує чотири джерела самоефективності: досвід власних успіхів, спостереження за чужими досягненнями, вербальні переконання та сприймаємий емоційний стан.

Самоефективність особистості полягає у вірі індивідів у власну здатність справлятися з певними видами діяльності. Вербальний вплив на дитину, яка намагається досягти якогось результату, перш за все має бути в рамках її реальних здібностей та можливостей та відповідати фактичним успіхам.

Самоефективність здобувачів освіти при дистанційному навчанні розуміється сучасними фахівцями системи освіти як ступінь упевненості

здобувача освіти, у своїй здатності брати участь у дистанційному навчанні та його уявлення про власні навички, пов'язані з дистанційним навчанням.

Зазначається, що вплив самоефективності того, хто навчається на результати дистанційного навчання, опосередковується обраною стратегією навчання. Було показано, що на самоефективність у дистанційному навчанні впливає прикладна комп'ютерна самоефективність, яка визначає позитивні очікування від власних інтернет-компетенцій, використання онлайн бібліотечних систем, онлайн дискусійних форумів, різноманітних хмарних платформ, електронної пошти та інших ресурсів, важливих для дистанційного навчання. При цьому більший вплив на академічну самоефективність у дистанційному навчанні має відношення тих, хто навчається на дистанційній формі, а саме переконання щодо того, що обране програмне забезпечення є найбільш ефективним та відповідає освітнім планам та завданням, а також щодо ефективності самого дистанційного навчання в цілому.

Одним з актуальних напрямків розбудови сучасної середньої освіти є впровадження мережевого навчання в освітній процес. Це передбачає перебудову процесу навчання, кінцевою метою якого має стати максимальне розкриття індивідуальних можливостей та саморозвиток особистості кожного учня. Здобувачі освіти, що одержують освіту за мережевою формою, в основному не відвідують регулярних занять, а навчаються у зручній для себе час та у зручному місці, за власною траєкторією.

Мережева освіта у закладі розрахована для реалізації навчальних курсів, предметів, програм з варіативної частини, вона є обміном ресурсами між навчальними, ресурсними закладами. Реалізуючи процес освіти в школі за мережевою формою, забезпечується мобільність освітніх програм, більш ефективне використання наявних освітніх ресурсів закладів мережевого середовища, розширення доступу до сучасних освітніх технологій та навчальних інструментів, які підвищують якість навчання та конкурентоспроможність професіоналів.

Поєднуючи, очну, дистанційну та мережеву форми можна організувати освітній процес для: класів (груп) окремих здобувачів освіти, забезпечувати індивідуальні освітні траєкторії розробляти й затверджувати спільні освітні програми з іншими закладами освіти та ресурсними центрами. Що сприяє посиленню самоєфективності здобувачів освіти. Самоєфективність здобувачів освіти у змішаному навчанні виявляється у їх переконанні в тому, що вони можуть бути успішними у цьому форматі навчання, і навіть у ефективності самої змішаної форми навчання.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту». Режим доступу: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-59.htm
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту») Режим доступу: https://urst.com.ua/pro_povnu_zagalnu_serednyu_osvitu/st-22
3. Bandura A. Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change // Psychological Review. 1977. Vol. 84. № 2. P. 191—215. DOI:10.1037/0033-295X.84.2.191

Циганкова І.В.

КЗО «Середня загальноосвітня школа №58» ДМР,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель української мови та літератури

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМООВІТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуті деякі методи навчання, за допомогою яких формуються навички самостійності здобувачів освіти та наведені практичні приклади з досвіду роботи.

Сьогодення диктує світові нові правила, відтак і робота педагога потребує змін, підняття на зовсім інший рівень. Стрімке «крокування» комп'ютерних технологій останні 20 років, поява різноманітних гаджетів, сплеск інформації, яку за декілька секунд можна здобути з будь-якого куточка планети – все це зумовлює повне переформатування та переосмислення педагогічної діяльності.

Мета освіти в цілому – сформувати творче мислення, уміння самостійно добувати знання, творчо використовувати їх у нестандартних ситуаціях.

Самоосвіта – цілеспрямована пізнавальна діяльність, керована самою особистістю, отримання систематичних знань у певній галузі науки, техніки, культури тощо. Самоосвіта – один із найефективніших засобів самовиховання, обов'язковий компонент сучасної освіти, складова частина системи безперервної освіти. Самоосвіта завжди мала на меті підвищення освітнього рівня. А з самоспостереження, самоперевірки, самозвіту, самоаналізу, самоінструктажу починається самовиховання. Самостійна робота – шлях до появи нових знань, джерело розвитку творчого, продуктивного мислення, а значить, професіоналізму в майбутньому. Саме тому мовна освіта ХХІ століття ставить за мету формування свідомої мовної особистості, визначаючи найголовнішим із пріоритетів навчання українській мові в закладах освіти заохочення пізнавальної самостійності в здобутті знань.

Нині відсутній єдиний погляд на те, що можна розуміти під самостійною роботою. Деякі науковці розглядають роботу як засіб організації та виконання учнями певної пізнавальної діяльності, дехто – як один із видів навчальних занять, специфічною особливістю якого є відсутність вчителя в момент навчальної діяльності учня. Відсутнє і єдине визначення самостійної роботи. А.М. Алексюк у своїй книзі «Загальні методи навчання у школі» вважав, що самостійна робота виступає чи не єдиним способом формування самостійності в набутті знань. Остання проявляється лише завдяки власній діяльності з появою внутрішньої потреби в знаннях, пізнавальних інтересів, захопленості. У цьому розумінні самостійності неможливо навчитися. Таку самостійність можна лише виховувати. А кожен учень мусить перейнятися думкою про особисту відповідальність за результати навчання, бо у процесі самостійної роботи у молодій особі виробляється внутрішня пізнавальна потреба, вдосконалюються розумові операції, виробляється теоретичне мислення. Отже, під самостійною навчальною роботою учнів будемо розуміти будь-яку організовану вчителем активну діяльність здобувачів освіти, спрямовану на

досягнення конкретної дидактичної мети у спеціально відведений для цього час: пошук знань, їх осмислення, закріплення, формування і розвиток умінь і навичок, систематизація та узагальнення.

Однак, виховання внутрішньої потреби у самоосвіті засобами рідної мови та літератури – кінцева мета педагога. Бо самоосвіта здобувача освіти – це цілеспрямована пізнавальна діяльність, якою керує сам учень, необхідна для його освіти. При цьому сам здобувач освіти визначає освітню мету, зміст, обсяг, предмет та засоби організації такої діяльності. Пізнання спрямоване на розвиток особистості і має виключно добровільний характер.

Кожен педагог повинен бути цілком свідомий щодо того, що спочатку вчимо здобувачів освіти на уроках української мови та літератури співвідносити очікуваний результат з предметом діяльності, відбирати засоби і способи послідовного виконання дій. Кожен урок та домашнє завдання спрямовані на те, що треба виконати, вивчити, який від цього практичний сенс, плануємо роботу, виконуємо, аналізуємо, коригуємо і повертаємось до початку.

Мотивами до самоосвіти здобувачів освіти виступають, як правило, соціальне оточення, власне хобі, пізнавальний інтерес до світу навколо, самовдосконалення. Передумовами формування потреби в самоосвіті, а в подальшому і розвитку, є врахування індивідуальних особливостей і можливостей здобувачів освіти, їх усвідомлення особистої, в першу чергу, та суспільної значимості самоосвіти, розширення обсягу пізнавальної інформації, способів та джерел її отримання, обов'язковий перехід від репродуктивної діяльності до творчості. Головною метою будь-якого педагога є розвиток особистості здобувачів освіти та їх творчого потенціалу, тому важливо створити умови для спонукання до самостійної роботи, щоб кожен учень усвідомлював кінцевий результат своєї діяльності. В якості прикладу можна запропонувати вести кожному облік результатів своїх самостійних та контрольних робіт, усвідомлюючи, скільки потрібно прикласти зусиль для отримання високого рівня знань.

Важливу роль у здійсненні самоконтролю здобувачів освіти відіграє влучно підібраний педагогом матеріал, який співвідноситься з особистістю конкретного учня, своєчасний аналіз та коректування його діяльності. Знання української мови та літератури здобувачами освіти повинні мати операційний характер. Знати в даному випадку – вміти чимось користуватися, щось засвоювати. Тому окрему роль відіграє робота з друкованим матеріалом, який сприяє підвищенню рівня умінь пізнавати, розуміти, застосовувати, аналізувати, синтезувати, коригувати, зіставляти, узагальнювати, інтегрувати. Під час підготовки здобувачів освіти 9 класу до ДПА зручно користуватися друкованими основами: дається завдання проаналізувати вживання коми в текстах (від 1 до 10), на уроці після відповідних підготовчих вправ пропонується дооформити речення з диктантів буквами і розділовими знаками – комою. І виконання, і перевірка робіт займає менше часу, ніж виконання і перевірка текстової роботи.

Також доцільно використовувати дослідницький метод навчання через уроки-лекції, семінари, уроки-роздуми, диспути, дискусії, літературні вітальні, поетичні світлиці, інтегровані уроки тощо. Широкі можливості для формування мислення і світогляду відкриває евристична бесіда.

Самоосвіта характеризується високим рівнем пізнавальної активності й самостійності, має добровільний та вибірковий характер. На високому рівні розвитку самоосвіта змикається з творчістю. Активно вчимося на уроках мови і літератури складати опорні плани, схеми до тем, що вивчаються, тестові завдання за аналогією до існуючих. І нехай не завжди правильно й точно. Головне – віра у свої сили, бажання працювати самостійно. Словесникові важливо не подавати готові знання, а розвивати розумові здібності, логічне мислення. Самостійно здобуті знання зберігаються у пам'яті найдовше.

Отже, широке застосування самостійно- самоосвітньої роботи дає змогу успішно розв'язувати багато задач, які ставить перед собою педагог: підвищити свідомість здобувачів освіти щодо засвоєння знань, виробити в них уміння й навички, яких вимагає освітня програма, навчити користуватися набутими

знаннями і вміннями в житті, розвивати спостережливість, пізнавальні здібності, логічне мислення, допитливість, творчу активність, вчити їх самостійно продуктивно і з інтересом працювати, уміти мислити самостійно і критично, вміння бачити проблему, вирішувати її, бути генератором нових ідей, шукати альтернативу, аналізувати свою роботу, робити аргументовані висновки, вміння працювати в колективі та над собою.

Список використаних джерел:

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі: книга. Київ: Радянська школа, 1973.
2. Коростіль Л.А. Самоосвіта школярів в Україні на початку ХХІ століття: особливості і порівняльні характеристики. Суми: Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2013.

СЕКЦІЯ 4. МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ (УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ)

Береда Т.М.
КЗО «Середня загальноосвітня школа №58» ДМР,
вчитель математики,
аспірантка Дніпровської академії неперервної освіти

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ САМОЕФЕКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

В статті розглянуто можливість використання гнучких моделей організації освітнього процесу з врахуванням сильних сторін та можливостей різних форм здобуття освіти, як інструменту розвитку самоефективної особистості.

Стрімкі світові зміни вимагають від здобувачів освіти бути гнучкими та брати на себе ініціативу, тож освіта має орієнтуватись на технологіях, які здатні сформувати у дітей не тільки уміння здобувати знання а й застосовувати їх, управляти інформацією, пристосовуватись до потреб ринку праці.

В умовах очного навчання учні здебільшого отримують інформацію пасивно, що викликає труднощі у них в майбутньому з її практичним застосуванням, і як наслідок, таке навчання має не високі показники щодо сформованості розвитку самоефективної особистості. Розвиток системи дистанційної освіти, яка ефективно поєднується з різними форма здобуття освіти, уможлиблює орієнтацію освіти на перспективи розвитку суспільства.

Змішане навчання має більш індивідуалізований підхід, створює можливості реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та побудови освітнього маршруту під конкретного здобувача освіти, виступає в ролі інструмента для трансформації освіти, тож уможлиблює появу нових імпульсів якісного розвитку освіти.

Гнучка модель змішування дозволяє скористатися зручністю дистанційної освіти, зменшує її недоліки та підсилює переваги традиційного очного навчання, тобто є ефективнішою і здатна перевершити традиційні методи навчання.

Для організації освітнього процесу варто пропонувати замовникам освітніх послуг різні моделі змішування: очно-дистанційну, очно-дистанційно-мережеву, дистанційно-мережеву, очно-мережеву, а також змішування інституційних та індивідуальних (екстернат) форм здобуття освіти, коли є запит здобувачів освіти щодо прискороного самостійного опанування змісту окремих навчальних предметів.

Високих показників щодо розвитку самоефективності та саморегуляції надає використання моделі, в якій розподіл опанування навчальних предметів за формами здобуття освіти відбувається в такому відсотковому співвідношенні: очна – 35%, дистанційна – 55% (65%), мережева – 10% (0%) представлена на рис.1.

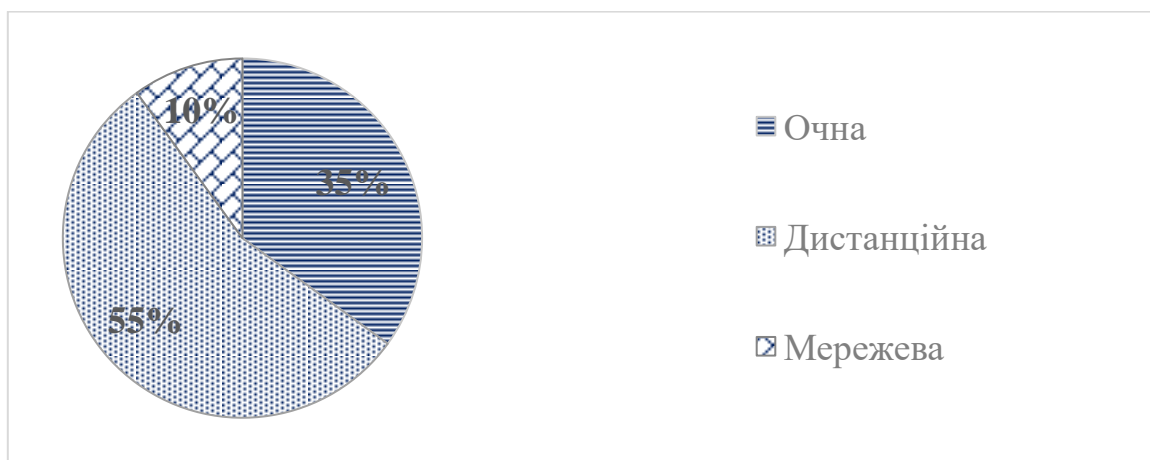

Рис.1. Модель змішування форм здобуття освіти.

Навчальні предмети інваріантної складової, вивчення яких обране здобувачем в очному форматі реалізується шляхом відвідування уроків згідно розкладу в закладі освіти, здебільшого це предмети, засвоєння яких викликає найбільші труднощі для дитини або потребують поглибленого вивчення; для предметів, опанування яких відбувається дистанційно – має бути створено єдине інформаційно-освітнє дистанційне середовище: LMS платформа, здатна

забезпечити повноцінне дистанційне навчання в асинхронному та синхронному режимах; опанування предметів, що вивчаються за мережевою формою здобуття освіти, зазвичай це предмети соціальної, здоров'язбережувальної, мистецької галузей або фізичної культури забезпечується позашкільними закладами, які надають відповідні освітні послуги.

Отже, інноваційні моделі змішування різних форм здобуття освіти відкривають учням нові можливості, підвищують ефективність самостійної роботи, дають більші можливості для творчості, всебічного розвитку особистості, розвитку професійних навичок. Але така технологія потребує створення єдиного інформаційно-освітнього середовища в межах закладу освіти, це забезпечить інформаційну насиченість та гнучкість форм і методів в умовах змішаного навчання.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту». Режим доступу: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-59.htm
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту») Режим доступу: https://urst.com.ua/pro_povnu_zagalnu_serednyu_osvitu/st-22
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 р. № 672 «Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF%23Text>

Bondarenko S.Y.

Deputy of Higher Education at the Bachelor's Degree,
Kyiv Institute of Intellectual Property and Law,
National University «Odessa Law Academy»,
Senior Methodologist of the Department of Criminal Law,
Procedure and Criminalistics

Vytomski Y.L.

D. in Psychology, Associate Professor at the Department
of Criminal Law, Procedure and Criminalistics,
Kyiv Institute of Intellectual Property and Law,
National University Odessa Law Academy, Member of the National
Psychological Association of Ukraine»

CONCEPTUALISM OF EDUCATION MANAGEMENT: CHALLENGES OF GLOBALIZATION

Globalization processes in the contemporary world of psychology are closely linked to the growing importance of education in all the mechanisms of human self-development.

As defined by the twentieth session of the General Conference of UNESCO, education is the process and result of improving a person's abilities and behaviour leading to social maturity and individual growth [4].

In our opinion, psychological education – a spiritual face of the people, which is constantly being formed under the influence of the sum total of general human and professional knowledge, technology and their use in everyday practice in the process of education and self-education.

The development of the educational sphere in the field of psychology is an important priority for each state because it is psychological education that occupies the key place in the integrativeization of work, This influences the complex processes of transformation and modernisation of the modern world, which is being driven by the integrated potential of the three revolutionary transitions: Industrialisation, the industrial revolution of the mid-20th century and the computer revolution of the late twentieth century.

It is believed that the essential globalization changes require new approaches to the management of the entire education sphere, which is an integral whole of educational structures, The main goal of the project is to develop and develop the intellectual potential of the society.

With this in mind, we have established that the management of the educational sphere in the field of «Psychology» involves the following moments: 1) determination of goals and objectives of educational institutions of all forms of ownership; 2) constitution and establishment of educational institutions; 3) formation and organization of decisions in the educational sphere; 4) support for the functioning of educational institutions; 5) control over the functioning and development of educational institutions.

It should also be added that the education management technology is a gradual and purposeful process that has a cyclic nature and is formed through functions: specific types of management activities that provide the formation of techniques, methods of managerial influence on education [2, p. 124-128].

It should be emphasized that the methodology of understanding of education management in the field of psychology does not differ radically from similar approaches in traditional management.

The functions of education management were formed in the process of creating a unified structural-functional system of education sphere of today's society, reflecting the essence and content of management activities at all levels of management of the industry.

The initial features for the classification of educational management functions are, first, the type of management activity, which allows to distinguish one work from the others; and second, the orientation of educational activities to the object or factors of the environment.

Accordingly, we can distinguish between general and specific functions of education management.

The general functions of education management are a part of the management cycle, which is a regular form of management activity regardless of the location of its manifestation, the nature of activity, the scale, etc [3, p. 356-358].

They divide the nature of management activities into activities by means of sequence of performance over time with the aim of obtaining a predetermined result.

The general functions include planning, organizing, motivating, controlling and regulating, which are transformed from an abstract state into a concrete one only through the management of certain objects, processes, elements of educational activities and are implemented through their sequential application.

Therefore, the educational sphere is very important in today's conditions of human intellectual activity.

This is one of the most important priorities of any country, because education plays a key role in the modernization and transformation processes of today's world. Therefore, modern education requires new approaches to its management.

The management of the education sector in the field of psychology requires the definition of the aims and tasks of educational institutions; The main objective of the project is to create and establish educational institutions, ensure the formation and implementation of decisions in the field of education; support the functioning and implementation of control over the activities of educational institutions.

Education management has the general functions of planning, organising, motivating, controlling and regulating.

Specific (special) functions of education management include those classified by the following attributes: management level; educational level; management objects; management processes.

Education management has its own methodology (a set of principles, techniques and procedures for studying educational sphere of society, its management) and methodology, which consists of general logical methods, methods of theoretical research, empirical methods.

The scientific and research literature classifies education management by types, based on the following features: hierarchical-territorial level and space of

management; harmonization, convergence of interests and needs of all subjects of the educational process; hierarchical-regulative level of management; time of actions and consequences of implementation of management impacts; departmental and functional approach to study management problems.

Education management is an important constituent part of the education system in Ukraine. The integral, hierarchical, legally secured and designated system with its integral function and functions of its each segment.

The management process in Ukrainian education is carried out by the state power bodies – the President of Ukraine, the Supreme Council, the Cabinet of Ministers, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ministries and other central government bodies that have higher education institutions under their authority; The former Higher Attestation Commission of Ukraine; the State Accreditation Commission of Ukraine; the Council of the Autonomous Republic of Crimea; local decision-making authorities and local self-governance bodies and their subordinate education management bodies [1, p. 145-151].

The management system is further differentiated according to each component of the education structure: pre-school education, general secondary education, vocational and technical education and higher education.

References:

1. Management: Tutorial. / O. E. Kuzmin, N. T. Mala, O. G. Melnik, O. R. Sanina ; Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, National University «Lviv Polytechnic». Л. Publishing House «Lviv Polytechnic», 2012. 240 p. : 1. – Booklet: pages 232-236 (80 titles). – ISBN 978-617-607-242-3.
2. Management and Enterprise Management in Ukraine: Periods of Formation and Problems of Development: [Scientific discourse] / edited by O. E. Kuzmin. Л. Publishing house of Lviv Polytechnic University, 2012. 324 p. / ². (Journal / National University «Lviv Polytechnic»; No. 721).
3. Management and enterprise management in Ukraine: stages of formation and problems of development: [collection of scientific works] / edited by O.E. Kuzmin. Л. Publishing House of Lviv Polytechnics, 2012. 416 p. / 1. (Journal / National University «Lviv Polytechnic»; No. 722).
4. The Concept Of Pre-School Education For Children With Intellectual Disabilities. Electronic access: <https://core.ac.uk/download/pdf/19596071.pdf> (date of application: 06.10.2021)

Вознюк Л.В.

доцент кафедри освітнього менеджменту,
освітньої політики та економіки
Навчально-наукового інституту педагогіки
Дніпровської академії неперервної освіти
кандидат педагогічних наук, доцент

НОВІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Зміни в системі вітчизняної освітньої галузі потребують оновлення і в управлінні сучасною шкільною освітою. Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» директор школи керує більш самостійно, оскільки управління освіти на місцях втратили свої контролюючі функції, тому заклади загальної середньої освіти стали більш автономними. Це стосується як формування кадрової політики закладу освіти так і ухвалення навчальних планів та свободи у професійному розвитку вчителів. У таких умовах важливого значення набуває зміст діяльності керівника закладу загальної середньої освіти. І це цілком закономірно оскільки від спрямованості шкільного менеджменту залежить і якість шкільної освіти, і результативність освітніх реформ.

Розглянемо окремі підходи до управління закладами загальної середньої освіти, які в нових соціокультурних умовах є найбільш актуальними. Слід зазначити, що проблеми оновлення в системі шкільного менеджменту відображено у працях вітчизняних дослідників Н.М. Бібік, Г.В. Єльнікової, Л.М. Калініної, О.І. Касьянкової, О.І. Мармази, В.І. Маслова, Н.Г. Протасової, Т.М. Сорочан, Т.І. Сущенко. На думку вчених, сучасна теорія внутрішньшкільного управління переживає період складних трансформацій, інтенсивного пошуку нових напрямів наукових досліджень, розробки інноваційних управлінських технологій, які спрямовані на забезпечення ефективного управління сучасною школою.

Компетентнісний підхід – один з провідних в управлінні сучасною школою. Він характеризується здатністю ефективно здійснювати керівництво школою, забезпечувати її прогресивний розвиток. Компетентнісний підхід визначає одну з важливих складових якості сучасної освіти, тому поняття «компетентність в управлінні закладом освіти» розглядається вченими як високий рівень знань, умінь та здатностей менеджера освіти за допомогою функціональних можливостей управлінської підсистеми забезпечувати ефективне управління шкільною організацією. Важлива ознака компетентнісного управління – здатність керівника згуртувати педагогічний колектив, реалізовувати особистісно зорієнтований підхід до кожного учасника освітнього процесу, сприяти гармонізації міжособистісних стосунків. У сучасній науці виділяють комунікативну, інформаційну, психологічну, соціальну, методологічну та людинознавчу компетентність професійної діяльності керівника.

На нашу думку, основними напрямками змін в освітньому менеджменті є:

- Цілеспрямована діяльність щодо реалізації основних завдань Нової української школи;
- Підтримка розвитку закладу освіти на засадах інноваційності, конкурентоспроможності та демократизму;
- Створення сучасного освітнього середовища;
- Забезпечення ефективної внутрішньої системи якості шкільної освіти;
- Управління шкільною організацією на основі партнерства та продуктивної взаємодії;
- Створення сприятливих умов для професійного зростання педагогічного персоналу;
- Належне ресурсне забезпечення шкільної організації.

Важливого значення набуває стратегія розвитку закладу, яка складається з є комплексу методичних, матеріально-технічних та управлінських проектів із визначенням шляхів їх реалізації. У стратегії розвитку закладу освіти максимально враховані потреби учасників освітнього процесу.

- вектор розвитку закладу до забезпечення якості освіти;
- цілеспрямована спільна діяльність адміністрації та педколективу на підвищення якості освіти;
- здійснення місії закладу та досягнення її цілей;
- комплексний план діяльності закладу, який розробляють на основі творчого науково обґрунтованого підходу для досягнення довгострокових глобальних цілей закладу;
- довгостроковий, послідовний, конструктивний, раціональний, підкріплений ідеологією, стійкий до невизначеності умов середовища план з постійним аналізом та моніторингом у процесі його реалізації, упровадженням інновацій, який спрямований на досягнення успіху в кінцевому результаті.

Зазнала змін і контрольна-аналітична діяльність менеджерів шкільної освіти. Останнім часом в системі контрольної-аналітичної діяльності все більше значення набуває організація внутрішнього аудиту в закладі загальної середньої освіти, яка виконує роль незалежної та неупередженої експертизи якості шкільної освіти. З цієї точки зору доцільно буде ознайомитися з монографією О.Є.Гречаник та В.В.Григораш «Організація внутрішнього аудиту в закладах загальної середньої освіти», яка вийшла в 2019 році в Харкові. У монографії висвітлено технологію здійснення внутрішнього аудиту в закладі загальної середньої освіти. Значну увагу приділено таким аспектам організації внутрішнього аудиту, як нормативне забезпечення системи контролю в закладі освіти; використання сучасних методів контролю за якістю освіти й освітньою діяльністю, що підвищує технологічність контрольної-аналітичної діяльності керівника закладу освіти. Дослідники визначають внутрішній аудит як адміністрування, що забезпечує оцінку освітньої діяльності та якості освіти загалом і за окремими структурними підрозділами, напрямками, суб'єктами педагогічного процесу.

Інструкція з організації внутрішнього контролю в Міністерстві освіти і науки України (затверджена наказом МОНУ № 120 від 01.02.2019), якою визначено основні принципи здійснення внутрішнього аудиту в системі освіти

(законність, об'єктивність, розподіл повноважень і відповідальність, методологічна єдність, превентивність), структуру, інструментарій, стандартизовані процедури, моніторинг внутрішнього контролю. Доцільним є розроблення відповідного документу в закладі освіти.

Для проведення внутрішніх аудитів якості освіти створюють спеціальний структурний підрозділ. Таким структурним підрозділом може стати аудиторська група забезпечення (центр аудиту, шкільна служба) якості освіти.

Отже внутрішній аудит закладу освіти є важливим технологічним компонентом, який забезпечує ефективність прийняття управлінського рішення в системі контрольно-аналітичної діяльності.

Зазнала змін і кадрова політика в закладах загальної середньої освіти. Це один з найважливіших напрямів діяльності шкільного менеджера, який характеризується сукупністю принципів, методів, форм, організаційного механізму щодо визначення цілей і завдань спрямованих на збереження, зміцнення і розвиток кадрового потенціалу школи; на створення високопродуктивного, згуртованого педагогічного колективу, здатного своєчасно реагувати на зміни в освітній сфері та ринку освітніх послуг.

Основними методами мотивації педагогічних працівників до продуктивної діяльності є економічні методи, психологічні заохочення, методи партисипативності, методи розширення і збагачення роботи, методи застосування ефективних стимулів до продуктивної творчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Концепція Нової української школи. URL: [http://mon.gov.ua /Новини 2016/12/05/konczepczya.pdf](http://mon.gov.ua/Новини/2016/12/05/konczepczya.pdf). (дата звернення:20.08.21).
2. Бех І.Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. URL: [http://www.ipv.org.ua/component/article/ 8-beh /56-2012-09-04-22-32-01.html](http://www.ipv.org.ua/component/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html) (дата звернення:20.08.21).
3. Винничук О. Т. Педагогічний менеджмент як теорія і практика управління освітнім процесом. URL:http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17173/1/2_Vynnychuk.pdf (дата звернення:30.08.21).

4. Химинець В.В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку учителя. URL: <http://www.zakippo.org.ua> /233-2010-08-25-07-10-49/.- html (дата звернення:20.08.21).

Кондратюк Н.О.
здобувачка вищої освіти
Дніпровської академії неперервної освіти

УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПРИСТОСУВАННЯ ДО ЗМІН

В даній роботі розкривається важливість адаптивного стилю управління керівника закладу позашкільної освіти: здатність адаптуватись нестабільних умов функціонування позашкілля; реагування та пристосування до змін у зовнішньому освітньому середовищі.

Школа завжди була і лишається головним громадським інститутом в системі освіти, який забезпечує дитину безперервним доступом до отримання знань. Проте школа не вирішує проблему індивідуалізації навчання дітей, виховання унікальної особистості, а спрямована на формування в дітей загальних засад та компетентностей необхідних людині в сучасному соціумі. До того ж школа в повній мірі не готує дитину до застосування здобутих знань та навичок практично в реальному житті, а надає більш узагальнені теоретичні знання. Саме за цих умов позашкільна освіта забезпечує дітей доступом до культурно-історичних цінностей, формує і поглиблює вміння та навички практичного застосування здобутих знань в повсякденному житті, формує індивідуальну особистість здатну до творчості та креативу, що в подальшому сприятиме зростанню компетентних професіоналів в обраній галузі.

Система позашкільної освіти України нині перебуває на важливому етапі розвитку, переходу до більш якісного стану. Відповідно, вимагає удосконалення зміст позашкільної освіти, його регламентація та обґрунтування на наукових засадах. Вітчизняний та світовий досвід теорії державного управління засвідчує, що в науці вже вироблено чимало різних підходів до

реформування управління освітою. Управління як самостійна сфера наукових знань включає в себе методологічні принципи й закономірності. Серед найбільш відомих загальноуправлінських принципів – такі, що стосуються раціональної організації будь-яких процесів; універсальності управління, раціоналізації його структури, а також цілепокладання [2, с. 154].

Демократична трансформація нашого суспільства привела до стрімкого розвитку інноваційних освітніх технологій, спрямованих на пошук концептуальної основи для нових видів позашкільної діяльності – освіти з самодостатнім оновленим змістом, самодостатньою організацією та культурою управління, власною технологією. Інноваційний досвід діяльності закладів позашкільної освіти задовольняє вимоги замовників на високому рівні за тих умов, коли структура управління поєднує в собі жорстке адміністрування, демократичність прийняття рішень та повну взаємодію під час прийняття рішень з їх виконавцями. Враховуючи нестабільне та нерегламентоване становище позашкільної освіти в системі освіти головним завданням керівника закладу позашкільної освіти є швидка адаптація до змін та зведення до мінімуму негативних наслідків та ризиків пов'язаних з адаптацією до нових умов продиктованих змінами. Трансформації всередині організації відбуваються як наслідок та реакція на зміни в зовнішньому середовищі, що часто призводить до ситуації невизначеності. Оскільки керівник має справу з чимось новим, не може гарантувати стовідсотково результату від прийнятих управлінських рішень в процесі адаптації. Іншими словами виникає ризик того, що прийняті управлінцем рішення спрацюють не так, або не повною мірою від запланованого. В даній ситуації доцільно розглядати зміни та нововведення не як ризик, а як можливість. Можливість зміни стратегії розвитку закладу, можливість опанувати нові знання та технології тощо.

Професійне пристосування керівника закладу до змін полягає не тільки в пасивній та формальній адаптації до нововведень перевіреними методами, а й опануванням новітніх сучасних технологій управління, використанням сучасних та креативних методик та змогою аналізувати та передбачувати

майбутні проблеми. Для того щоб заклад міг повноцінно функціонувати за таких умов керівником має бути розроблена латентна, адаптивна система роботи закладу на функціонування якої значною мірою не будуть впливати зміни у навколишньому середовищі, або зміни ці будуть відображатись у мінімальній формі синхронно в системах та підсистемах правління, задля уникнення «тріщин» в окремих ланках.

До основних принципів управління змінами вчені відносять:

1. Узгодження методів і управлінських процесів щоб запобігти уникненню конфліктів за ресурси.

2. Складання чіткого плану заходів по залученню членів керівництва до виконання дій. В розрахунок приймається складність та важливість дій для освітнього закладу які необхідно виконати.

3. Устаткування процесів перебудови закладу.

4. Врахування того, що керування змінами охоплює безліч аспектів – структурні, методичні, людські, фінансові тощо.

5. Обрання підходів та засобів впливу для забезпечення систематичної виконання роботи та подолання можливих бар'єрів.

Також процес організації змін можна розділити на три етапи:

- Усвідомлення проблеми.
- Реакція на зміни.
- Закріплення результату.

Одним з головних завдань керівника є створення великої кількості прихильників змін і їх перевагу над амбівалентами та супротивниками. Для цього керівнику потрібно залучати якомога більшу кількість кадрів на етапі усвідомлення проблеми, адекватно доносити всі позитивні сторони змін та заохочувати колектив до активної роботи.

На етапі прийняття змін великих результатів дає об'єднання персоналу в групи а команди, розподілення обов'язків, налаштування співпраці та взаєморозуміння між утвореними групами, жорсткий контроль за планової роботи.

Останнім етапом в процесі змін є закріплення результату та підкріплення його результативністю. Головним завданням керівника на даному етапі також є оцінка та критика результатів, а також стабілізація ситуації в організації.

Провідні фахівці в галузі освіти стверджують, що зміни неминучі і пропонують керуватись двома напрямками розвитку і пристосування: освіта має задовольняти проблеми реального життя; необхідність використання можливостей та сучасних технологій. Здатність керівника передбачати і планувати майбутнє є необхідною навичкою і складовою успішного існування освітнього закладу. Не беручи до уваги ступінь змін та нестабільність нормативного забезпечення позашкільної освіти, керівник зобов'язаний створити дієву стратегію розвитку закладу, передбачаючи наслідки та майбутнє його діяльності в умовах подальших можливих змін зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Березняк Є.С. Реалізація принципу демократизації в управлінській діяльності директора школи: метод. посібн. для керівників школи / Є.С.Березняк. ІСДО, 1996. 64 с.
2. Державне управління: філософські, світоглядні та методологічні проблеми: Монографія / Кол. авт.; За ред. В.М.Князева та ін. К.: Вид-во НАДУ; Міленіум, 2003. – 320 с.
3. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. – Х.: Видав.гр. «Основал», 2004
4. Педагогічна творчість: методологія, теорія, технології: Монографія / В. П. Андрушенко, С. О. Сисоєва, Н. В. Гузій та ін. За ред. С. О. Сисоєвої, Н. В. Гузій. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова

СЕКЦІЯ 5.

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Братаніч Б.В.

доктор філософських наук, професор кафедри психології
Дніпровської академії неперервної освіти

Кравченко Л.А.

начальник управління науки, вищої та професійно-технічної
освіти Департаменту освіти Дніпропетровської ОДА

Струкова Т.А.

старший викладач кафедри виховання та культури
здоров'я Дніпровської академії неперервної освіти

СТАНОВЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ САМОЕФЕКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Насамперед слід звернути увагу на взаємозв'язок самоефективності та комунікативної компетентності особистості. У межах компетентнісного підходу дана проблема розглядається у межах понять «соціальна компетентність», «комунікативна компетентність», «соціально-перцептивна компетентність». При цьому, хоча однозначних кореляцій даних компетентностей дослідники не встановлюють, загалом достатньо чітко прослідковується залежність між соціальними компетентностями, що складають основу самоефективності, та розвитком здібностей поведінково-комунікативного характеру.

Комунікативна компетентність визначається як здатність людини до ефективного здійснення взаємодій у різноманітних соціально-комунікативних ситуаціях. Виділяють також більш загальну соціально-комунікативну компетентність, яка акцентує насамперед професійну складову комунікативних здатностей – уміння здійснювати ефективну комунікацію у професійному середовищі та зовнішньо-соціальному середовищі. У межах цієї здатності

людина має оволодіти низкою комунікативних компетенцій у процесі соціалізації: розуміння інтересів та емоційного стану іншої людини; володіння засобами спілкування; навички отримання інформації у процесі комунікації; уміння враховувати думку іншої людини; навички діалогу у контексті соціокультурного дискурсу; здатності до конструктивних презентації та відстоювання власної позиції тощо.

Комунікативні компетенції складають основну частину змісту самоефективності і формується у процесі інтеріоризації соціокультурних контекстів, що має постійний характер. Цей процес включає самі акти міжособистісної комунікації, їх усвідомлення та аналіз, закріплення результатів освоєння у когнітивних структурах особистості як здатностей, навичок, умінь у сфері комунікаційних взаємодій. Важливою є емоційна складова комунікативних компетенцій і відповідно самоефективності, оскільки саме емпатія та сенситивність дають можливість розуміти та приймати інтереси, цінності та цілі інших людей.

Взаємозв'язок комунікативних та поведінкових компетенцій у межах процесу формування самоефективності здійснюється за рахунок усвідомлення людиною норм, цінностей, інтересів у соціокультурному контексті. При цьому формується ресурсно-мотиваційна основа ефективної міжособистісної комунікації, що включає в себе розуміння власних інтересів, цінностей та преференцій; правильна оцінка своїх умінь без упереджень сприймати середовище та інших людей; потреб до змін та позитивного сприйняття нового у середовищі власного буття; власних ресурсів та обмежень щодо сприйняття інтересів і цінностей Інших (як на соціальному, так і індивідуальному рівні); впливу спілкування на власні почуття та поведінку; власного інструментарію інтеріоризації та персоналізації свого середовища буття; розвиненості власної культури (як соціальної, так і її окремих різновидів).

У комунікативному вимірі самоефективність постає як інтегрована сфера суб'єкт-суб'єктних взаємодій, що має глибокі корені у аксіосфері та логічному інтелекті в реалізується через практичний інтелект. У якості такої сфери він

реалізується через різноманітні соціальної техніки спілкування, що у практичній комунікації репрезентують соціально-перцептивні здатності людини, її цінності та соціальну уяву. Вказані здатності відображають цілісність особистісного сприйняття навколишнього середовища і на цій основі індивідуальне сприйняття, розуміння і емоційне переживання міжособистісних комунікацій. При цьому на основі соціальної уяви людина здійснює моделювання та прогнозування комунікативної ситуації та можливі варіанти взаємодії. Найбільше значення має соціальна техніка комунікації людини як діяльнісна складова комунікативної компетентності. У її межах формуються здатності до розуміння процесу міжособистісної комунікації у кожній конкретній ситуації та управління цим процесом.

Таким чином, комунікативна компетентність є найбільш важливою у процесі формування само ефективною особистості, оскільки вона визначає рівень позитивного сприйняття людини іншими, бажання інших співпрацювати з нею, упевненість людини у взаємодії з іншими. Відповідно можна говорити про основні комунікативні функції самоефективності, через які проявляється її роль як чинника формування соціально-комунікативних компетенцій. До них, на нашу думку, доцільно віднести наступні: становлення та розвиток здатності щодо соціальних взаємодій; адаптування до зміни умов міжособистісної взаємодії та її середовища; передбачення та планування процесу міжособистісних взаємодій; цілепокладання стосовно ефективності таких взаємодій у довгостроковому та ситуативному плані; креативність у вирішенні завдань власного розвитку як комунікатора; мотивація до ефективною діалогічної (полілогічної) взаємодії.

Об'єднуючою функцією, яку виконує самоефективність як чинник розвитку комунікативної компетентності, при цьому слід вважати створення ресурсно-мотиваційної готовності до сталих взаємодій з іншими людьми на основі конструктивного взаємовпливу, врахування особливостей інтересів і комунікації та усвідомлення їх значущості. Комунікативний вимір самоефективності насамперед тим, що він є свого роду інтегруючим субстратом

індивідуального та соціально-колективного. Хоча він належить до особистісних здатностей людини, проте проявляється у процесах групових взаємодій. Подібне розуміння досліджуваного феномену дає підстави інтерпретувати його комунікативну природу не лише в термінах міжособистісної взаємодії, а й у вимірі системних соціальних процесів.

У межах «суб'єктного» критерію соціальність як сутнісна характеристика самоефективності набуває двох вимірів. По-перше, це індивідуальна соціальність, що розуміється як система комунікативних та соціально-адаптаційних здатностей людини і складає традиційне розуміння досліджуваного феномену. По-друге, це колективна чи групова соціальність, яка інтерпретується як комунікативний вимір соціуму, що формує його загальний комунікаційний простір. Останній є інтеграційною основою цілісної соціальної реальності як сукупності соціально-комунікативних зв'язків та взаємодій.

У сучасних дослідженнях процесу формування ефективних навичок соціальної комунікації та взаємодії останнім часом для визначення даного феномену використовується поняття «практичного інтелекту». Однак ми вважаємо, що більш адекватним є використання поняття «комунікативного інтелекту». Останній може розглядатися саме як комунікативний вимір інтелекту, пов'язаний з індивідуальною адаптацією кожної людини до соціального оточення за рахунок розвитку комунікативних здатностей та умінь до міжособистісної взаємодії. Цей термін конкретизує і поняття самоефективності, інтегруючи ту складову людських здібностей, які забезпечують ефективність міжособистісної комунікації у процесі соціальних взаємодій і за рахунок цього формують механізми адаптації до соціального середовища. Таким чином, комунікативний вимір самоефективності є визначальним для забезпечення соціальної адаптації людини, формування у неї навичок міжособистісної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Корніяка О.М. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності педагогів і психологів у період їх професійної адаптації. *Психолінгвістика: Зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2010. Вип. 7. С.31-40.
2. Порівняльний аналіз розвитку комунікативної компетентності фахівця у період його первинної і вторинної професіоналізації. *Проблеми сучасної психології: Зб. наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011.

Дуднік В.С.

завідувач науково-дослідної лабораторії
інформаційних технологій та дистанційного навчання
Дніпровської академії неперервної освіти

Дзіговський М.С.

Тухтарова Т.К.

наукові співробітники науково-дослідної лабораторії
інформаційних технологій та дистанційного навчання
Дніпровської академії неперервної освіти

СТАНОВЛЕННЯ САМОЕФЕКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ МЕДІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

У сучасному суспільстві суттєво змінюється спрямованість і зміст процесу становлення особистості як самоефективного соціального суб'єкта. Переважання форм спілкування за допомогою інформаційно- комунікативних систем замість міжособистісних комунікацій, звуження каналів розуміння людиною світу (ігнорування значною кількістю людей можливостей науки, мистецтва, релігії), послаблення і «автономізація» зумовлюють порушення принципу системності у процесі отримання знань про світ, нерозуміння сенсу явищ і дій, іншій мотиваційній інтерпретації вчинків у соціумі, нерозвинення рефлексії. Змінюється ступінь соціальної відкритості /закритості людини, обмежується набір можливих варіантів соціальної поведінки, більша частина яких залишається непізнаною.

Інформатизація середовища, внаслідок якої стрімко розвиваються новітні інформаційні технології, що забезпечують доступність інформації для індивіда, доповнила, а в деяких випадках і зовсім замінила традиційний механізм становлення індивіда. Включення індивіда до системи суспільних відносин доповнюється використанням інформаційно- комунікаційних технологій. Відбувається розмиття усвідомлення понять «інформація» та «знання». Сучасна віртуальна людина стає заручником поліваріантності реальностей, які вона може створювати; безліч соціальних ролей, які створюються та програються, врешті-решт розмивають особистість, ускладнюючи та унеможлиблюючи пошук людиною власної ідентичності.

Віртуальна реальність постає як реальність симульована. Симуляція є творінням реального за допомогою міфологічних моделей, що не мають зв'язку з реальністю. Гіперреальність поглинає реальність справжню. А «втеча» у віртуальну реальність супроводжується переідентифікацією, формуванням так званої віртуальної особистості, візуально-графічним втіленням якої є відповідний «аватар», якого людина обирає, занурюючись у віртуальний світ. Дослідники вказують на небезпеку такої ситуації, оскільки подібне ототожнення може призвести до втрати людиною здатності усвідомлювати чітку межу між реальним та віртуальним.

Тут складається особлива соціальна віртуальна реальність, соціальний кіберпростір, де людина виступає як творець себе і свого середовища. Представляється, що соціальні відносини в Інтернеті, не дивлячись на своє віртуальне походження, настільки ж реальні, як реальним є наше власне існування у сфері самих звичайних відносин. Віртуальний простір, можливо, є найбільш адекватною метафорою глобальної мережі Інтернет, хоча його не слід плутати з реальним Інтернетом. У чистому виді його можна визначити як простір нелокалізованого електронного тексту, не зв'язаного прямо з візуально-тактильно-звуковою симуляцією реальності. У якості базових елементів такого простору можна виділити такі елементи як дигіталізація, віртуалізація реальності, інтерактивність, гіперпосилання і функція поширення.

Особливість самоефективності людини у сучасному інформаційному просторі полягає в її активності. Людина, використовуючи цей простір, може розширювати й поглиблювати власні знання і свій світогляд, особистість сама створює для себе власний інформаційний простір. Проте можливий і негативний вплив – залежність від нових медіа, особливо це стосується комп'ютерних ігор та онлайн-ігор, що посилює соціальну маргіналізацію. З одного боку, інформація у Інтернет-просторі формує матеріальне середовище життя людини, виступаючи в ролі інноваційних технологій, комп'ютерних програм, телекомунікаційних протоколів тощо, а з іншого — служить основним засобом комунікації, освіти та міжособистісних взаємин. Становлення людини як самоефективного суб'єкта здійснюється у віртуальній реальності у тому випадку, коли вона знайшла «способи самоконструювання»; сприяє формуванню нових видів діяльності; забезпечує зростання рівня компетентності людей. Інтернет являє собою оригінальне середовище соціокультурного розвитку, для якого характерний потенціал трансформації структури самосвідомості особистості людини в процесі і в результаті опанування і трансляції їм культурних цінностей, норм і правил поведінки в Інтернеті.

У мережі Інтернет комунікаційне середовище може розглядатися як віртуальний простір, в якому відбуваються різноманітні події. У віртуальному просторі одні соціальні норми можуть замінюватись іншими. У процесі інформаційно-комунікаційних взаємодій іде інтенсивний процес перевірки всіх цінностей, ідей і знань на їх змістовність, глибину і життєздатність. Це приводить до нового трактування культурного сенсу становлення людини. Основним принципом культурного життя Інтернет утверджує принцип трансформації, ігрова діяльність стає всепроникаючою, конструювання дійсності стає основною властивістю людини. Створюються «люди медіакультури» як набір образів, створених ними самими. Відповідно змінюється і один з основних показників самоефективності – культура саморозвитку як комплекс розвинених спеціальних потреб, здатностей і вмінь

людину, що проявляється в самоорганізації й саморегуляції її життєдіяльності, базових прагненнях, ставленні особистості до себе та світу. Вказана культура розвивається у бік медіатизації й віртуалізації, породжуючи проблему віртуальної ідентичності.

Сприйняття людини людиною в Інтернет виявляється відділеним від базових категорій соціального пізнання, що породжує феномен конструювання віртуальних особистостей як відображення змін структури ідентичності людини. Створення віртуальних особистостей загалом є позитивним ресурсом, оскільки воно може розбудовувати людину, удосконалюючи здатності в трудовій діяльності, освіті, технологіях, формуванні соціальних ролей. У той же час, анонімне знаходження у віртуальному світі породжує в людини бажання подолати соціальні норми, що є джерелом асоціальності.

Наслідком «втрати соціальності» є поява «фрагментованого індивіда» або «одновимірної людини», виникнення моделі «одномірного мислення й поведінки» та домінування псевдопотреб. Відповідно актуалізація нових медіа вплинула на розвиток нових категорій самоефективності — медіасоціалізації, медіакомпетентності, критичного мислення тощо. Саме через них забезпечується соціальний розвиток людини через інтернет-простір, впливаючи на якісні зміни структури самосвідомості особистості. А це означає, що для забезпечення само ефективності актуальною стає проблема розвитку низки здібностей, які забезпечують діяльність людини у складних багатофакторних, динамічних середовищах, природних мережах, соціальних, інформаційних взаємодіях різного рівня.

Список використаних джерел:

1. Миколук Оксана. Как не стать «цифровым Маугли». Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/kak-ne-stat-cifrovym-maugli>
2. Resnick L. B. Toward a cognitive theory of instruction // Learning and motivation in the classroom. Routledge, 2017. С. 5-38.

Кочерга Є.В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної спеціальної педагогіки,
реабілітації та інклюзивної освіти
Дніпровської академії неперервної освіти

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ – ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

У сучасних умовах запит суспільства вимагає від школи бути не лиш місцем, де діти навчаються, а й простором, у якому діти повноцінно розвиваються, стають успішними та щасливими. Це можливо лише в атмосфері фізичного та психологічного комфорту, у якому дитина відчуває постійну підтримку та вчасне реагування на її потреби. У законі України «Про освіту» визначено, що освітній процес має здійснюватися у безпечному освітньому середовищі, яке включає фізичну та психологічну складові.

На формування безпечного освітнього середовища впливає якість міжособистісних відносин – позитивні фактори (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність); негативні фактори (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність), а також захищеність в освітньому середовищі – оцінка відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього простору [4].

Основою формування безпечного освітнього середовища має бути задоволення базової потреби особистості в безпеці. Сучасний американський дослідник Скотт Баррі Кауфман запропонував переглянути відому піраміду потреб Маслоу та трансформувати її відповідно до вимог сьогодення. Він визначає, що життя – це не підйом на вершину. Воно більше схоже на величезний океан, сповнений нових можливостей для сенсу та відкриттів, але також небезпеки та невизначеності. І для того, щоб «пливти океаном життя» необхідний вітрильник, основою якого є безпека, зв'язок і самооцінка, тобто потреби в безпеці, які за хороших умов працюють разом для підвищення стабільності. Звичайно, чим міцніший корпус, тим легше сміливо відкривати вітрила (потреби у дослідженні, любові та меті). Щоб наважитись досліджувати

й розвиватися, людині потрібна надійна база. Ось чому Маслоу хотів демократизувати можливість жити життям, орієнтованим на зростання, усунувши перешкоди для цього, такі як матеріальний дефіцит, емоційна холодність та інституції, що руйнують людські мрії. Потреби можна використовувати для оцінки наших нинішніх інституцій, таких як школи, робочі місця та цілі суспільства. Розробляючи та критично досліджуючи їх, ми повинні запитати, чи допомагають вони нам задовольнити наші потреби, чи, скоріше, головна причина, чому наші потреби не задовольняються. Кожному з нас слід надати рівні можливості реалізувати свою свободу, і це відбувається лише за умови, що наші інституції забезпечують безпеку, захищеність та відчуття приналежності. Це спадок Маслоу, за який варто боротися: побудувати культуру та інституції, які підтримують здатність кожного з нас рости та стати найкращою версією себе. Це досягається завдяки тому, що якомога більше людей можуть рости, жити і працювати в середовищі, яка підтримує задоволення наших основних психологічних потреб [1].

У 2018 р. Міністерством освіти і науки України було схвалено методичний посібник «Кодекс безпечного освітнього середовища» [4], у якому визначено дієвий інструментарій навчання школярів, батьків, працівників закладів освіти правилам безпечної поведінки особистості, формування навичок уникнення потенційних ризиків і небезпек, а також навичок подолання труднощів у власному житті. Посібник призначено для адміністрацій закладів освіти, педагогів, практичних психологів, соціальних педагогів, батьків, а також усіх, хто працює у сфері попередження насильства над дітьми.

Також МОН України організують тренінги для вчителів НУШ з формування безпечного освітнього середовища. Здобуті педагогами знання саме у цих безпекових напрямках вкрай необхідні для підтримки безпечного інклюзивного середовища в закладах освіти, набуття громадянських та соціальних компетентностей і можуть реалізовуватися у соціальній та здоров'язбережувальній освітній галузі, у ході як навчальної, так і позакласної та позашкільної роботи з дітьми. Тренінг також є інструментом підвищення

компетентностей освітян, що дасть змогу досягти мети у формуванні безпечного освітнього середовища – навчити школярів, батьків, працівників закладів освіти правилам безпечної поведінки, формування навичок уникнення потенційних ризиків і небезпек, вчасної та компетентної допомоги тим, хто її потребує [3].

Однією з професійних компетентностей вчителів, яка визначає формування безпечного освітнього середовища є здоров'язберезувальна компетентність, розвиток якої має активно відбуватися в закладах післядипломної освіти на відповідних курсах підвищення кваліфікації [2].

Отже, формування безпечного освітнього середовища закладу освіти є вимогою сьогодення, оскільки безпека є базовою потребою кожної людини і є основою її розвитку та успішної життєдіяльності. Батьки, педагоги та адміністрація закладів освіти мають перш за все усвідомлювати важливість і необхідність задоволення потреби у безпеці дітей, адже це має безпосередній вплив на розвиток усіх сфер особистості дитини. Перспективами подальших досліджень вважаємо необхідність розробки теоретико-методичних основ та практичних аспектів підвищення кваліфікації вчителів з розвитку професійних компетентностей, необхідних для формування безпечного освітнього середовища закладів освіти.

Список використаних джерел:

1. Кауфман С. За межами піраміди потреб. Новий погляд на самореалізацію / Пер. з англ. Київ : Лабораторія, 2021. 400 с.
2. Кочерга Є., Скиба Ю. Реалізація педагогічних умов розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів хімії в системі післядипломної освіти. *Вісник післядипломної освіти*: зб. наук. пр. 2020. Вип. 11(40). С. 170–182.
3. Розпочато серію тренінгів для вчителів НУШ з формування безпечного освітнього середовища. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rozpochato-seriyu-treningiv-dlya-vchiteliv-nush-z-formuvannya-bezpechnogo-osvitnogo-seredovisha>
4. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища : метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П. Київ, 2018. 56 с. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/21kbos.pdf>

Кривошеїна Т.В.
здобувачка вищої освіти
Дніпровської академії неперервної освіти
Науковий керівник:
Вознюк Л.В.
кандидат педагогічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Проблема виховання успішної особистості тісно пов'язана з реалізацією нових освітніх стандартів – нормативних документів, що визначають не тільки загальні обсяги навчального навантаження здобувачів освіти, а й містять вимоги до їх компетентностей за відповідними освітніми галузями, яких вони мають досягти на відповідному рівні повної загальної середньої освіти. Серед загальних або ключових компетентностей є соціальна та громадянська компетентності. На думку сучасних вчених, саме ключові компетентні, в тому числі і соціальні та громадянські є підґрунтям становлення успішної особистості учня.

Успішна особистість – це насамперед наявність вольових якостей, здатність до само ефективності, саморозвитку, самореалізації. Тому серед ціннісних орієнтирів нових освітніх стандартів: активна громадянська позиція та патріотизм; твердження людської гідності, повага до прав людини; повага до особистості кожної дитини, її інтересів та досвіду; становлення вільної особистості та самостійність. Ці орієнтири якнайповніше пов'язані з соціальними та громадянськими компетентностями всіх учасників освітнього процесу.

Поняття «громадянські компетентності» досить широке, і об'єднує в собі різні підходи до визначення, які намагаються розглянути даний термін через призму різних наук.

На нашу думку, досить повне та змістовне визначення з точки зору педагогічної науки наводить Шевчук Т.Є., яка визначає громадянську компетентність як сукупність освітніх елементів, що поєднують у систему знання, вміння та навички, переживання, переконань, емоційно-ціннісні орієнтири особи, за допомогою яких особистість усвідомлює своє місце в соціумі, формує знання про обов'язки та відповідальність перед іншими громадянами та своєю країною. Громадянську компетентність можна визначити як окреме особистісне новоутворення, яке формується під час навчання та виховання в закладах освіти, вона є невід'ємною складовою професійної компетенції людини.

За змістом громадянські компетентності тісно пов'язані з поняттям громадянськість. Це – духовно-моральні якості, які характеризують людину як особистість, визначають її моральну й духовну суть.

Громадянськість – це також певна позиція особистості стосовно своєї країни та власного народу. Ця позиція проявляється у громадянському самовизначенні особистості, відчутті єдності зі своєю державою та суспільством, любов до Вітчизни, готовність долати життєві труднощі і т. ін.

Пометун О. зазначає, що «громадянська компетентність є інтегративною характеристикою особистості, яка включає й певний рівень психологічної готовності до здійснення суспільного життя – громадянськості» [5, с.84]. Це комбінація знань та досвіду у громадянсько-суспільній діяльності.

Громадянські компетентності порівнюють та пов'язують із терміном громадянська зрілість. Однак зазначимо, що громадянська зрілість не пов'язана з віком, а характеризує всебічний розвиток особистості, яка постійно самовдосконалюється, є гармонійною та гуманістичною. Така людина соціально відповідальна, має власні переконання. Зазначимо, що громадянська

зрілість є важливою для педагогів, які мають розвивати подібні якості у своїх вихованців.

Соціальну компетентність сучасні вчені розглядають як придбану здатність особистості гнучко орієнтуватися в швидкоплинних соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем. Тому процес розвитку соціальної компетентності передбачає формування у дітей прогностичної готовності до реалізації різноманітних соціальних задач. Реалізація цього завдання можлива тільки на основі взаємозв'язку виховних завдань школи і завдань соціального розвитку сучасного суспільства; координації і взаємодії соціальних інститутів, які впливають на розвиток особистості дитини; забезпечення комплексу соціально-педагогічної допомоги дітям; орієнтація освітнього процесу на реальні можливості соціуму; врахування впливів різноманітних факторів навколишнього соціального середовища. Окрім того виховний процес в закладах загальної середньої освіти має враховувати реалії сучасних соціальних відносин, особливостей економіки, політики, культури.

Школа – це відкрита соціально-педагогічна система, тому необхідно використовувати чинники сучасного соціуму (нові форми комунікації, інше). А також враховувати фактори негативного впливу навколишнього середовища на дитину. Тому включення вихованців у ситуації, які вимагають вольового зусилля для подолання негативного впливу соціуму, вироблення певних засобів цього подолання, адекватних індивідуальним особливостям людини, вироблення соціального імунітету, стресостійкості є важливими напрямками соціального розвитку особистості. Умовами реалізації принципу соціального загартовування є:

- включення дітей у рішення різних проблем соціальних відносин у реальних та імітованих ситуаціях (соціальні проби);
- діагностування вольової готовності до системи соціальних відносин;

– стимулювання самопізнання дітей, визначення своєї позиції і способу адекватної поведінки в різних ситуаціях;

– надання допомоги дітям в аналізі проблем соціальних відносин і варіативному проектуванні своєї поведінки в складних життєвих ситуаціях. Необхідно зазначити, що, соціальна компетентність є виключно важливою базисною характеристикою особистості, яка відображає її досягнення, рівень сформованості знань та умінь конструювати відносини з оточуючими людьми в міжособистісних стосунках, поведінці

Таким чином, сформування соціальної та громадянської компетентностей в системі сучасної шкільної освіти має базуватися на принципах нових освітніх стандартів, орієнтуватися на моральні норми суспільного життя та відповідати внутрішнім потребам людини.

Список використаних джерел:

1. Концепція Нової української школи. URL: [http://mon.gov.ua /Новини 2016/12/05/konczepczziya.pdf](http://mon.gov.ua/Новини/2016/12/05/konczepczziya.pdf). (дата звернення:20.08.21).
2. Баранов В. В. Психолого-педагогічні умови формування соціальної компетентності виховання закладів соціальної реабілітації. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. пр. 2011. 13, Ч. 5. С. 7-13.
3. Бех І.Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. URL: [http://www.ipv.org.ua/component/article/ 8-beh /56-2012-09-04-22-32-01 html](http://www.ipv.org.ua/component/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html) (дата звернення:20.08.21).
4. Ляшенко О. І. На шляху до нової української школи: концептуальні засади і виклики . *Педагогіка і психологія*. 2017. № 3. С. 5 –1 2.
5. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89-98.

Лаврова Л.В.

кандидат філософських наук, завідувач кафедри виховання
та культури здоров'я
Дніпровської академії неперервної освіти

Андрущенко Т.Г.

старший викладач кафедри виховання та культури здоров'я
Дніпровської академії неперервної освіти

САМОЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА МОТИВАЦІЇ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Самоефективність є найважливішою психологічною складовою становлення особистості як соціального суб'єкта. Завдяки їй кожна людина, знаходячи свою соціальну сутність, включається в певні соціальні відносини й інтегрується в соціальну систему. У сучасній науці, насамперед завдяки працям Т. Парсонса, утвердилося уявлення про оволодіння людиною здатністю до ефективного саморегулювання своєї життєдіяльності у соціумі як про найбільш важливу частину загального процесу становлення особистості – тієї його частини, яка «відповідальна» за формування найбільш загальних, найбільш значних, найпоширеніших і стійких рис особистості. Ці риси проявляються насамперед у соціально організованій діяльності індивіда й реалізуються через ті або інші конкретні соціальні ролі. Вивчення й освоєння кожної конкретної ролі відбувається під впливом соціалізуючих чинників, що характеризуються певною системою норм і цінностей, відображених у соціальних моделях поведінки.

На сьогодні достатньо чітко обґрунтовано кореляції між самоефективністю особистості та здатностями до забезпечення власної здорової життєдіяльності через формування ціннісних установок здорового способу життя. Самоефективність є інструментом забезпечення постійного особистісного росту, але цей результат не досягається автоматично. Більше того, результат майже завжди має відхилення, що виражається в негативній поведінці. А фактор здорового способу життя у силу своєї специфічності як

сукупність соціальних норм та моделей поведінки згладжує й попереджує різноманітні девіантні та деструктивні процеси на рівні особистості. Через формування здорового способу життя та відповідних цінностей виражається головним чином позитивне ставлення до навколишнього соціального середовища й формуванні соціальної компетентності особистості.

Здоровий спосіб життя як соціокультурний фактор модельно відтворює альтернативу сучасної культури, зберігає й зміцнює сутнісні механізми соціально-культурного життя людини й формує її як соціально компетентну особистість. Він морально й етично розбудовує людину, прилучає до гуманістичних цінностей, і формує певний стиль життя. Він є важливим чинником оволодіння людиною певними соціальними й фізичними навичками, формуючи мотиваційну установку на соціальну активність, у тому числі розбудовуючи фізичну активність. Усе це формує тип і норму поведінки особистості й наближає її до «ідеалу», який найбільше відповідає потребам як соціуму, так і самої особистості. Усі ці аспекти зі своєї сторони ідентифікують особистість у суспільстві й полегшують процес інтеграції.

З поняттям здорового способу життя у контексті самоєфективності пов'язане і поняття «дозвілля» як самостійна або організована форма відпочинку у вільний від роботи чи навчання час. Не секрет, що саме у цій царині сучасна молодь найбільше відходить від соціоцентричних ідеалів та норм, суттєво знижуючи рівень власної само ефективності як соціальних суб'єктів. У межах концепту здорового способу життя дозвілля розглядається як атрибут конструктивної системи цінностей та джерело життєвого досвіду, а відтак – сфера формування навичок до ефективного саморегулювання своєї життєдіяльності. Саме з дозвіллям пов'язані у сучасному суспільстві соціальні нововведення різного рівня складності, керованості, культуротворчого потенціалу. У контексті здорового способу життя найбільше значення мають штучно «вирощувані» моделі «здоров'я», моделі «якості життя» тощо, орієнтовані на фізичну активність та попередження різноманітних девіацій.

Сучасній людині все частіше доводиться жити на межі своїх можливостей, у стрімко мінливих умовах, у постійнім ламанні життєвих стереотипів, «інформаційному бумі». Нестабільна соціокультурна й економічна ситуація в країні збільшує цю тенденцію й приводить до того, що переважна більшість людей перебуває в стані зтяжненого психоемоційного й соціального стресу, який виснажує адаптаційні й пристосувальні механізми організму, що підтримують здоров'я. У подібній ситуації медицина виявляється неспроможною, оскільки першопричиною всього є дефіцит у суспільстві «етичного відношення до здоров'я», основні «фактори ризику» мають поведінкову основу і відтак вирішальну роль у збереженні й зміцненні здоров'я людини відіграє саме здоровий спосіб життя.

У цьому контексті слід провести кореляцію між здоровою та само ефективною особистістю у тому сенсі, що перша вирішальною мірою впливає на становлення другої. Власне ж здоровою особистістю можна назвати людину, у цілому адаптовану до середовища без шкоди для здоров'я, що має прагнення й можливості для творчого перетворення як середовища, так і самого себе. Відповідно до цього проблема формування здоров'я людини виходить за рамки медичної науки й практики й переміщається в освітню площину.

Деякі дослідники пропонують для забезпечення індивідуалізації поняття здорового способу життя у контексті проблем само ефективності використовувати поняття стилю життя. Розмежування термінів «стиль життя» і «спосіб життя» є принциповим лише при наявності певного рівня індивідуальності й суб'єктності, що дозволяє особистості зробити вибір власного способу життя з ряду альтернативних – вибір, адекватний внутрішній сутності й орієнтований на самоактуалізацію.

Коло феноменів, які відносяться до поняття «стиль», пов'язаний із широким спектром характеристик індивідуальності людини. Розглядаючи поняття «стиль» як міждисциплінарне, слід констатувати, що границі його функціонування хоч і розпливчасті, але не безмежні й під ним слід розуміти або стійку цілісність, характерну єдність, систему засобів діяльності, або

характеристику продукту творчості, або своєрідний самовияв особистості як суб'єкта діяльності. У освіті стильові прояви вивчаються у зв'язку не стільки із втіленням їх у продуктах діяльності людини, скільки з індивідуальними особливостями активності, що створює ці продукти, і індивідуальністю суб'єкта, що породжує й виражає себе в ній.

У визначеннях стилю діяльності й стилю життя відображається єдина сутність індивідуального стилю як типової для даної людини системи способів реалізації зовні своєї цілісної індивідуальності. Отже, специфічним і атрибутивним у понятті «стиль життя» є категорія «життєдіяльність». Зазначені категорії мають безсумнівну спільність і взаємозв'язок. Однак категорія «стиль життя» набагато об'ємніша. Вона містить у собі й стиль діяльності, і стиль спілкування, і стиль поведінки. Стиль життя відбиває нерозчленовану єдність зовнішніх і внутрішніх проявів особистості. Поняття «стиль життя» має більшу евристичну значимість, тому що дозволяє значно поглибити поняття «спосіб життя», детально розглянути вплив внутрішніх факторів на розвиток способу життя особистості й зафіксувати багатогранність повсякденної поведінки людей у рамках єдиного для них способу життя. Отже, стиль життя – не складова частина способу життя, а втілення останнього на рівні особистості, – це одна з конкретних його форм, за допомогою якої спосіб життя доводиться до реального втілення в дійсність через індивідуальність особистості.

Саме з формуванням здорового стилю життя слід пов'язувати практичний аспект взаємозв'язку самоефективності та здорового способу життя як сутнісних рис особистості. На цьому рівні самоефективність є практичним інструментом становлення здорової особистості як інтегрованої цілі освітньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бандура А. Теория социального научения. – СПб.: Евразия, 2000. – 320с.
2. Бойчук Ю.Д., Солошенко Е.М., Ніколенко Є.Я., Савченко В.М. Основи екології людини: навч. посіб. / за ред. проф. Е.М. Солошенко. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 546 с

3. Гордеева Т.О. Психология мотивации достижения. –М.: Смысл; Академия, 2006. – 336с

Савченко В.А.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри виховання та культури здоров'я Дніпровської академії неперервної освіти

Світич С.А.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри виховання та культури здоров'я Дніпровської академії неперервної освіти

Куций А.М.

кандидат філософських наук, доцент кафедри виховання та культури здоров'я Дніпровської академії неперервної освіти

КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ФОРМУВАННЯ САМО ЕФЕКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Визначаючи необхідність поширення культури здоров'я у процесі становлення само ефективної особистості, слід констатувати як мінімум дві глобальні причини цього. По-перше, це низький рівень культури здоров'я населення нашої країни, що зумовлює вкрай негативний соматичний фон особистісного саморозвитку. У духовному плані серед більшості населення, особливо підростаючого покоління, спостерігається невміння і небажання визначати життєві цілі, девальвація загальнолюдських і національних цінностей. У цьому відношенні культура здоров'я не лише має сприяти формуванню здорової особистості, а й стати основою освітньо-превентивної діяльності у боротьбі з наркоманією, палінням, уживанням алкоголю, іншими явищами, що негативно впливають на здоров'я людини і радикально знижують рівень самоефективності підростаючого покоління. Освіта, побудована на пріоритетності культури здоров'я, має адресуватися безпосередньо особистості, переконливо показувати пріоритетне значення здорової людини у процесі її самоактуалізації, показувати зв'язок між здоровим способом життя та життєвими планами кожної людини.

По-друге, це певна відірваність освітньої діяльності від культурної, оскільки освіта часто сприймається як просто отримання певних знань, а не оволодіння людьми наявною культурою у всіх сферах – від культури спілкування до духовної культури людства. Тісна взаємодія культури й освіти в процесі розвитку людини є однією з найважливіших умов її цілісності, здатності адаптуватися до суперечливих умов буття й протистояти негативним впливам середовища, спираючись на духовну культуру особистості. У цьому відношенні поширення культури здоров'я у межах глобального тренду особистісно-орієнтованої освіти забезпечує включення проблематики самоефективності у процес освітнього ціле покладання.

За рахунок культури здоров'я створюється механізм превентивного впливу на спосіб життя людей і забезпечення здорової життєдіяльності, що має допомогти вирішити глобальну проблему «ризиків для здоров'я» цивілізаційного походження. При цьому культура здоров'я інтерпретується достатньо широко – як конструктивні навички та вміння, які стосуються не лише підтримки тілесного здоров'я, а й психічної саморегуляції, духовної культури, соціальної комунікації тощо. Толерантність, емпатія, справедливість, товариствськість виступають такими ж елементами культури здоров'я, як і фізична підготовки та відсутність шкідливих звичок.

Установлено, що розвиток особистості залежить від рівня її здоров'я. Численні дослідження, наприклад, академіка В.Бехтерева показують, що недуги приводять до затримки розвитку і як наслідок – проблем із самореалізацією людини, рівнем її само ефективності. Важливе значення має привнесення в освіту культурою здоров'я синтезу матеріального та духовного в розвитку особистості. Це вирішує надзвичайно важливу проблему відставанням духовних знань і моральних засад у порівнянні з інформаційно-технічним розвитком суспільства, що продукує проблему низького гуманітарного й духовного рівня освіти сучасної людини.

Проте найбільш значущим, на нашу думку, є той внесок, який культура здоров'я вносить у розбудову само ефективності як складової розвивальної

парадигми вітчизняної освіти. Адже принципи формування культури здоров'я впливають з відповідальності особистості за своє здоров'я та життя і орієнтують її на самостійну діяльність щодо розбудови своїх сутнісних сил і загалом здійснення процесу самоактуалізації. Методологія формування культури здоров'я повністю відтворює загальну методологію освіти, орієнтовану на саморозвиток особистості, і може бути використана як інтегративна основа для об'єднання різноманітних напрямків упровадження розвивальної парадигми у вітчизняну освіту.

У зв'язку з цим постає завдання більш чіткого розкриття сутності методології формування культури здоров'я у освітньому процесі. У відповідності з принципами проектування освітнього процесу, в його основі має лежати обґрунтування результатів. Культура здоров'я дуже різноманітна як результат освітньої діяльності. Вона виражається в глибині й системності знань, сформованості гуманістичних ціннісних орієнтацій, у розвитку образного мислення, у розумінні виховних можливостей національних культурно-історичних традицій, в активності оздоровчої діяльності учнів, у творчій ініціативі, емоційно-ціннісному ставленні до навчання, у здатності до спілкування з питань здоров'я тощо. Культура здоров'я реалізує аксіологічну, гносеологічну, регулятивну, комунікативну, адаптивну функції й містить у собі мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний і емоційно-вольовий компоненти. Освіта в царині культури здоров'я людини повинна забезпечити її адаптацію до складних соціально-економічних умов життя, допомогти їй зберегти добропорядність, доброту, духовність і високу культуру спілкування з природою й людьми, уникнути вигаданих і неправильних уявлень віртуального світу, викликаних успадкуванням прикладів негативного способу життя й непотрібної штучної стимуляції організму.

Відповідно сам процес формування культури здоров'я в освітньому процесі деякі фахівці пропонують розглядати через його результат як концептуальну модель суб'єкта освітнього процесу. Культура здоров'я особистості як модельний результат формування самоефективної людини

виражається у глибині й системності знань, рівні сформованості гуманістичних ціннісних орієнтацій, розвиненості різних типів мислення, активності оздоровчої діяльності, виявленні творчої ініціативи, умінні розробляти індивідуальну оздоровчу систему й вести здоровий спосіб життя. Вищим показником культури здоров'я, на нашу думку, слід вважати здатності особистості до творчості щодо забезпечення власної здорової життєдіяльності, що має виявлятися не лише в усвідомленні соціальної й особистісної значущості культури здоров'я, а й в умінні самостійно змінювати в разі потреби оздоровчі технології.

Варто підкреслити тісний взаємозв'язок всіх складових культури здоров'я особистості. Це дає можливість у освітньому процесі встановити прямий зв'язок між формуванням культури здоров'я особистості та її загальної культури в цілому, у межах якого ці два аспекти розвитку особистості функціонально пов'язані між собою й визначають розвиток одна одної. Таким чином, процес освоєння цінностей культури здоров'я дозволить наблизитися до найголовнішого завдання сучасності: надання можливостей людині знайти себе в мінливім суспільстві, почувати себе впевнено, захищене, цілеспрямовано, уміти грамотно формувати й зберігати своє фізичне, духовне й моральне здоров'я.

Зі змінами, що відбуваються у всіх областях життя українського суспільства, усе більш очевидним стає необхідність підходу до культури здоров'я не тільки як до явища культури, у яким через співвідношення з ідеалами й устремліннями відбувається саморозкриття й самореалізації особистості, її становлення як самоєфективного соціального суб'єкта.

Список використаних джерел:

1. Бойчук Ю.Д., Солошенко Е.М., Ніколенко Є.Я., Савченко В.М. Основи екології людини: навч. посіб. / за ред. проф. Е.М. Солошенко. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. 546 с.
2. Гончаренко М.С., Бойчук Ю.Д. Екологія людини: навч. посіб. Суми: Університетська книга; К.: ВД «Княгиня Ольга», 2005. 394 с.

Безпрозванна А.Ю.
здобувачка вищої освіти
Дніпровської академії неперервної освіти
Науковий керівник:
Вознюк Л.В.
кандидат педагогічних наук, доцент

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Одне з найважливіших завдань держави – реалізація права людей з обмеженими можливостями здоров'я на здобуття загальної освіти нарівні з усіма. Ця теза прописана в Конвенції ООН «Про права інвалідів». Вирішенню цього завдання і покликана допомогти інклюзивна освіта.

Інклюзивна освіта – це організація процесу навчання, при якій всі діти, незалежно від їх фізичних, психічних, інтелектуальних, культурних, етнічних, мовних та інших особливостей, можуть отримувати однакову освіту.

ЮНЕСКО визначає інклюзивне навчання як «процес вирішення та реагування на різноманітні потреби здобувачів освіти шляхом забезпечення їх участі у навчанні, культурній діяльності та житті громади. Це спосіб здобуття освіти, за яким учні чи студенти з особливими освітніми потребами навчаються у загальноосвітньому середовищі за місцем свого проживання – і це альтернатива системі інтернату, де вони утримуються та навчаються окремо від інших дітей або вдома. Але питання інклюзії слід розглядати не лише з точки зору створення доступного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта у широкому сенсі передбачає створення рівних можливостей для всіх категорій дітей в Україні. Ніхто з них не повинен відчувати себе інакшим – і це головне завдання інклюзії.

Інклюзивність особливо підкреслює забезпечення можливостей для рівної участі дітей-інвалідів (фізичних, соціальних та емоційних) у загальній системі освіти, для індивідуального підбору та отримання спеціальних послуг та пристроїв для тих, хто їх потребує.

Інклюзивне навчання в закладах освіти – це навчальний заклад, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні плани та фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує наявні у громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з професіоналами для забезпечення здобуття освіти. Незважаючи на те, що заклади освіти з інклюзивними класами забезпечують сприятливі умови для досягнення рівних можливостей та повноцінної участі, їх ефективне функціонування вимагає спільних зусиль не лише вчителів та персоналу школи, а й однолітків, батьків та членів сім'ї.

Сучасна педагогічна практика переконує, що в інклюзивному середовищі кожна дитина, включаючи дітей з особливими освітніми потребами, відчуває себе в безпеці та відчуває приналежність до колективу. Учні та їх батьки беруть участь у визначенні цілей навчання, а також у прийнятті рішень щодо них. А працівники школи, у свою чергу, мають відповідну кваліфікацію, підтримку, гнучкість та ресурси для навчання, заохочення та реагування на потреби всіх учнів.

Закон України «Про освіту» є інноваційним і відкриває широке поле для впровадження інклюзії в систему освіти. Одним із ключових напрямків спільної ініціативи є експертна підтримка розробки та реалізації ефективної державної політики у сфері інклюзивної освіти в Україні. Важливим кроком, ініційованим Міністерством освіти та його партнерами, є створення інклюзивно-ресурсних центрів, які являтимуть принципово нові інститути, призначені для визначення особливих освітніх потреб дітей не на основі міжнародної класифікації хвороб, як раніше, а на основі міжнародної класифікації функцій дітей з особливими потребами. Крім того, ці центри стануть більш територіально доступними, оскільки вони створюються за курсом одного центру для не більше 7 тисяч дітей, які проживають в об'єднаній територіальній громаді (районі), та не більше 12 тисяч дітей, які проживають у місті (район міста).

У питанні про педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами акцентується процес реалізації освітніх можливостей дітей і

створення сприятливих для цього умов. Одними з перших учених, хто звернув увагу на той факт, що на перше місце ставиться саме створення умов, є О.С. Газман, С.М. Юсіфін, М.М. Михайлова. У роботах цих вчених з'являється термін «педагогічний супровід», поповнюючи педагогічний тезаурус.

Газман О.С запропонував визначення педагогічної підтримки як діяльності викладача, спрямованої на надання оперативної допомоги учням у вирішенні їх проблем для досягнення позитивних результатів у навчанні. Виходячи з даного контексту, педагогічна підтримка розглядається як засіб надання оперативної допомоги дитині в проблемній ситуації, при цьому важливу роль відіграє наявність власних життєвих ресурсів учнів і їх життєвих орієнтацій.

Т.Ю. Ксензова, Л.І. Новікова та ін. визначають педагогічну підтримку як усунення перешкод, що заважають успішному самостійному просуванню суб'єкта розвитку в освіті. Л.П. Лазарева наголошує на «створенні умов, що сприяють розумінню та прийняттю своєї ролі і ролі іншої людини, в творчій співучасті педагога в розвитку трансцендентальних здібностей».

Т.В. Анохіна, підкреслюючи рефлексивно-аналітичний підхід до процесу і результату, міркує про принципи педагогічної взаємодії, згідно з якими педагог спирається на потенційні освітні можливості особистості, на віру в їх існування, віру у внутрішнє бажання і здатність учня долати перешкоди самостійно укупі з добровільною згодою на допомогу, захистом людської гідності, здоров'я і прав того, хто навчається. Є.К. Ісакова, Д.В. Лазаренко вказують на те, що педагогічний супровід є невід'ємною частиною освітнього процесу, який рекомендується розглядати в якості підсистеми в системі освіти.

О.В. Свиначова, І.В. Ульянова стверджують, що педагогічний супровід можна визначити, як: «сприяння особистості за допомогою виховання, навчання, соціалізації в освітньому процесі і за його межами з боку компетентних дорослих в виборі позитивного життєвого шляху».

Розглядаючи поняття «педагогічна підтримка» і «педагогічний супровід», слід зазначити, що «педагогічний супровід» є поняття більш широкого

значення, що характеризується більш пролонгованим періодом за часом і комплексом методів і засобів організації педагогічної взаємодії всіх учасників освітнього процесу. У зарубіжній літературі в словосполученні «педагогічний супровід» при перекладі часто використовується вираз «pedagogical support». Тут в основі закладено інше дієслово, яке можна перекласти як «підтримувати»: тобто надавати кому-небудь допомогу, заохочувати кого-небудь

В.І. Слободчиков і Є.І. Ісаєв розглядають феномен педагогічного супроводу як спільну діяльність, тобто це «стимулювання і мотивація навчальної діяльності, що передбачає підтримку, передбачення і спільне рішення проблеми». М.І. Губанова розглядає діяльність педагога як феномен, «діяльність, орієнтовану на взаємодію зі школярами в процесі надання підтримки в становленні їх особистісного зростання, соціальної адаптації».

Представники соціально-педагогічного та педагогічного підходів вважають, що допомагати людині досягти соціального благополуччя – це основне завдання педагогів. Так, наприклад, К.Ф. Грауманн, Е.В. Клебер інтерпретують явище педагогічного супроводу як сприяння дитині, допомогу в становленні повноцінної особистості. Особливо значущим компонентом педагогічного супроводу є налагодження комунікативного зв'язку з батьками. Крім таких чинників як «співпраця з сім'ями дітей» або «співпраця з людьми з найближчого оточення», існують і інші компоненти, які ми вважаємо невід'ємною частиною педагогічного супроводу: співпраця з допоміжними службами; організація процесів, що сприяють мотивації дитини до активного виконання необхідних освітніх установок; громадські зобов'язання та ін.

Особливу роль педагогічний супровід набуває в рамках інклюзивної освіти, оскільки діти з особливими освітніми потребами, найбільшою мірою в порівнянні зі звичайними дітьми, потребують допомоги. Тут, подібно до того, як в психологічному підході підкреслюється важливість пошуку і позначення позитивних емоцій, чіткі межі набуває акцентування на можливостях, здібностях цих дітей. В.П. Бондарєв пропонує «розробку змісту, засобів, методів освітнього процесу, спрямованого на виявлення та використання

суб'єктного досвіду особистості, вибудовування індивідуальної траєкторії розвитку через реалізацію освітньої програми з урахуванням особистісних потреб того, хто навчається».

В цілому аналіз теоретичних робіт показує, що під педагогічним супроводом розуміють складний процес взаємодії всіх учасників освітнього процесу, результатом якого є вирішення і дія, що веде до прогресу в розвитку учня. Слід зазначити, що функціонально-цільовий компонент педагогічного супроводу має абсолютно однаковий контент як в психологічному та медико-психологічному напрямку, так і в соціально-педагогічному та педагогічному напрямку. З позицій клієнто-центрованого, гуманістичного підходу в широкому сенсі сутність педагогічного супроводу може бути виражена одним терміном – фасилітація.

Список використаних джерел:

1. Концепція Нової української школи. URL: [http://mon.gov.ua /Новини 2016/12/05/konczepczyia.pdf](http://mon.gov.ua/Новини/2016/12/05/konczepczyia.pdf). (дата звернення: 20.08.21).
2. Дмитренко К.А. Сутність професійно-педагогічної комунікації у педагогічній освіті. URL: <https://cutt.ly/Jwllr99> (дата звернення 15.08.2021).
3. Жадан Л.В., Жадан В.П. Педагогічний словник. Х.: Вид. група «Основа», 2018. 144 с.
4. Становлення і розвиток педагогіки як науки про виховання людини. Навчальні матеріали он лайн [сайт]. Б.м., 2017. URL: [http:// pidruchniki.com /73644/ pedagogika/ html](http://pidruchniki.com/73644/pedagogika/html) (дата звернення: 20.08.21).

Наукове видання

**РОЗВИТОК САМОЕФЕКТИВНОЇ
ОСОБИСТОСТІ: ІНТЕГРАЦІЯ ЗУСИЛЬ
СУСПІЛЬСТВА, ШКОЛИ, РОДИНИ**

**МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції**

м. Дніпро, 04 листопада 2021 р.

У авторській редакції

Оригінал-макет: Г.М. Стояцька
